

**AVRUPA İMAR VE KALKINMA BANKASI (EBRD)
BELGESİDİR**

TÜRKİYE TASLAK STRATEJİSİ

**14 Ekim 2015 tarihli
Ortaklar Kurulunda Onaylanmış Olduğu Şekliyle**

EBRD belgenin orijinal metninin çevirilerini sadece okuyucuya kolaylık sağlamak amacıyla temin etmiştir. EBRD çevirinin özgünlüğünü sağlamak üzere makul düzeyde dikkat sarf etmiş olmakla birlikte, doğruluğunu garanti veya tasdik etmez. Çevirinin esas alınması sonucu doğabilecek riskler okuyucuya aittir. EBRD'nin kendisi, çalışanları veya temsilcilerinin çeviri içeriğinde olabilecek herhangi bir yanlışlık, hata, ihmal, silme, kusur ve/veya içerik farklılığından veya nedeni ne olursa olsun böyle bir durumdan kaynaklanabilecek zararlardan dolayı okuyucuya karşı hiçbir şekilde sorumluluğu yoktur. İngilizce ile çeviri metinler arasında herhangi bir tutarsızlık veya çelişki olması durumunda, İngilizce metin esas alınacaktır.

İÇİNDEKİLER

YÖNETİCİ ÖZETİ	2
1 BANKA FAALİYETLERİNE GENEL BAKIŞ	6
1.1 BANKANIN MEVCUT PORTFÖYÜ	6
1.2 ÖNCEKİ STRATEJİK DOĞRULTULAR KAPSAMINDA YAPILAN UYGULAMALAR	6
1.3 ALINAN ÖNEMLİ DERSLER	8
2 FAALİYET ORTAMI	10
2.1 SİYASİ KOŞULLAR	10
2.2 MAKROEKONOMİK KOŞULLAR	11
2.3 YAPISAL REFORM KOŞULLARI	12
2.4 FINANSMANA ERİŞİM	13
2.5 İŞ VE TİCARET ORTAMI VE YASAL KOŞULLAR	17
2.6 SOSYAL KOŞULLAR	18
2.7 SÜRDÜRÜLEBİLİR ENERJİ VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ KOŞULLARI	19
3 STRATEJİK YÖNELİMLER	20
3.1 STRATEJİK DOĞRULTULAR.....	20
3.2 BAŞLICA ZORLUKLAR VE BANKA FAALİYETLERİ.....	23
3.3 ÜLKE STRATEJİSİNİN UYGULANMASINDA POTANSİYEL RİSKLER	41
3.4 ÖNERİLEN BANKA FAALİYETLERİNİN OLASI ÇEVRESEL VE SOSYAL SONUÇLARI	42
3.5 EBRD İLE AVRUPA BİRLİĞİ, ÇOK TARAFLI KALKINMA BANKALARI VE DİĞER ULUSLARARASI PAYDAŞLAR ARASINDAKİ İŞBİRLİĞİ.....	43
EK 1 – SİYASİ DEĞERLENDİRME	46
EK 2 – SEÇİLEN EKONOMİK GÖSTERGELER	56
EK 3 – DÖNÜŞÜM ZORLUKLARI DEĞERLENDİRMESİ	58
EK 4 – YASAL DÖNÜŞÜM	67
EK 5 – CİNSİYET PROFİLİ	72
EK 6 – EBRD VE BAĞIŞÇI CAMİASI	74
EK 7 – TÜRKİYE SÜRDÜRÜLEBİLİR ENERJİ EYLEM PLANI (SEEP) – DURUM RAPORU	77

YÖNETİCİ ÖZETİ

Türkiye Bankanın kurulduğu Anlaşmanın 1. Maddesine uygun olarak çok partili demokrasi ve çoğulculuk ilkelerine bağlıdır. Bu ilkelerin hayata geçirilmesinde bazı alanlarda ilerleme sağlanmış olmakla birlikte diğer bazı alanlarda ise daha fazla çaba gösterilmesi gerekmektedir.

Kürtlerle demokratik açılım başlatılması, sivillerle askerler arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesi ve devletin insan haklarına ilişkin endişeleri ele alma yeteneğinin iyileştirilmesi sayesinde, Türkiye geçen strateji döneminde çeşitli toplum kesimlerinin haklarının güvenceye alınmasına yönelik adımlar atmıştır. Bununla birlikte, yargı bağımsızlığının ve basın ve internet özgürlüğünün güçlendirilmesi ve hükümetin yolsuzlukla mücadele taahhüdünün daha da pekiştirilmesine yönelik ilave adımların atılması gerekmektedir.

Ekonomik büyüme 2014 yılında yüzde 2,9'a gerilemiş, küresel hassasiyetlerden dolayı finansal piyasalarda oynaklık ve kırılmalık devam etmiştir. Bununla birlikte, büyümenin kaynakları daha olumlu hale gelmiştir, 2014 başında lirada görülen keskin değer kaybını takip eden net ihracat bunda başlıca rolü oynamıştır. Petrol fiyatlarındaki düşüşün olumlu etkisi, dış talepteki zayıflığın devam etmesi ve Fed ile Avrupa Merkez Bankası arasındaki para politikası farklılığından etkilenen avro-dolar paritesindeki gelişmeler sebebiyle 2015 yılında muhtemelen dengelenecektir. Fed'in sıkılaştırma politikasının sonucunda finansman maliyetinin artması özel tüketimi muhtemelen sınırlayacak, net ihracat ise Avro bölgesinde beklenenden iyi gerçekleşen büyümeden olumlu etkilenebilecek, bu da 2015 ve 2016 yıllarında yaklaşık yüzde 3'lük ekonomik büyüme sağlayacaktır. Önümüzdeki yıllarda, büyümenin ortalama yüzde 4,5'e doğru aşamalı olarak yükselmesi beklenmekte olup, bu durum Türkiye'nin uzun vadeli büyüme potansiyelinin sağlıklı olduğunu göstermektedir. Bütün bunlara rağmen, söz konusu büyüme oranlarının sürdürülmesi ileri düzeyde yapısal değişim ve kurumsal iyileştirmelerin sürekli ve artan oranda yapılmasını gerektirecektir.

Yapısal reformlar birçok alanda devam etmekle birlikte, enerji bağımlılığını azaltmak, bölgesel altyapıyı geliştirmek ve özel sektörün rekabet gücünü teşvik etmek için daha fazlasının yapılması gerekmektedir. Türkiye'nin mevcut cari açığının büyük bölümünü enerji ithalatı oluşturmakta olup, 2014 yılında 54,9 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir ve GSYİH'nin yüzde 6,9'una karşılık gelmektedir. Yenilenebilir enerji sektörü ise son yıllarda politika yapımcıların ve yatırımcıların yoğun ilgisini çekmektedir. Başlangıçtaki bazı gecikmelere rağmen, elektrik dağıtım şebekeleri artık bütünüyle özelleştirilmiş durumda olmakla birlikte, kamunun elektrik üretimindeki payı yüzde hala 33,4'tür. Bu arada, bölgeler arasındaki ekonomik farklılıklar daha fazla bölgesel yatırım yapılmasının yanı sıra yerelleştirmenin önemini göstermektedir. Yerel altyapıya (su ve toplu taşıma) yönelik altyapı planlaması hala daha son derece merkezi bir yapıda olup, sermaye yatırımları yavaş gitmektedir.

Türkiye'nin hatırı sayılı düzeydeki altyapı ihtiyaçlarına ilaveten, reformların düzensiz bir hızda yapılması ve sektörler ve bölgeler arası kalkınma seviyesindeki farklılıklar ile ülkenin Avrupa, Orta Asya ve Güney ve Doğu Akdeniz Bölgesi arasında köprü olmasından kaynaklanan sistemsiz önemi Bankanın faaliyetlerini derinleştirmeye yönelik büyük fırsatlar sunmaktadır. Reform iştahı ve pazar talebinin en fazla olduğu alanlara odaklanan, ülke içinde edindiği deneyimle bilenmiş olan temel yeteneklerini kaldıraç olarak kullanan ve diğer uluslararası finans kuruluşlarının faaliyetlerini

tamamlayan Banka aşağıdaki stratejik öncelikler kapsamında Türkiye'nin acil dönüşüm zorluklarının genişlik ve çeşitliliğine hitap etmeye çalışacaktır:

- **Enerji güvenliği ve sürdürülebilirliğinin, sektör reformunun desteklenmesi ve enerji verimliliği ve yenilenebilir enerjinin teşvik edilmesi suretiyle arttırılması:** Hızla büyüyen bir ekonomiye sahip olan Türkiye dünyanın en hızlı büyüyen enerji pazarlarından biri haline gelmiştir; ancak ülke enerji ithalatına hala son derece bağımlı olup, petrol tüketiminin yüzde 92'sini, doğalgaz tüketiminin de yüzde 98'ini genel olarak Rusya, İran ve Azerbaycan'dan ithal etmektedir. Yetkililer ülkenin enerji güvenliğini arttırmak amacıyla enerji güzergahları ve enerji alınan ülkeleri çeşitlendirmek, yenilenebilir enerjinin payını ve ayrıca enerji verimliliğini arttırmak için gözü pek tedbirler almaya çalışmışlardır. Ancak, enerji piyasalarının serbestleştirilmesine yönelik bazı önemli ilerlemeler kaydedilmiş olmakla birlikte, stratejik yatırımcıların yenilenebilir enerji sektörüne çekilmesinde zorlanılmaktadır. Enerji ve kaynak verimliliğini daha da teşvik etmek için kurumsal kapasitede ve kamu bilincinde de iyileşme sağlanması gerekmektedir. Bu bağlamda, Banka yenilenebilir enerji sektöründeki yatırım ortamının iyileştirilmesi ve böylece özellikle doğrudan yabancı yatırımlar olmak üzere daha fazla özel sektör yatırımı çekmek amacıyla yetkili makamlarla birlikte çalışmaya devam edecektir. Banka ayrıca enerji ve doğal gaz sektörlerinin daha da serbestleştirilmesini destekleyecek ve doğrudan ve ara yatırımlar yoluyla enerji verimliliği projelerini desteklemeye devam edecektir.
- **Ticarileştirme ve özel sektör katılımıyla altyapı kalitesinin iyileştirilmesi:** Türkiye nüfusunun yaklaşık yüzde 70'i kentsel alanlarda yaşamakta olup, bu oranın 2030 itibariyle yüzde 80'i bulması beklenmektedir. Ancak, orta ölçekli ve küçük belediyelerin kredi alması güçtür. Belediyeler başlıca hizmetlerinin ticarileştirme ve şirketleştirme reformlarını genelde yapmamış durumda olup, imtiyazlı Devlet finansmanına halen çok bağımlıdırlar. Dolayısıyla, Banka sağlayacağı yatırımlar ve politika diyalogu ile yönetim yapılarının ve mali yönetimlerinin iyileştirilmesine destek olmak amacıyla kredi vermeye değer büyükşehir belediyelerine yoğunlaşacak ve ikinci kademe il belediyelerine özel önem verecektir. Banka daha geniş metropol alanlarında belediye hizmetlerinin ve imtiyazlarının şirketleştirilmesini titizlikle seçmek suretiyle teşvik edecektir. Belediye sektörünün dışında, Türkiye'nin (2014 ila 2018 arasında 350 milyar dolar olan) ulusal altyapı ihtiyacının büyüklüğü, hükümetin kendi borçlanma ve borcunu sınırlama isteği ile birlikte, Kamu-Özel Sektör Ortaklığı yapılarının daha fazla kullanımını gerektirecektir. Banka bunlara ek olarak karayolları, limanlar, yerel hava limanları, hastaneler, demiryolları ve temel hizmetlerin verildiği diğer alanlar için özel sermayenin seferber edilmesini destekleyecektir.
- **Özel sektör rekabet gücünün yenilikçilik ve geliştirilmiş kurumsal yönetim ile arttırılması:** Türkiye'nin rekabet gücü geçtiğimiz on yıllar içinde daha çok nispeten düşük işgücü maliyetine dayanmaktaydı. Artık ülkenin yüksek gelir düzeyine yaklaşmasıyla, ileride rekabet gücünün kurumsal yönetimin daha iyi olması ve yenilikçiliğin kullanılması sayesinde etkinliğin iyileştirilmesi yoluyla sağlanması giderek artan oranda gerekecektir. Türkiye'deki iş dünyası son derece parçalı bir yapıya sahip olup, mikro ölçekte, kayıt dışı ve verimliliği düşük çok sayıda işletmeden modern, verimliliği yüksek, payları giderek artan

girişimlere kadar geniş bir yelpazeye yayılmaktadır. Mikro, küçük ve orta ölçekli işletmelerin verimliliği son derece değişken olup, işgücünün büyük bölümü verimliliği düşük ve yönetim becerileri gelişmemiş bu tip işletmelerde ve kayıt dışı işletmelerde yoğunlaşmış durumdadır. Ayrıca, küresel tedarik zincirleri ile bütünleşmek isteyen orta ölçekli şirketler için hala büyük bir potansiyel bulunmakta olup, bu potansiyelin kullanılması için doğrudan yabancı yatırımlara yönelik daha elverişli bir iş ortamı gerekecektir (mevcut durumda yabancı yatırımcılar Türkiye pazarına girerken genellikle yerel ortaklarla işbirliği yapmayı tercih etmektedir). Bu nedenle Banka, küresel değer zincirleri ile daha fazla bütünleşmesini ve teknoloji transferi yapılmasını sağlayacak projeler başta olmak üzere, yüksek nitelikli doğrudan yabancı yatırım arayışında olacaktır. Bunun yanında, yenilikçilik ve verimlilik seviyesini yükseltmek amacıyla, Türk üniversiteleri ve mühendislik şirketlerindeki beceri temelinden etkin şekilde faydalanan yerel işletmelere destek verilecektir. Banka yaptığı yatırımlar vasıtasıyla kurumsal yönetim, sürdürülebilirlik standartları ve işletme uygulamalarında sağlanacak iyileştirme ve geliştirmeleri de destekleyecektir. Son olarak, Banka Türk girişimcilere başlangıç ve büyüme sermayesi sağlayarak ekosistemi de desteklemeye çalışacaktır.

- **Uzun vadeli büyüme potansiyelini desteklemek amacıyla bölgesel içermenin, gençlerin katılımının ve cinsiyet eşitliğinin desteklenmesi:** Ülke genelinde sağlanan geniş kapsamlı endüstriyel gelişme ve yaratılan kitlesel istihdam sonucunda, 2000'li yıllarda büyüme daha kapsayıcı hale gelmiş ve bölgeler arası gelir farkları daralmıştır. Buna rağmen, yoksul bölgelerde kayıtlı işe geçiş konusunda hala fırsat eksikliği vardır. Ayrıca, kadınların yüzde 31 düzeyindeki istihdama katılım oranı OECD ve Bankanın faaliyet gösterdiği bölge içinde hala en düşük oranlardan biridir. Gençlerin öğretime, eğitim fırsatlarına ve finansal hizmetlere erişimi gelişmiş ülkelerden geride kalmaya devam etmektedir. Kayıtdışı sektörün yüksek payı (istihdamın yüzde 40'ı) ekonomiye katılım sorunlarının derinleşmesine katkıda bulunmakta, bu da ülkenin büyüme potansiyelini sınırlamaktadır. Banka özellikle merkeze uzak bölgelere ve gençlere yoğunlaşarak ülke genelinde hem erkeklerin hem de kadınların ekonomiye katılımını ve hizmetlere, istihdama ve finansmana erişimlerinde fırsat eşitliğini teşvik eden çeşitli sektörlerdeki projelere yatırım yapmaya ve politika diyaloglarını sürdürmeye devam edecektir. Banka 2014 yılında Gaziantep'te açılan bölge ofisi aracılığıyla ülkenin güneydoğusundaki faaliyetlerini büyütecektir.
- **Sermaye ve yerli para piyasalarının derinleştirilmesi** Türkiye'nin bir süredir nispeten düşük yerli tasarruf oranına sahip olması, ülkenin dış borçlanmaya olan bağımlılığını artırmaktadır. Bu da yatırım kararlarının bir dereceye kadar sermaye girişi döngülerine ve ülke dışı koşullara bağımlı olmasına yol açmakta ve dolayısıyla yatırım ve ekonomik büyümedeki oynaklığa katkıda bulunmaktadır. Özsermaye ve uzun vadeli finansman olanaklarının daha geniş ölçüde kullanılabilir olması özel sektörün gelişmesi ve ülkenin iddialı altyapı yatırım planlarını hayata geçirmesi bakımından önem arz etmeye devam etmektedir. Bu nedenle Banka emeklilik fonları ve varlık yönetim ve sigorta şirketleri gibi uzun vadeli yatırımcıları ve fon yöneticilerini sermaye arttırma konusunda desteklemeye devam edecektir. Banka, tahvil ve hisse senedi piyasalarına yatırım yapmak suretiyle sermaye piyasalarından sağlanacak

faidaları göstermeye çalışacak ve yeni araçların kullanılmasını destekleyecek, KOBİ ve orta büyüklükteki şirketlerin sermaye piyasalarına erişiminin kolaylaştırılmasına ve uluslararası yatırımcılar için katalizör görevi görmeye özel dikkat sarf edecektir.

1 BANKA FAALİYETLERİNE GENEL BAKIŞ

1.1 Bankanın Mevcut Portföyü

Özel Sektör Oranı: Yüzde 96, 30 Ağustos 2015 itibarıyla

Sektör Grubu	Sektör Ekibi	Faaliyetlerin Portföy Sayısı	Portföy (€m)	Portföy yüzdesi	Faaliyet Varlıkları	Faal. Varlıkları yüzdesi
Enerji	Doğal Kaynaklar	1	34	%1	17	%0
	Güç ve Enerji	8	626	%12	263	%7
		9	659	%13	280	%8
Finans Kuruluşları	Mevduat Kredileri (bankalar)	41	1.722	%34	1.465	%39
	Sigorta, Emeklilik, Yatırım Fonları	4	53	%1	53	%1
	Finansal Kiralama Finansmanı	2	106	%2	106	%3
	Mevduat Harici Kredi (banka harici)	11	276	%5	269	%7
		58	2.157	%43	1.893	%51
Sanayi, Ticaret ve Tarım	Tarım Kesimi	15	285	%6	273	%7
	Öz Sermaye Fonları	19	234	%5	105	%3
	Bilgi ve İletişim Teknolojileri	6	128	%3	106	%3
	Üretim ve Hizmetler	18	515	%10	515	%14
	Gayrimenkul ve Turizm	0	0	%0	0	%0
		58	1.162	%23	998	%27
Altyapı	Belediye ve Çevre Altyapısı	11	514	%10	206	%6
	Ulaştırma	12	539	%11	348	%9
		23	1.052	%21	554	%15
Özet		148	5.031	%100	3.726	%100

Kaynak: EBRD

1.2 Önceki Stratejik Doğrultular Kapsamında Yapılan Uygulamalar

Mevcut strateji döneminde Bankanın Türkiye'de gerçekleştirdiği faaliyetlerde 2012 Nisan ayında aşağıdaki önceliklerle onaylanmış olan Ülke Stratejisi (BDS/TK/12-1-Rev 2) esas alınmıştır:

- Yenilenebilir enerji ve verimli enerji üretimi ve ekonomik sektörlerde enerji verimliliği araçlarının geliştirilmesi konularında özel sektör katılımının desteklenmesi;
- Mikro, küçük ve orta ölçekli işletmelerin özellikle az gelişmiş bölgelerde risk sermayesi ve uzun vadeli finansman kullanılabilirliklerinin artırılması;
- Tarım kesimi, enerji verimliliği, yenilikçilik ve büyükşehirlerin dışında kalan alanlarda faaliyet göstermekte olan katma değeri yüksek sanayi, sektör değer zincirleri ve şirketler başta olmak üzere, çok çeşitli sanayi ve hizmet sektörlerinde Türk sanayisinin rekabet gücünün artırılması;
- Reformun teşvik edilmesi ve halkın ve işletmelerin yaşamsal kamu hizmetlerini güvenli ve verimli şekilde almasının ülke bazında değil bölge bazında desteklenmesi ve

- Türk Hükümetinin ticari ve finansal kuruluşlar sektöründeki özelleştirme programının desteklenmesi.

Banka faaliyetlerinin başlamış olduğu 2009 yılından beri toplam değeri 6,1 milyar avro olan 157 adet proje imzalamış olup, bunların 4,2 milyar avroluk 111 tanesi 2012–2015 strateji dönemine aittir. 2015 Ağustos Haziran ayı sonu itibariyle, EBRD yatırımlarından özel sektörün aldığı pay toplam Türkiye portföyünün yüzde 96'sı seviyesindedir.

Sürdürülebilir enerji finansmanında EBRD'nin güçlü bir etkisi olmuş, bankanın çeşitli kredi enstrümanları ve politika diyalogları vasıtasıyla gerçekleştirdiği bu faaliyetler toplam iş hacminin yüzde 43'ünü oluşturmuştur (2012-2014). Banka özel sektörün profili yüksek birçok yenilenebilir enerji projesini (özellikle rüzgâr enerjisi, hidro enerji ve jeotermal enerji alanlarında) desteklemiştir. Bunların arasında Türkiye'nin en büyük iki rüzgâr santrali ve en büyük jeotermal tesisi ile seçilen ticari bankalarla uygulamaya konulan kredi programı kapsamındaki orta ölçekli yatırımlar da bulunmaktadır (MidSEFF, 1 milyar Avro dağıtılmıştır). Bu alandaki diğer projeler arasında son derece başarılı KOBİ enerji verimliliği ve küçük ölçekli yenilenebilir enerji çözümleri (TurSEFF I ve TurSEFF II, tahsis edilen toplam tutar 530 milyon avro) ve yeni olan Konut Sektöründe Enerji Verimliliği Finansman Programı (TuREEFF, 350 milyon avro) ile bir takım endüstriyel enerji verimliliği projeleri bulunmaktadır. Bu projeler Türkiye'nin CO₂ emisyonlarını 5,6 milyon azaltmasına (2011 yılında Türkiye'nin toplam emisyonunun yüzde 1,5'i) ve yılda 1,5 milyon ton petrol tasarrufu sağlamasına (2011 yılında Türkiye'nin birincil enerji arzının yüzde 1,5'i) yardımcı olmuştur. Politika diyalogu tarafında ise, Türk Hazinesi ile EBRD arasında Türkiye Sürdürülebilir Enerji Eylem Planının (SEEP) 2011 yılında imzalanmasından sonra eylem planında başlıca öncelikler olarak vurgulanmış çok sayıda alanda iyi ilerlemeler kaydedilmiştir. Örneğin, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ile yapılan işbirliği kapsamında 2015 Şubat ayında olan Ulusal Yenilenebilir Enerji Eylem Planını (UYEEP) hazırlamış Banka tarafından hazırlanmış olup, bu planla ilgili politikaların Avrupa Birliği (AB) direktifleri ile uyumu sağlanmış ve Türkiye yenilenebilir enerji pazarına yönelik uzun vadeli öngörüler özetlenmiş, böylece yatırım ve planlama güvencesi sağlanmıştır. Ayrıca, biyo enerji üretilmesine yönelik yatırım potansiyeli ve jeotermal enerjiye yönelik kapasite geliştirilmesini içeren pazar değerlendirmeleri Banka tarafından yapılmış ve politika oluşturması amacıyla Hükümete sunulmuş olup, EBRD'nin finansal ürünlerinin geliştirilmesinde temel teşkil etmiştir.

Mikro, küçük ve orta ölçekli işletmelerin finansmana erişimlerinin artırılması konusu Bankanın Türkiye'deki stratejik öncelikleri arasındaki yerini korumuştur. Bankanın katkısı büyük ölçüde uzun vadeli finansman olanaklarına sahip yerel bankaların erişim olanaklarının sınırlı olmasından ve EBRD'nin KOBİ'leri ve enerji verimliliği ile ilgili yatırımları desteklemekteki uzmanlığından gelmektedir. EBRD az hizmet alan bölgelerde ve tarım sektöründe faaliyet gösteren KOBİ'leri, enerji verimliliği projelerini ve kadın girişimcilerin işletmelerini hedef alan ticari bankalarla birçok kredi programı oluşturmuş, bunların her biri özellikle AB tarafından finanse edilen özel tasarlanmış teknik yardım programları ile desteklenmiştir. Söz konusu finansman programlarının işbirliği yapılan bankaları özellikle tarım ve enerji verimliliği olmak üzere daha önce yeterli hizmet almamış sektörlerin desteklenmesi konusunda başarıyla teşvik ettiği görülmüştür. Söz konusu kredilendirme ürünleri bankacılık sektöründe artık yaygın hale gelmiştir. Banka ayrıca çeşitli bölgesel ve Türkiye'ye has özel sektör sermaye fonlarına yatırım yapmıştır. Bunların çoğu yatırım döngülerinin halen erken aşamalarında olup,

ne kadar başarılı olacakları hakkında değerlendirme yapılabilmesi henüz daha yapılması gerekenler bulunmaktadır.

Banka kurumsal sektörde çok sayıda işlemi tamamlamış olup, bunların bazıları (Ford Otosan, Şişecam, Keskinoglu, Tiryaki gibi) profili yüksek müşteriler ile gerçekleştirilmiştir. Bunlar sayesinde teknik yenilikçilik, kaynak verimliliği yatırımları, doğrudan yabancı yatırımla yurtdışından uzmanlık alınması, kurumsal yönetimin geliştirilmesi, tarım faaliyetlerinde ve tarım kesiminde daha verimli üretim ve lojistik yaklaşımları ile Türkiye'nin güney ve doğu bölgelerindeki orta ölçekli işletmelerin büyümesi konularında destek sağlanmıştır. Küçük İşletme Desteği (KİD) faaliyetleri güçlendirilmiş, orta ve doğu Anadolu'nun az gelişmiş bölgelerine odaklanılmaya devam edilmiş, Gaziantep'te 2014 yılında açılan bölge ofisinin faaliyetleri sayesinde bu alanda hizmet verme kabiliyeti edinilmiştir. KİD desteğinden faydalanan işletmelerin yüzde doksani cirolarını arttırmış, ortalama ciro artışı yüzde 25 olmuş, bu işletmelerin yüzde 74'ünde önemli ölçüde istihdam yaratıldığı görülmüştür.

Altyapı sektöründe ise, yatırımları ve politika diyalogu sayesinde, altyapı finansmanına yönelik özel sektör öncülüğündeki çözümlerin teşvik edilmesinde Bankanın önemli etkisi olmuştur. EBRD İstanbul'daki Avrasya Tüneli (sonraki Yap-İşlet-Devret projelerinde de model alınmış olan Türkiye'nin ilk Doğrudan Borç Temlik Anlaşması) ve Türkiye'deki ilk altyapı tahvili olan ve ülkedeki diğer altyapı yatırımlarına da ilgi uyanmasını sağlayan Mersin Uluslararası Liman İşletmeciliği Avro tahvilii (Eurobond) gibi görünürlüğü yüksek ve tanıtım etkisi güçlü projelerde önemli rol oynamıştır. Banka kamu sağlık altyapısının sağlanmasına ilişkin kamu-özel sektör ortaklıkları kapsamındaki sözleşmelere yönelik yaklaşımını netleştirmek üzere Sağlık Bakanlığı ile de yakın çalışmış, böylece ileride gerçekleştirilecek kamu-özel sektör ortaklığındaki projelerin bankalarca kabul edilebilirlik düzeylerini başarıyla yükseltmiş ve uluslararası finans kuruluşlarının ve diğer uluslararası bankaların bu projelere daha da fazla dahil olmalarının yolunu açmıştır.

Belediye projelerinin finansa edilmesindeki zorluklar ise devam etmektedir. Orta ölçekli ve küçük belediyeler sağladıkları başlıca hizmetlerin ticarileştirme ve şirketleştirme reformlarını genelde yapmamış durumdadırlar. Ancak, Banka orta ölçekli şehirlerde doğalgaz ve elektrik dağıtımını yapılan şirketlerin özelleştirilmesinin desteklenmesi ve kolaylaştırılması konusunda önemli rol oynamış, ayrıca enerji verimlilikli toplu taşıma sistemlerinin uygulanmaya konulmasına da destek sağlamıştır. Türkiye'deki altyapı sektörünün yatırıma olan ihtiyacı yüksek olup, bu durum altyapı yatırımlarının kamu-özel sektör ortaklık yapıları içinde gerçekleştirilmesi konusunda sahip olduğu engin tecrübe sayesinde Banka'ya sürdürülebilir ve ticari finansman çözümleri oluşturma ve teşvik etme konusunda, doğrudan yabancı yatırımların desteklenmesi dahil olmak üzere, geniş fırsatlar sunmaktadır. Artık Hükümet, finans ve iş çevrelerinde Banka'nın özel sektör öncülüğündeki yaklaşımlar kapsamında altyapı finansmanı konusunda engin tecrübeye sahip olduğu düşünülmektedir.

1.3 Alınan Önemli Dersler

Türkiye'deki altı yıllık kapsamlı çalışmaları sonucunda, Banka faaliyet gösterdiği bu yeni ve büyük ülkedeki ortam ile faaliyet göstermekte olduğu geleneksel ülkelerin ortamları arasındaki farklar konusunda isabetli dersler almıştır. Kilit öneme sahip hükümet yetkilileri, Türkiye'de çok daha uzun bir geçmişe sahip uluslararası finans

kuruluşları ve öteden beri girişimci bir zihniyete sahip iş çevreleri ile geliştirilen karşılıklı ilişkiler Bankanın geleneksel yaklaşımında bazı ayarlamalar yapmasını gerektirmiştir. Bankanın faaliyet gösterdiği diğer ülkelerle karşılaştırıldığında Türkiye'de ticari finansman olanaklarının nispeten yaygın olması ve daha rekabetçi bir fiyatlama ortamı olması iş geliştirme konusunda karşılaşılan diğer zorluklardır. Banka faaliyetlerinin bu ilk yıllarında bankacılık ekipleri hala uzun vadeli finansman eksikliği duyulan birçok alan tespit etmişler ve sunduğu fiyatlama ve vadenin ötesinde EBRD'nin sağladığı katma değeri ortaya koyma şekillerini geliştirmişler, böylece gündeme getirilen projelerde Bankanın katabileceklerinin açık olmasını ve risk-getiri koşullarının yeterli düzeyde olmasını sağlamışlardır. Bu ayarlamalar yapılırken bir yandan da Bankanın dönüşüm, sağlam bankacılık standartları ve katkı sağlayabilirlikten oluşan temel ayaklar üzerinde portföy oluşturmaya dönük kendine özgü ilkeleri konusunda pazarın eğitilmesine devam edilmiştir.

IBRD, IFC, IMF ve KfW ve AFD gibi diğer kuruluşların Türkiye'de çoktandır devam eden faaliyetleri göz önüne alındığında, Bankanın politika diyalogu yürütmek konusundaki inanırlılığının tesis edilmesi zaman almıştır. Ancak, alınan bu derslerin çıkarılan sonuçlar ve Bankanın bölgedeki kapsamlı mevcudiyeti sayesinde (EBRD'nin bölge ekonomi ekibinin İstanbul, Ankara ve Gaziantep ofislerine taşınması da bu kapsamdadır), sürdürülebilir enerji, kamu-özel sektör ortaklıklarına ilişkin hukuki çerçeve, sermaye piyasaları oluşturulması, altyapının güçlendirilmesine yönelik kurumsal reformlar ve tarım teşviklerinin uzun vadede yeterli düzeye çıkarılmasına yönelik yaklaşımların teşvik edilmesini hedef alan daha yoğun ve daha yüksek seviyede politika diyalogu ile yatırım faaliyetlerini daha iyi desteklemek konusunda Banka artık iyi bir konumdadır.

Özkaynak ve özkaynak benzeri yatırım geliştirme ve gerçekleştirmeye yönelik geniş kapsamlı yeteneği geliştirmek için Yerel İşletmeleri Destekleme Fonu uygulamasına devam edilmesine rağmen, özkaynak yatırımları portföyde beklenenden daha az bir paya sahiptir (mevcut durumda portföyün yüzde 13'üdür). Bu durum, Türkiye'deki kurumsal sektörün nispeten ileri düzeydeki durumuna rağmen, özellikle aile şirketleri olmak üzere, dışarıdan özkaynak kabul etme konusundaki kültürün gelişmemiş olması ile kısmen açıklanabilir. Bu durum hem Bankanın doğrudan yatırımları hem de genelde özel özkaynak sektörü için sorun oluşturmaktadır. Bu sorunun üstesinden gelinmesi çok önemlidir, zira dışarıdan deneyimli özkaynak yatırımcılarının getirilmesi kurumsal yönetimin iyileştirilmesine yönelik etkin bir yöntem olarak yaygın kabul görmektedir. Dolayısıyla, bu konuda alınan dersler için - Bankanın çok çeşitli işletmelerin özkaynaklarına katılmasıyla sağlanan katma değer yarattığı tanıtım etkisinin açık bir şekilde gösterilmesi de buna dahildir - etkin şekilde kaynak ayrılması ve bunların uygulamaya konması gerekmektedir. Gerçekten, son yıllarda kurumsal sektör içinde EBRD'nin oluşturduğu gelişmiş profil, Bankanın özel sektör özkaynak portföyünün gelişme şekli ve Bankanın cam ürünleri imalatçısı Paşabahçe'nin azınlık hissesini 2014 yılının 3. çeyreğinde almış olmasının kamuoyuna yansımaları özkaynak yatırım projelerinden oluşan mevcut iş programında önemli ölçüde büyüme sağlanmasına yol açmıştır. Bu unsurlar son dönemde gerçekleşen ve devam etmekte olan özkaynak yatırımlarına yönelik kaynak ve yaklaşımlarının Banka çapında güçlendirilmesi faaliyetleri ile birlikte düşünüldüğünde, hem güçlü bir dönüşüm etkisi olacağı, hem de çok daha sağlam bir özkaynak portföyünden gelir getirici bir çeşitlendirme elde edileceği açık şekilde görülmektedir.

Güney ve doğu Anadolu'daki faaliyetlerin genişletilmesi başlangıçta zor olmuş olmakla birlikte, Bankanın bu bölgelerdeki yatırımları mevcut portföyünün yüzde 14'ü düzeyindedir. 2012 Mayıs ayında Ankara'da, 2014 Eylül ayında ise Gaziantep'te ofis açılmıştır. EBRD'nin sağlam bölgesel varlığı Bankanın faaliyetlerini ve bu bölgelerdeki, özellikle de mikro, küçük ve orta ölçekli işletmeler üzerindeki etkisini yeni strateji döneminde arttıracaktır. Mikro, küçük ve orta ölçekli işletmelerle çalışmak konusunda alınan önemli derslerden biri de ticari bankaların bu tür programlara katılma konusundaki istahlarını arttıran risk paylaşım imkanlarını sağlamanın önemi olmuştur.

Banka bugüne kadar orta ölçekli ve küçük şehirlerin imtiyazlı devlet ve AB finansmanına büyük ölçüde bağımlı belediye projeleri üzerinde gerçekleştirdiği çalışmalar sonucu karma sonuçlar almıştır. Banka bu tecrübeye dayanarak kredi vermeye değer büyükşehir belediyelerine ¹yoğunlaşacak ve ikinci kademe il belediyelerine özel önem verecektir. Gaziantep Kentsel Ulaşım, Bursa Hafif Raylı Sistem ve Bodrum Su Projesi gibi projelerde elde edilen başarı başlıca kamu hizmetlerinin ticarileştirilmesi ve şirketleştirilmesine dayanan reformların desteklenmesine öncelikle odaklanmanın önemini göstermiştir. Son olarak, Bankanın altyapıya yönelik gelecekteki kamu-özel sektör ortaklıklarına katılımına ilişkin alınan önemli bir ders de gerekli kapasiteyi zamanında oluşturmaları için kamu sektörü paydaşlarına gereken uygun nitelikteki teknik yardımın erken bir aşamada sağlanmasının önemli olduğu şeklindedir (örneğin, Banka şu anda Milli Eğitim Bakanlığına teknik yardım sağlanmasına yönelik görüşmeleri yürütmekte ve kamu-özel sektör ortaklığında tesis yönetimi başlatmak için hazırlık yapmaktadır). Bu Faktörün Türkiye'deki önemi Bankanın faaliyet göstermekte olduğu diğer ülkelerdeki tecrübesini teyit etmekte ve Bankanın Türkiye'deki bu sektöre gerçekten katkısı olduğunu göstermektedir.

2 FAALİYET ORTAMI

2.1 Siyasi Koşullar

Türkiye 2014-2015 yıllarında iş ve ticaret ortamını ve gelecek yıllarda ekonomik politikalarının nasıl oluşturulacağını şekillendirecek bir dizi siyasi dönüm noktasından geçmiştir. Önceki Başbakan ve iktidardaki Adalet ve Kalkınma Partisinin (AKP) kurucusu Recep Tayyip Erdoğan 10 Ağustos tarihinde Türkiye'nin doğrudan halk tarafından seçilen ilk cumhurbaşkanı olmuştur. 27 Ağustos tarihinde ise önceki Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu AKP genel başkanı seçilmiş ve yeni Başbakan olarak güvenoyu almıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan doğrudan seçilen bir lider olarak elde ettiği güç sayesinde hükümet üzerindeki stratejik denetimini sürdürmüştür. 2015 Haziran ayında yapılan parlamento seçimlerinde AKP oyların %40'tan fazlasını almış olmakla birlikte, tek başına iktidar olmak için gereken meclis çoğunluğunu elde edememiştir. Kürt yanlısı HDP oyların %13'ünü almış olup, tarihinde ilk kez Parlamentoda 80 milletvekili temsil edilecektir. HDP dar kapsamlı Kürt yanlısını siyasetini sivil özgürlükleri savunan ulusal düzeydeki bir sol partiye dönüştürmek suretiyle bu sonucu elde etmiştir.

¹Diğer belediyelere göre daha yüksek borçlanma kabiliyetinden yararlanan şehirlerin özel idari konumudur. 2014 yılında 13 belediye daha büyükşehir belediyesi haline getirilmiş olup, bunların yarısı ülkenin doğusunda yer almaktadır. Böylece toplam büyükşehir belediye sayısı 30 olmuştur.

Parlamento seçimleri arka arkaya gelen seçimler dizisinin sonuncusu olmuştur. Türk hükümetinin önümüzdeki başlıca siyasi, sosyal ve ekonomik reformları Türkiye'de hayata geçirmesi en zorlu görevi olacaktır. Bir diğer öncelik ise PKK terörünü sona erdirmeyi ve Kürt sorununda barışçıl bir uzlaşmaya varmayı hedefleyen, ve 2012 yılında başlatılmış ve Türkiye'deki siyasi partiler ve uluslararası toplum tarafından olumlu karşılanmış olan demokratik açılım sürecinin sürdürülmesidir. Bu süreç terörü ortadan kaldırmayı, Türkiye'deki tüm toplumların sosyal ve siyasi katılımını güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Ancak, bir çok zorluklar da varlıklarını sürdürmektedir.

Yeni hükümet 2014 Ağustos seçimlerinden itibaren AB'ye katılım sürecini yeniden canlandırmak için adımlar atmıştır. Türkiye yeni AB Stratejisini ve AB'ye katılıma yönelik Ulusal Eylem Planını uygulamaya sokmuş olup, bu belgelerde AB tarafından bloke edilmiş olan fasıllar dahil olmak üzere AB müktesebatı ile uyum için Türkiye'nin atacağı tek taraflı pratik adımlar ana hatlarıyla belirlenmiştir. Türkiye'nin AB üyeliğine ülke içinde ve yurtdışında kamu desteği oluşturmaya yardımcı olması amacıyla yeni bir AB İletişim Stratejisi geliştirilmiştir. 2014 yılında Türkiye AB İlerleme Raporu yayınlanmıştır. Raporda Türkiye'deki gelişmeler birliğe katılıma yönelik siyasi ve ekonomik kriterler bakımından değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, Türkiye'de devam eden reform süreci raporda olumlu yansıtılmış ve ilerleme kaydetmenin mümkün olduğu bir dizi alan da gösterilmiştir. Bunların arasında yargı bağımsızlığı, güçler ayrılığı, ifade özgürlüğü, toplanma hakkı ve hükümetin yolsuzluk iddialarına tepkisi de bulunmaktadır². Türk yetkililer AB'nin bu değerlendirmesine tamamıyla katılmamaktadır.

Suriye'deki uzun süreli savaş ve IŞİD'in/DAEŞ'in hem Irak hem de Suriye'de yarattığı tehdidin de Türkiye'ye ekonomi ve güvenlik açısından maliyetleri olmuştur. Birleşmiş Milletler tahminlerine göre bu iki ülkedeki ihtilafardan kaçıp Türkiye'ye sığınan yaklaşık 2 milyon sığınmacı (bunların 1,8 milyonu Suriyelilerden oluşmaktadır) Türkiye'ye yerleşmiş olup, bunların 260 bini sığınma kamplarında yaşamaktadır. Türkiye Suriyeli ve Iraklıların ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla şu ana kadar 5,6 milyar dolardan fazla para harcamış, uluslararası destek ise sınırlı kalmıştır. Sığınmacı sayısının ileriki yıllarda daha da artması, bunun da Türkiye'nin sınır bölgelerinde tehdit oluşturması muhtemeldir.

2.2 Makroekonomik Koşullar

Ekonomik büyüme, devam eden kur baskıları altında son dönemde yavaşlamıştır. 2013 yılında kaydedilen yüzde 4,2 oranındaki büyüme sonrasında, ekonomik faaliyet 2014 yılında yüzde 2,9 büyüme oranına gerilemiş, buna rağmen başta net ihracat olmak üzere büyümenin kaynakları daha olumlu gerçekleşmiş, bu da yüksek cari açığın azaltılmasına yardımcı olmuştur. Hanehalkı kredilerindeki büyümenin yavaşlamasına ve 2014 başında faiz oranlarının yükselmesine bağlı olarak özel tüketimdeki büyümenin azalması ile iç talep gerilemiştir. Tarım sektörünün olumsuz hava koşullarına bağlı olarak daralması da büyümenin yavaşlamasında etkili olmuştur. Ekonomi 2015 yılının ikinci çeyreğinde bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 3,8'lük mütevazı bir oranda büyümeye devam etmiş, bununla birlikte büyümenin ana kaynağı özel tüketim olmuş, net ihracat yavaşlamıştır. Bu arada, 2015 Eylül ayı itibarıyla enflasyon yüzde 7,9,1'lik yüksek bir seviyede kalmış olup, üst üste dördüncü yıl da merkez bankası hedeflerinin

²Avrupa Komisyonu, Türkiye İlerleme Raporu 2014, sayfa 2-4, 44-63

oldukça üzerinde gerçekleşmiştir. Yüksek enflasyon kısmen gıda fiyatlarının yükselmesinden, liradaki zayıflamanın 2015 başlarında devam etmesinden, ardından siyasi belirsizliğin artmasından ve ABD ile Avro bölgesindeki para politikalarının arasında farklılık oluşmasından kaynaklanmıştır. ABD’de para politikasının sıkılaşıcağı beklentileri 2014 yılında yüzde 5,8 ile hala yüksek seyreden Türkiye'nin cari açığının finansmanında kullanılan sermaye girişlerinde azalmaya neden olmuş, lira 2015 Ocak-Eylül döneminde dolar karşısında yüzde 30,8 zayıflamıştır. Ancak liranın dolar karşısında zayıflamasının ticari rekabet gücü ve net ihracatta önemli bir getirisi olmamıştır, zira Türkiye'nin başlıca ticaret ortağı Avro bölgesi olup, büyükçe bir enflasyon farkı olmasına rağmen lira avro karşısında yüzde 4'-21lük daha ılımlı bir oranda zayıflamıştır. Orta Doğu'da jeopolitik gerilimlerin devam etmesi ve Rusya'daki gerileme da ihracat üzerinde baskı oluşturmuştur.

Büyümenin 2015 ve 2016 yıllarında benzer hızda gerçekleşmesi ve önümüzdeki yıllarda kademeli olarak yükselmesi beklenmektedir. Petrol fiyatlarındaki düşüşün büyüme üzerindeki olumlu etkisi, dış talepte devam eden zayıflık ve avro-dolar kurundaki gelişmelerle muhtemelen dengelenecektir. Düşen gıda ve petrol fiyatlarından dolayı enflasyonun gevşemesi beklenmekle birlikte, kurda gerçekleşen ve beklenen kayıpların enflasyona etkisi nedeniyle, enflasyon merkez bankasının yüzde 5'lik tahminin üzerinde kalacaktır. Enflasyonun hedeflenenden yüksek olması ve Fed'in politikalarını sıkılaştırmasından dolayı küresel likiditenin azalması hem lira hem de döviz cinsinden fonlama maliyetinin 2015 ve 2016 boyunca yüksek kalmasına neden olacaktır. Bu da iç talebi ve büyümeyi kısıtlayacağından, 2015 ve 2016 yıllarında büyümenin yüzde 3 olması beklenmektedir, ancak bu oran Türkiye'nin uzun vadeli potansiyelinin altındadır. Yapısal reformların canlandırılması ve kurumsal iyileştirmelere devam edilmesi kaydıyla, önümüzdeki yıllarda büyümenin ülkenin yüzde 4,5 oranındaki uzun vadeli sağlıklı potansiyeline doğru iyileşmesi beklenmektedir.

Yerel ve küresel hassasiyetlerde yaşanabilecek kaymalar bu ekonomik görünümü bozabilecek başlıca risklerdir. Sermaye girişlerinde gerek ABD ve Avro bölgesi arasındaki farklılaşan para politikalarından gerekse iç siyasi belirsizliğin artmasından kaynaklanan volatilité 2015 ve 2016 yıllarındaki ekonomik görünüm üzerindeki başlıca risktir. Avro bölgesindeki canlanmanın istikrarlı olmaması, Orta Doğu ve Ukrayna'daki jeopolitik gerilimlerin kötüye gitmesi veya yasal düzenleme bağımsızlığı algısının zayıflaması ile ticari duyarlılığın bozulması halinde başka riskler de doğabilir. Diğer yandan, yüzde 35'in altındaki kamu borcunun GSYİH'e oranı ile ülkenin kamu maliyesi sağlamdır, bankacılık sektörünün sermaye yapısı güçlü, geri ödenmeyen krediler rasyosu ise yaklaşık yüzde 3 gibi düşük bir seviyededir.

2.3 Yapısal Reform Koşulları

Yapısal reformlar birçok alanda devam etmekle birlikte, enerji bağımlılığını azaltmak, bölgesel altyapıyı geliştirmek ve kurumsal sektörün rekabet gücünü teşvik etmek için daha fazlasının yapılması gerekmektedir. Düşmekte olan petrol fiyatlarına rağmen, Türkiye'nin mevcut cari açığının büyük bölümünü enerji ithalatı oluşturmakta olup, 2014 yılında 54,9 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir ve GSYİH'nin yüzde 6,9'una karşılık gelmektedir. Yenilenebilir enerji sektörü ise politika yapıcılarının ve yatırımcıların ilgili yoğun şekilde çekmektedir. 2015 Şubat ayında yayınlanmış olan EBRD destekli Ulusal Yenilenebilir Enerji Eylem Planı ile Ulusal Enerji Verimliliği Eylem Planının hazırlanması başta olmak üzere, son dönemde politik altyapıda da

ilerleme sağlanmıştır. Başlangıçtaki bazı gecikmelere rağmen, elektrik dağıtım şebekeleri artık bütünüyle özelleştirilmiş durumda olmakla birlikte, özel sektörün elektrik üretimindeki payı yüzde hala 33,4'tür. Yetkililer, büyük hidroelektrik santralleri hariç olmak üzere, ileriki yıllarda kamuya ait geriye kalan enerji santrallerini de özelleştirmeyi planlamaktadır. Bu arada, bölgeler arasındaki ekonomik farklılıklar daha fazla bölgesel yatırım yapılmasının yanı sıra yerelleştirmenin önemini göstermektedir. Yerel altyapıya (su ve toplu taşıma) yönelik altyapı planlaması hala daha son derece merkezi bir yapıda olup, sermaye yatırımları yavaş gitmektedir. Büyük altyapı projeleri geliştirilmeye devam ederken (örneğin, İstanbul Boğazından yeni demiryolu ve karayolu geçişleri, Gebze-İzmir otoyolu, Ankara-İstanbul yüksek hızlı tren hattı), bölgesel ve kırsal altyapının güçlendirilmesi konusu sorun olmaya devam etmektedir. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden yeni demiryolu yasası geçmiş olup, bu yasayla altyapı ve işletme birbirlerinden ayrılmakta, üçüncü taraflara altyapıya erişim hakkı verilmekte ve kamu hizmet yükümlülükleri sübvansiyona dayandırılmaktadır. Ancak, bu yasaya ilişkin ikincil mevzuat henüz oluşturulmamıştır. Hastane altyapıları alanında ise, Sağlık Bakanlığının projelerin bankalarca kabul edilebilirliğini sağlamaya yönelik temel mevzuatta değişiklik yaptığı uzun bir dönemin ardından kamu-özel sektör ortaklığı projelerinin hızlandırılması kararlaştırılmıştır. Bu çalışma sırasında alınan derslerin gelişen diğer sektörlerdeki kamu-özel sektör ortaklığı projelerinin daha verimli şekilde hayata geçirilmesini sağlaması muhtemeldir.

Kurumsal sektörde ise, özellikle bu sektördeki KOBİ'ler olmak üzere, tarım kesimindeki kayda değer verimsizlik ve bu alandaki uzun vadeli özel finansman seçenekleri konusundaki önemli eksiklik devam etmektedir. Bu sektör oldukça korunmakla birlikte, çeşitli koruma tedbirlerinin oluşturduğu sistemin karmaşık olması yatırım kararlarının alınmasını sağlayacak ortamın bozulmasına neden olmakta, bu da politika diyalogu konusunda fırsatlar yaratmaktadır. Kurumsal yönetimdeki yetersizlikler ve yenilikçiliğin sınırlı düzeyde kalmış olması kurumsal sektörün rekabet gücünü çeşitli işkolunda engellemektedir. Politika yapımcılar son zamanlarda yenilikçilik ve yenilikçilik finansmanına daha fazla odaklanmakta, bu konu Türkiye'nin 2015 yılındaki G20 başkanlığının ana konuları arasında ortaya çıkmaktadır. Türkiye son zamanlarda melek yatırımcılara yönelik güvence fonları kurulması veya yeni kurulan şirketlere yönelik kredi mekanizmalarının iyileştirilmesi gibi yöntemlerle yeni şirket kurulumlarını teşvik etmeye ve yenilikçilik kültürünü geliştirmeye yönelik adımlar atmıştır. Daha genel olarak, Sermaye Piyasası Kurulunun (SPK) kapsayıcı ve ileriye etkili bir sermaye piyasası oluşturma yönünde çalışmaları bulunmaktadır. Son dönemde, yeni Sermaye Piyasaları Yasası kapsamında Türkiye'deki yabancı sermaye piyasası enstrümanları, mevduat alındıları ve yabancı yatırım fonlarına ilişkin hukuki çerçeve üzerinde iyileştirmeler yapılmıştır.

2.4 Finansmana Erişim

Sermayenin Özel Kaynakları

Türkiye'de 2001 krizi sonrasında sektörün güçlendirilmesi için alınan tedbirler sayesinde finansal kriz sırasında esnekliğini korumuş ve gelişmiş bir finansal sistem bulunmaktadır. Finansal sektörü güçlendirmek ve Basel III gerekliliklerine uyum göstermesini sağlamak üzere 2013 yılında başka adımlar da atılmıştır. Hızlı büyümesine rağmen (banka bilançoları 2008 yılında TL bazında iki katından fazlasına çıkarak 2014 sonu GSYİH'nin yüzde 107,5'ine ulaşmıştır), sektörü oldukça sağlıklı olup, takipteki

alacakları yüzde 3 gibi düşük bir seviyede kalmıştır. Sermaye yeterlilik oranları biraz düşmüş olmakla birlikte, yüzde 16 civarında kalmış olup, mevzuatın gerektirdiğinden oldukça yukarıdadır. Bu durum manevra alanı açmakta olup, bankalara piyasanın daha riskli kısımlarındaki mevcudiyetlerini artırma ve daha karmaşık kredi ürünleri geliştirme imkanı vermesi gereklidir. Bununla birlikte, kredi-mevduat oranı 2014 yılında yüzde 120'den fazla yükselmiş olup, bu oran 2012 yılında yüzde 106 civarındadır. Bu durum bankacılık sektörünün mevduat harici fonlamadan daha fazla faydalanmasından kaynaklanmıştır. Türkiye özel sektör tahvil piyasasının önemli ölçüde büyümesi muhtemel olup, bankalar fon erişimi sağlamak amacıyla hem denizaşırı hem de yerel piyasalarda tahvil ihracını artırmaktadır. Özel sektör kredilerinin neredeyse %40'ı KOBİ'lere ait olup, bankalar KOBİ'lerin payını daha da arttırmak için yeni araçlar ve kredi seçenekleri oluşturmuşlardır. Kadınlar, genç girişimciler ve mikro işletmeler için finansman erişim konusu sorun olmaya devam etmektedir. Yeterli hizmet alamayan bu kesimlerin erişimini arttırmak için özel kredi ürünleri geliştirilmesi, özel piyasaların derinleştirilmesi ve teknik yardım hizmetleri ve eğitim yoluyla finansal okuryazarlığın artırılması gerekmektedir.

Her ne kadar bankacılık sektörü finansman sağlamak konusundaki baskın konumunu devam ettiriyor olsa da, reformların hızlanmasından faydalanan sermaye piyasaları son on yıl içinde bir miktar büyümüş ve derinleşmiştir. Piyasanın toplam değeri 2011 yılında GSYİH'in yüzde 26'sı seviyesinde iken, bu oran 2014 yılında yüzde 33'e ulaşmıştır. Ancak, hisse senedi piyasasına hala az sayıda büyük şirket hakimdir. Her ne kadar Hazine, SPK ve Maliye Bakanlığı yeni kurulan şirketler için daha uygun bir ortam sağlamak amacıyla bir takım özkaynak teşvik programları uygulamaya koymuşlarsa da, bu politikaların KOBİ sektöründe tabana yayılması yavaş olmaktadır. Hazine melek yatırımcı programını, SPK ise girişim sermayesi yatırım fonlarını uygulamaya sokmuşlardır. Her ikisi de vergi teşvikleri ile desteklenmiştir. Hükümet ayrıca mevcut girişim sermayesi yatırım şirketleri için bir dizi vergi teşviki getirmiştir.

Hem SPK hem de Hazinesinin daha şeffaf vergi teşvikleri ve ücret tavanları uygulamaya başlamalarından sonra, emeklilik fonları tarafından yönetilen varlıkların toplam tutarı 35 milyar TL'ye ulaşmış olup, sistemde 5,1 milyon katılımcı bulunmaktadır. Sistemde biriken fonlar piyasalardaki rekabet yoğunlaştıkça daha fazla getiri arayışına giren şirket tahvillerine akmaya başlamıştır (2015 Ocak itibarıyla yüzde 9,95).

Finansal olmayan kuruluşlar da bankaların son derece baskın olduğu bir ekonomide banka kredilerine alternatif olarak yavaş bir hızla da olsa tahvil ihraç etmeye başlamışlardır. Tahvil ihraç eden şirketlerle ilgili tecrübe sınırlı düzeyde olup, bu enstrümanları pazarlayan aracı kuruluşlar da genellikle kredi hesaplarının eridiğini görmek istemeyen büyük bankacılık grupları içerisinde yer almaktadır.

Çok taraflı ve iki taraflı kalkınma bankası finansmanı

Türkiye'de farklı yatırım seviyeleri ve önceliklere sahip bir dizi çok Taraflı Kalkınma Bankası ve iki taraflı finansman kurumu faaliyet göstermektedir.

Türkiye geri ödenmemiş krediler bakımından **Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası**'nın (IBRD veya Dünya Bankası) faaliyet göstermekte olduğu üçüncü büyük ülkedir (13,64 milyar Amerikan doları). Söz konusu portföy enerji sektörü (yüzde 43), finansal ve özel sektörün gelişimi (yüzde 34) ve kentsel kalkınma (yüzde 22) alanlarına

yoğunlaşmıştır. IBRD'nin 2012–2016 strateji dönemindeki finansman bütçesinin 6,45 milyar Amerikan doları olması hedeflenmekte ve esas itibariyle rekabet gücünün ve istihdamın desteklenmesi amaçlanmaktadır. IBRD bu dönem içinde işbirliği yaptığı bankalar kanalıyla KOBİ'ler ve ihracatçılara yönelik kredi programlarına devam etmeyi ve finans sektöründe 800 milyon Amerikan doları yatırım yapmayı ummaktadır. IBRD ayrıca özel sektörün yeni elektrik üretim kapasitesi yatırımlarını arttırmak ve özel sektör işletmecilerine Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları (TCDD) altyapısında faaliyet göstermek üzere lisans verilmesini sağlamak suretiyle özel sektörün altyapıya katılımını arttırmaya çalışacaktır (IBRD Demiryolu Ulaşımının Serbestleştirilmesine ilişkin Yasanın yeniden yapılandırılması ve hazırlanması konusunda daha önce TCDD ile çalışmıştır). Dünya Bankası enerji güvenliği ve sürdürülebilir kalkınma alanlarında, şimdiye kadar enerji sektöründe reforma yönelik politika bazlı krediler (özellikle AB *müktesebatına* uyum için), sürdürülebilir kaynak yönetim planlarına yönelik teknik yardımlar, KOBİ'lere yönelik enerji verimliliği kredi programları ve sürdürülebilir kalkınma planlarının hayata geçirilmesi için belediyelere yönelik finansman sağlamıştır. Ayrıca Dünya Bankası enerji reformu, enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji entegrasyonunun teşvik edilmesi amacıyla Avrupa Birliği IPA fonlarının (EBRD de bunların faydalanıcı kuruluşlarından biridir) teknik yardım faaliyetleri üzerinden kullanmak üzere hazırlık yapmaktadır. Politika tarafında ise, Dünya Bankası Ulusal İstihdam Stratejisinin geliştirilmesini desteklemekte, Rekabet Kurumu ile ulusal rekabet politika çerçevesini gözden geçirmekte ve politika diyalogu ve teknik yardım teşvikleri vasıtasıyla Ar-Ge faaliyetlerini teşvik etmeye çalışmaktadır.

Türkiye 2013 sonu itibariyle taahhüt edilmiş 3,1 milyar Amerikan doları ve 2015-2016 döneminde gerçekleşmesi beklenen yıllık 600-650 milyon Amerikan dolarlık hacmiyle Uluslararası Finans Kurumunun (IFC) ikinci en büyük müşterisidir. IFC'nin ülke ortaklık stratejisi kapsamındaki hedefleri arasında ekonominin (kadın girişimciler ve mikro, küçük ve orta ölçekli işletmeler dahil olmak üzere) yeterli hizmet almaması kısımlarının desteklenmesi, enerji sektörü reformunun desteklenmesi ve yenilikçi yapılar vasıtasıyla Türkiye'de şirket tahvilleri piyasasının geliştirilmesi bulunmaktadır. IFC 2010 yılının sonlarında Kadınlar için Bankacılık programını başlatmış ve kadınlara ait KOBİ'lere finansman sağlanması için üç Türk Bankasına (Akbank, Fibabanka ve Şekerbank) kredi temin etmiştir. Söz konusu kredi programlarında risk paylaşımı veya teknik işbirliği bileşenleri bulunmamaktadır.

AB adayı ülkelerden biri olarak Türkiye **Katılım Öncesi Yardım Aracı (IPA)** kapsamında mali yardımlardan faydalanmaktadır. IPA II'nin öncelikleri 2014-2020 dönemi Gösterge Niteliğindeki Strateji Belgesinde belirlenmiş olup, bu dönem için Türkiye'ye ayrılan bu kapsamdaki toplam tutarın 4,5 milyar avro olması beklenmektedir. Enerji sektörüne daha fazl odaklanılmış olup, IPA II'de Türkiye'nin Avrupa elektrik ve doğalgaz piyasaları ile entegrasyonunun geliştirilmesine ve AB'nin kaynak verimliliği ve iklim hedefleri doğrultusunda enerji verimliliği ve yenilenebilir enerjilerin teşvik edilmesine çalışılmıştır. Çevre ve iklim sektöründe ise, Komisyon AB hibelerini kredilerle birleştirmek amacıyla (EBRD dahil olmak üzere) uluslararası finans kuruluşları ve diğer paydaşlarla işbirliğine devam edilmesini öngörmektedir. Ayrıca, Komisyon Türkiye Yatırım Programının (TIP) kritik sektörlerdeki yatırımları finanse etme kapasitesinin artırılma imkanlarını araştırmıştır. IPA II'nin ulaşımdaki ana hedefi Türkiye'nin Avrupa TEN-T demiryolu şebekesi ile entegrasyonunu kolaylaştırmak ve AB standartları doğrultusunda sürdürülebilir ve verimli bir ulaşım geliştirmektir. IPA II yardımında yenilikçilik ile ilgili olarak iş ve ticaret ortamının iyileştirilmesi ve

Türkiye'nin araştırma, teknolojik gelişme yenilikçilik kapasitesinin güçlendirilmesine çalışılacaktır. AB sosyal politikayla, özellikle de katılımıla ilgili sorunlarla da çok ilgilidir. IPA II istihdam, eğitim ve sosyal politikalara yönelik sektör destek programı sağlayacaktır, ancak bu alandaki yatırım desteği sınırlı olacaktır.

Avrupa Yatırım Bankası (EIB) ise KOBİ ve altyapı finansmanına yoğunlaşmıştır. Türkiye'deki yıllık iş hacmi istikrarlı bir şekilde 2 milyar avro civarında seyretmektedir. KOBİ kredileri 2013 yılında toplamın yüzde 48'i seviyesinde gerçekleşmiştir. EIB demiryollarının modernizasyonu konusunda faaliyet göstermiş, 2013 yılında TCDD'ye İstanbul-Ankara yüksek hızlı tren hattı için 200 milyon avro kredi vermiştir. Ayrıca, AB'nin IPA fonlarından 120 milyon avro hibe sağlanmıştır. EIB'nin kredi programları genellikle Avrupa Yatırım Fonunun (EIF) risk paylaşım düzenlemeleri ile bütünlenmektedir. Büyüyen Anadolu'ya Kredi Kolaylıkları kapsamında, EIF paydaş bankaları kanalıyla Türkiye'nin az gelişmiş bölgelerindeki mikro, küçük ve orta ölçekli işletmelerin finansmanına müştereken 937,5 milyon avro tahsis etmiştir. Söz konusu program kapsamında, EIF portföyü 51,9 milyon avroluk IPA fonu ve 450 milyon avroluk EIB kredileri ile harmanlanmıştır.

İslam Kalkınma Bankası (IDB) uzun süre faaliyet gösterdikten sonra Türkiye'deki ilk ofisini 2013 Eylül ayında Ankara'da açmıştır. IDB Türkiye Sınai Kalkınma Bankası'na (TSKB) İslami finansman enstrümanları (sınırlı *mudaraba*) şeklinde 320 milyon Amerikan doları sağlamıştır. Ancak, imzalanan kredilerin ödenmesinde önemli gecikmeler olmuştur.

Karadeniz Ticaret ve Kalkınma Bankası son yıllarda Türkiye'de genel olarak finans kuruluşlarına ve altyapıya yoğunlaşan bir iki proje ile ilgilenmiştir. Etki faaliyetleri bakımında Türkiye bu bankanın en büyük faydalanıcısıdır.

KfW Group'nun kalkınma şubesi KOBİ ve enerji verimliliği kredi programları geliştirmek amacıyla genel olarak yerel bankalarla çalışmayı sürdürmektedir (yılda 300 milyon avro). Ayrıca, Türkiye genelinde bir düzineden fazla su ve kanalizasyon projesine finansman sağlamıştır. KfW halen Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ile Kamu Binalarında Enerji Verimliliği projesi geliştirmekte olup, teknik yardım eşliğinde faiz sübvansiyonlu krediler sunmaktadır. Son olarak, **DEG** yerel şirketlere özkaynak ve kredi finansmanı şeklinde yılda 75 milyon temin etmektedir. 2013 yılında, **IPEX** - proje ve ihracat finansmanı sağlayan şubesi - kanalıyla faaliyetlerini iki katının üzerine çıkararak 403 milyon avroya ulaşmış olup, bu tutar toplam KfW taahhütlerinin yarısından fazlasını oluşturmaktadır.

Agence Française de Développement (Fransız Kalkınma Ajansı - AFD) geçtiğimiz yıllarda ülkedeki faaliyetlerini genişletmiş ve 2014 Ekim ayında Ankara'da ikinci ofisini açmıştır. Özellikle enerji verimliliği ve iklim değişikliği konularında faaliyet göstermekte olup, bu alanlara 350 milyon avro yatırım yapmış ve paydaş bankaları kanalıyla KOBİ'lere yönelik enerji verimliliği kredi programları yürütmüştür. AFD halen DenizBank ile bir kredi programı yürütmekte olup, bu programda özellikle küçük ve orta ölçekli belediyelerin toplu taşıma, su ve kanalizasyon hizmetleri ve atık işleme gibi yatırımları amaçlanmaktadır. AFD'nin özel sektör şubesi olan **Proparco** genel olarak enerji verimliliği ve yenilenebilir enerjilere yatırım yapmıştır.

Son olarak, Hollandalı bir kalkınma finansmanı bankası olan **FMO** sadece özel sektörle çalışmaktadır. Geçen yıl sigorta, tarım işletmeciliği ve enerji gibi sektörlerle yaklaşık 60 milyon avro yatırım yapmıştır. FMO'nun Türkiye'de taahhüt etmiş olduğu toplam portföy miktarı yaklaşık 218,7 milyon avro olup, bunun yüzde 60'ı finans kuruluşlarına yönlendirilmiştir.

2.5 İş ve Ticaret Ortamı ve Yasal Koşullar

Sektörler arasında iş ortamının iyileştirilmesi konusunda ilerleme karma olmuştur. Türkiye inşaat ruhsatları ve tasfiye işlemlerinde aldığı düşük puanla "Doing Business 2015" raporunda 189 ülke arasında 55. sırayı almıştır. Türkiye 2014-15 Küresel Rekabet Edebilirlik Raporunda ise 144 ülke arasında 45. sırayı almıştır. Birçok göstergede yükselen ve kalkınmakta olan Avrupa ülkelerinin ortalamasından daha iyi bir performans göstermiş olmakla birlikte, verimsiz devlet bürokrasisi, politikadaki istikrarsızlık, eğitimi yetersiz işgücü, vergi oranları ve finansmana erişim konularında halen daha önemli engeller bulunmaktadır. Kamu İhale Kanunda yapılan ve orta ve yüksek teknolojili yerli ürünlere yüzde 15'lik zorunlu fiyat avantajı sağlayacak değişiklik AB İlerleme Raporunda eleştiri almıştır. Bütün bunlara rağmen, son dönemde iş ve ticaret ortamının iyileştirilmesine yönelik bazı adımlarda atılmıştır. Varlıkların özel sektöre devrinden beş yıl sonra özelleştirme işlemlerinin iptal edilmesini yasaklayan torba yasa kabul edilmiş olup, bu yasayla yabancı yatırımcılar arasında iş ve ticaret güveninin artması beklenmektedir.

EBRD'nin faaliyet göstermekte olduğu birçok ülkenin aksine, Türkiye'de 1920'den beri kesintisiz bir ticaret hukuku geleneği sürmektedir. EBRD'nin yaptığı değerlendirmelere göre, **Türk Kanunları bir takım alanlarda ileri düzeyde olup**, 2012 yılında yürürlüğe giren Ticaret Kanunu ile daha da güçlendirilmiştir. Hukukun genel olarak piyasa faaliyetlerinin desteklenmesine ilişkin bazı özel alanlarında sistemin hala modernleştirmeden elde edeceği faydalar bulunmaktadır. Örneğin, Türk hukuku kapsamında teminat almak hala oldukça katı bir süreç gerektirmekte olup, herhangi bir taşınır malın zilyetlik dışı teminat alınmasına yönelik tek tip ve modern bir kapsayıcı sistem bulunmamaktadır. Tasfiye dairelerine yönelik daha geniş ölçüde yasal düzenlemeler gerekmekte olup, gerek borçluların olası kötüye kullanımlarını sınırlandırmak, gerekse alacaklıların yeniden yapılandırma sürecine katılım haklarını desteklemek amacıyla iflas ertelemesine ilişkin prosedür ihtiyacı gözden geçirilmelidir.

EBRD'nin Türkiye'deki yerel tedarik uygulamaları üzerinde yaptığı incelemeler yerel tedarik kabiliyetinin hukuki çerçeve nitelikleriyle neredeyse eşleştiğini doğrulamaktadır. Yine de hukuki çerçevenin bütünlük, şeffaflık ve değişmezliği örneğin bir elektronik tedarik sistemi geliştirilmesi, kamu hizmetlerinin tedarik edilmesine yönelik özel kurallar oluşturulması ve bağımsız bir kamu alımları inceleme ve temyiz kurumunun kurulması gibi tedbirlerle iyileştirilmesi halen mümkündür. Kamu-özel sektör ortak mevzuatı ise oldukça kapsamlıdır. Ancak, yatırımcıların geçerli yasaların nispeten karmaşık olması, tek parça bir kamu-özel sektör ortaklığı mevzuatının olmaması ve kamu-özel sektör ortaklıkları/imtiyazlarının koordinasyon, takip ve denetiminden sorumlu tek bir kurumun olmaması gibi bazı zorlukları devam etmektedir. Enerji tarafında ise, nispeten karmaşık olan bürokratik ve idari işlemlerde yenilenebilir enerjinin geliştirilmesi ve Türkiye'nin hidroelektrik, jeotermal, güneş ve rüzgar enerji kaynaklarının kullanıma sokulmasına yönelik büyük engeller bulunmaktadır. 2012 yılında kabul edilen Enerji Verimliliği Strateji Belgesi enerji yoğunluğunun 2023

itibariyle yüzde 20 düşürülmesi hedefini koymuştur, ancak sektörlere göre gösterge niteliğinde enerji tasarrufu hedefleri konulması ve bunlara ulaşılmasına yönelik araçların belirlenmesi için yapılması gereken başka çalışmalar vardır. Son olarak, özellikle kurumların yapısı ve işleyişi ile ilgili olmak üzere, Türkiye'nin kurumsal yönetim mevzuatı ve uygulamalarında bazı yetersizlikler bulunmaktadır.

2.6 Sosyal Koşullar

Türkiye'nin geçen yıllarda göstermiş olduğu güçlü ekonomik performansa rağmen, kadın ve gençlerin işgücü piyasasına katılımı ve bölgesel farklılıklar dönüşümün önünde ciddi engeller olarak durmaya devam etmektedir.

Türkiye'deki işgücü piyasası özelliklerinden biri de insan kaynaklarının atıl kalması olup, çalışma yaşına gelmiş nüfusun yarısından azı ekonomik olarak faal durumdadır. Özellikle, erkeklerin işgücüne katılım oranı yüzde 71,5 iken, kadınların oranı ise yüzde 30,8'in altında olup, bu oran EBRD bölgesindeki (güney ve doğu Akdeniz ülkeleri dışındaki) en düşük oranlardan biridir. Ayrıca, kayıt dışı sektörde, yani sosyal güvenlikleri olmadan, çalıştırılan kadınların oranı erkeklere göre önemli ölçüde yüksektir (yüzde 50,7'ye yüzde 30,3). Kentsel bölgelerde kadınların sadece yüzde 20,2'si işgücü piyasasına katılırken, kırsal bölgelerde ise kadınların genelde ücretsiz aile içi işçi olarak kullanılmaktadır. Türkiye'de işgücü uygulamaları ve finansmana erişim alanlarında, özellikle teminat, beceri ve yönetsel kapasite açısından kadınların önünde büyük engeller bulunmaktadır. Birçok ticari banka kredi koşulu olarak teminat istediğinden, mülk sahibi olma ihtimallerinin daha düşük olması Türk kadınlarının krediye erişimlerini olumsuz etkilemektedir. Erkeklerin işletme veya ticari banka hesabı sahibi olma ihtimalleri kadınlarınkinin hala iki katıdır. Ayrıca, OECD ve UNESCO tahminlerine göre Türkiye OECD, Doğu Avrupa ve Orta Asya bölgelerinde orta öğretim seviyesinde cinsiyet eşitsizliğinin en yüksek olduğu ülke olup, bu eşitsizlik az gelişmiş ve sosyal yönden muhafazakar bölgelerde özellikle yüksektir. Türkiye Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın (UNDP) İnsani Gelişme Endeksi'nde (HDI) dünyada 83 sırada olup, Batı Balkanların gerisinde kalmaktadır.

İşsizlik oranı 2009 yılında yüzde 13,1 ile zirve yaptıktan sonra 2012 yılında yüzde 8,4'e düşmüş olmakla birlikte, kadın ve genç işsizliği daha yüksektir (kadınlarda yüzde 11, gençlerde yüzde 17,5) Kayıt dışı istihdam ise yüzde 35'lik oranı ile endişe verici düzeydedir. Türkiye'de okulu bırakma oranı yüzde 43'lük oranıyla yüksek bir seviyede olup, hiç okula gitmemiş gençlerin oranı da nispeten yüksek bir seviye olan yüzde 6,5'tir. Çalışmayan, eğitim ve öğretim görmekte olmayan gençler de yüzde 25,5'lik oranla büyük bir grubu oluşturmaktadır olup, bu oran EBRD bölge ortalamasının oldukça üzerindedir. Bu durum kayıtlı işgücü piyasası ve eğitim sistemleri bakımından gerçekten zorluk yaratmaktadır. Çalışma Bakanlığı, özellikle kadınlar ve gençler olmak üzere, istihdam ve istihdam edilebilirliğe yönelik stratejik çerçevesini mesleki eğitime özel bir önem vererek güncellemiştir. Yakın zamanda ulusal yeterlilik çerçevesi kabul edilmiş olup, çeşitli beceri alanlarına yönelik standartlar geliştirilmektedir. Ayrıca, sosyal yardımlar da işgücüne katılım konusunda düşük gelir grupları üzerinde caydırıcı etki yaratmaktadır.

Özellikle Türkiye'nin güney-doğu kısımları olmak üzere bölgeler arasında büyük farklılıklar bulunmaktadır. Bu durumun özellikle mesleki eğitim olmak üzere yerel eğitim ve öğretim kalitesi ile ilgili olduğu söylenmektedir. İşverenlerce tanımlanan

özellikleri temel alan daha kaliteli mesleki eğitim olanakları güneydoğunun bazı kısımlarında hala sınırlı düzeydedir. Ayrıca, bölgesel işgücü piyasaları arasında büyük farklılıklar olup, kırsal bölgelerde az sayıda tarım dışı istihdam olanağı vardır. Bu durum nispeten yüksek seviyelerdeki kayıt dışılık ile birleştiğinde gençlerin eğitim yoluyla kayıtlı istihdama geçiş yollarının iyileştirilmesi önünde (özellikle özel sektörde) ciddi engel oluşturmaktadır. Bunlara ilaveten, özellikle kadınlara ait olan KOBİ'lerin finansmana erişimleri konusunda büyük bölgesel farklılıklar bulunmakta olup, tasarruf ve kredi ürünlerine erişim³ ve banka şubesi ve ATM makinelerinin sayısı ülkenin diğer kısımlarına kıyasla 4–6 bölgelerindeki⁴ kırsal alanlarda önemli ölçüde daha azdır. Sağlık ve diğer kentsel altyapılarda da belirgin bölgesel farklılıklar bulunmaktadır.

2.7 Sürdürülebilir Enerji ve İklim Değişikliği Koşulları

Türkiye'nin özellikle Rusya'dan aldığı doğalgaz olmak üzere fosil yakıt ithalatına olan bağımlılığının yüksek olması, enerji talebinin 2023'te neredeyse iki katına çıkmasının beklendiği de göz önüne alındığında, ülkenin enerji güvenliği, makro-ekonomik istikrarı ve çevresel sürdürülebilirliği bakımından sorun yaratmaktadır. Her ne kadar Türkiye'nin birincil enerji yoğunluğu⁵ ve karbon yoğunluğu⁶ 28 AB ülkesi ortalamasının sadece biraz üzerindeyse de, bu göstergeler küresel en iyi performanstan yine de uzaktır ve Hükümetin Türkiye'nin yerli linyitten elektrik üretim kapasitesini artırma planları da göz önüne alındığında yerinde politikaları uygulanmaz ve sürdürülebilir enerji yatırımları yapılmaz ise kötüye gitmeleri muhtemeldir. Türkiye'nin sera gazı emisyonları ise 1990'dan beri yüzde 123 artarak 2012 yılında 440 mtCO_{2eq}'a düzeyine ulaşmış olup, bu artış OECD ülkeleri arasında açık ara en yüksek artıştır.⁷

Türkiye'nin yerli fosil kaynakları sınırlı olmakla birlikte, rüzgar, hidro, güneş ve jeotermal dahil olmak üzere yenilenebilir enerji potansiyeli yüksektir. Türkiye 2023 itibarıyla kurulu kapasitesinin yüzde 30'unun yenilenebilir hidroelektrik enerjiden oluşmasını ve enerji yoğunluğunu 2008 yılına kıyasla yüzde 20 azaltmayı hedeflemektedir. Bu hedefler Hükümetin genelde linyit ve maden kömüründen oluşan yerli fosil yakıt kaynaklarını artıran enerji talebini karşılamak amacıyla büyütme planları ile tamamlanmaktadır.

Özellikle Hükümetin deprem riskini azaltma amaçlı Kentsel Dönüşüm Planının ardından, konut ve işyeri sektörlerinde enerji verimliliği konusunda önemli fırsatlar ortaya çıkmıştır. Belediye ve KOBİ kaynak verimliliğinde de kayda değer bir potansiyel

³Kredi yoğunluğu, tasarruf mevduatı yoğunluğu ve aynı zamanda geri ödenmeyen/nakit krediler ile ölçüldüğünde.

⁴Türkiye Bölgesel Yatırım Teşvik Planı kapsamında, ülkenin bölgeleri daha az kalkınmış bölgelere daha fazla destek sağlamak üzere bölgesel potansiyelleri ve yerel ekonominin büyüklüğü bakımından sınıflandırılmıştır. 4. Bölge: Afyonkarahisar, Amasya, Artvin, Bartın, Çorum, Düzce, Elazığ, Erzincan, Hatay, Kastamonu, Kırıkkale, Kırşehir, Kütahya, Malatya, Nevşehir, Rize, Sivas. 5. Bölge: Adıyaman, Aksaray, Bayburt, Çankırı, Erzurum, Giresun, Gümüşhane, Kahramanmaraş, Kilis, Niğde, Ordu, Osmaniye, Sinop, Tokat, Tunceli, Yozgat. 6. Bölge: Ağrı, Ardahan, Batman, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Hakkari, Iğdır, Kars, Mardin, Muş, Siirt, Şanlıurfa, Şırnak, Van, Bozcaada & Gökçeada

⁵2012 yılında 0,12 toe/'000 US\$2005ppp, 28 Avrupa ülkesi ortalaması ile uyumlu bir orandır (Uluslararası Enerji Ajansı 2012 verileri).

⁶0,3 kgCO₂/'000 US\$2005ppp, 28 Avrupa ülkesi ortalamasından yüzde 20 yüksek bir orandır (Uluslararası Enerji Ajansı 2012 verileri).

⁷Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü

bulunmaktadır. Ancak, KOBİ'lerin kredi kullanılabilirliğinin sınırlı olması, teknik uzmanlık eksikliği ve belediyelerin finansmanına ilişkin mevzuatın karmaşıklığı söz konusu sektörlerde kaynak verimliliği tedbirlerinin hayata geçirilmesinin önünden ciddi engel teşkil etmektedir.

Türkiye 26 Ağustos 2009 tarihinde Kyoto Protokolünü resmi olarak imzalamıştır ancak anlaşmanın B Ekine dahil olmamıştır; dolayısıyla orta vadede bağlayıcı emisyon hedefi gerektirmemektedir. EBRD tarafından yaptırılan Marjinal Azaltım Maliyet Eğrisinin gösterdiği üzere, mevcut gidişi frenlemek amacıyla karbon azaltımına yönelik uygun maliyetli teknolojileri destekleyen gelişmiş politikalar uygulanması gerekmektedir. Politika diyalogu tarafında ise, Türk Hükümeti ile EBRD arasında Türkiye Sürdürülebilir Enerji Eylem Planının (SEEP) 2011 yılında imzalanmasından sonra, Banka ilgili sektörlerde sürdürülebilir enerji yatırımlarının arttırılması için Hükümete destek vermeye devam etmektedir. (Ek 7'de kritik SEEP faaliyetlerinin özeti verilmiştir.)

Mevcut atık yönetim altyapısı ülkenin ihtiyaçlarını karşılamaktan oldukça uzaktır ve Türkiye'nin Avrupa Birliğine üye komşularının gerisinde kalmaktadır. Ülkenin atık üretim seviyesi büyüyen mal talebine paralel şekilde yükselmiş ve 2010 yılında toplamda 25 milyon ton kentsel katı atık ve 13,4 milyon ton endüstriyel katı atık olarak gerçekleşmiştir. 77 milyonluk toplam nüfusun yaklaşık yarısının herhangi bir atık bertaraf veya geri kazanım tesisine erişimi yoktur. Buna ilaveten, atık su işleme hizmetleri ve toplama oranları birçok AB ülkesinden aşağıda olup, kentsel katı atıkların ortalama yüzde 84'ü seviyesindedir. Türkiye'nin Konya gibi bazı bölgeleri iklim koşulları ve aşırı kullanım nedeniyle şiddetli su sorunu yaşamakta olup, iklim değişikliğinin bu tür sorunları şiddetlendirmesi beklenmektedir.

3 STRATEJİK YÖNELİMLER

3.1 Stratejik Doğrultular

Türkiye'nin hatırı sayılı düzeydeki altyapı ihtiyaçlarına ilaveten, reformların düzensiz bir hızda yapılması ve sektörler ve bölgeler arası kalkınma seviyesindeki farklılıklar ile ülkenin Avrupa, Orta Asya ve Güney ve Doğu Akdeniz Bölgesi arasında köprü olmasından kaynaklanan sistemsel önemi Bankanın faaliyetlerini derinleştirmeye yönelik büyük fırsatlar sunmaktadır. Reform iştahı ve pazar talebinin en fazla olduğu alanlara odaklanan, ülke içinde edindiği deneyimle bilenmiş olan temel yeteneklerini kaldıraç olarak kullanan ve diğer uluslararası finans kuruluşlarının faaliyetlerini tamamlayan Banka aşağıdaki stratejik öncelikler kapsamında Türkiye'nin acil dönüşüm zorluklarının genişliğine hitap etmeye çalışacaktır:

- **Enerji güvenliği ve sürdürülebilirliğinin, sektör reformunun desteklenmesi ve enerji verimliliği ve yenilenebilir enerjinin teşvik edilmesi suretiyle arttırılması:** Hızla büyüyen bir ekonomiye sahip olan Türkiye dünyanın en hızlı büyüyen enerji pazarlarından biri haline gelmiştir; ancak ülke enerji ithalatına hala son derece bağımlı olup, petrol tüketiminin yüzde 92'sini, doğalgaz tüketiminin de yüzde 98'ini genel olarak Rusya, İran ve Azerbaycan'dan ithal etmektedir. Türkiye'nin mevcut cari açığının (2014 yılında GSYİH'nin yüzde 5,8'i) büyük bölümünü enerji ithalatı (54,9 milyar Amerikan doları ve GSYİH'nin yüzde 6,9'u) oluşturmaktadır. Türk yetkililer ülkenin enerji

güvenliğini arttırmak amacıyla, kısmen uluslararası şebeke bağlanabilirlik arttırmak suretiyle enerji güzergahlarını ve aynı zamanda kaynak ülkeleri çeşitlendirmeye çalışmışlardır. Aynı zamanda yenilenebilir enerjinin payını arttırmayı (2023 itibariyle hedef yüzde 30, halen yüzde 14), enerji portföyüne nükleer enerjiyi dahil etmeyi, enerji verimliliğini arttırmak için gözü pek tedbirler almayı ve aynı zamanda depolama kapasitesini yıllık tüketimin yüzde 20'sine çıkarmayı amaçlamaktadırlar⁸. Ancak, enerji piyasalarının serbestleştirilmesine yönelik bazı önemli ilerlemeler kaydedilmiş olmakla birlikte, stratejik yatırımcıların yenilenebilir enerji sektörüne çekilmesinde zorlanılmaktadır. Ayrıca, enerji ve kaynak verimliliğini daha da teşvik etmek için kurumsal kapasitede ve kamu bilincinde de iyileşme sağlanması gerekmektedir. Bu bağlamda, Banka yenilenebilir enerji sektöründeki yatırım ortamının iyileştirilmesi ve böylece özellikle doğrudan yabancı yatırımlar olmak üzere daha fazla özel sektör yatırım çekmek amacıyla Türkiye'deki yetkili makamlarla birlikte çalışmaya devam edecektir. Banka ayrıca enerji ve doğal gaz sektörlerinin daha da serbestleştirilmesini destekleyecek ve doğrudan ve ara yatırımlar yoluyla enerji verimliliği projelerini desteklemeye devam edecektir.

- **Ticarileştirme ve özel sektör katılımıyla altyapı kalitesinin iyileştirilmesi:** Türkiye nüfusunun yaklaşık yüzde 70'i kentsel alanlarda yaşamakta olup, bu oranın 2030 itibariyle yüzde 80'i bulması beklenmektedir. Ayrıca, su, 2023 yılına kadar yaklaşık 15 milyar avro yatırım ihtiyacı olan⁹ *atık su, katı atık yönetimi ve toplu ulaşım gibi sektörlerdeki mevcut yatırım seviyesinin düşük olduğu göz önüne alındığında, AB çevre müktesebatının* hayata geçirilmesine yönelik yatırımlar da Türkiye'nin kamu sektörü finansmanı üzerinde ciddi bir yük oluşturacaktır. Ancak, orta ölçekli ve küçük belediyelerin kredi alması güçtür. Belediyeler başlıca hizmetlerinin ticarileştirme ve şirketleştirme reformlarını genelde yapmamış durumda olup, imtiyazlı Devlet finansmanını halen çok bağımlıdırlar. Dolayısıyla, Banka sağlayacağı yatırımlar ve politika diyalogu ile yönetim yapılarının ve mali yönetimlerinin iyileştirilmesine destek olmak amacıyla kredi vermeye değer büyükşehir belediyelerine yoğunlaşacak ve ikinci kademe il belediyelerine özel önem verecektir. Banka daha büyük şehirlerde belediye hizmetlerinin ve imtiyazlarının şirketleştirilmesini, katkı sağlayabileceği ve güçlü bir tanıtım etkisi sağlayabileceği durumlarda, titizlikle seçmek suretiyle teşvik edecektir. Belediye sektörünün dışında, Türkiye'nin (2014 ila 2018 arasında 350 milyon dolar olan) ulusal altyapı ihtiyacının tam büyüklüğü, hükümetin kendi borçlanma ve borcunu sınırlama isteği ile birlikte, Kamu-Özel Sektör Ortaklığı yapılarının daha fazla kullanımını gerektirecektir. Yük taşımacılığına yönelik demiryolu sistemi ciddi şekilde modernizasyona¹⁰ ihtiyaç duymakta olup, yetersiz hizmet alan bölgelerdeki işletmelerin rekabet gücü elde etmeleri ve Türkiye'nin bölgesel transit merkezi durumunu desteklemek için kritik limanlara yatırım yapılması gerekmektedir. Banka bunlara ek olarak karayolları, limanlar, yerel hava limanları, hastaneler,

⁸ Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının 2015-2019 Stratejik Planı.

⁹ 10. Ulusal Kalkınma Planında yer alan Su Kaynakları Yönetimi ve Güvenliği Özel Bilirkişi Komisyonu Raporu

¹⁰ 10. Ulusal Kalkınma Planının Lojistik Özel Bilirkişi Komisyonu Raporuna göre ana güzergahların yüzde 91'i tek hatlı olup, sadece yüzde 9'u çift hatlıdır; tüm hatların yüzde 26'sı elektrikli olup, yüzde 33'ünde ise sinyalizasyon bulunmaktadır.

demiryolları ve temel hizmetlerin verildiği diğer alanlar için özel sermayenin seferber edilmesini destekleyecektir.

- Özel sektör rekabet gücünün yenilikçilik ve geliştirilmiş kurumsal yönetim ile artırılması:** Türkiye'nin rekabet gücü geçtiğimiz on yıllar içinde daha çok nispeten düşük işgücü maliyeti dayanmaktaydı. Artık ülkenin yüksek gelir düzeyine yaklaşmasıyla, ileride rekabet gücünün kurumsal yönetimin daha iyi olması ve yenilikçiliğin kullanılması sayesinde verimliliğin iyileştirilmesi yoluyla sağlanması giderek artan oranda gerekecektir. Türkiye'deki iş dünyası son derece parçalı bir yapıya sahip olup, mikro düzeyde, kayıt dışı ve verimliliği düşük çok sayıda işletmeden tutun da modern, verimliliği yüksek olan, payları giderek artan girişimlere kadar geniş bir yelpazeye yayılmaktadır. Mikro, küçük ve orta ölçekli işletmelerin üretkenliği son derece değişken olup, işgücünün büyük bölümü üretkenliği düşük ve yönetim becerileri gelişmemiş bu tip işletmelere ve kayıt dışı işletmelere yığılmış durumdadır. Ayrıca, küresel tedarik zincirleri ile bütünleşmek isteyen orta ölçekli şirketler için hala büyük bir potansiyel bulunmakta olup, bu potansiyelin kullanılması için doğrudan yabancı yatırımlara yönelik daha elverişli bir iş ortamı gerekecektir (mevcut durumda yabancı yatırımcılar Türkiye pazarına girerken genellikle yerel ortaklarla iş ortaklığı yapmayı tercih etmektedir). Bu nedenle Banka, küresel değer zincirleri ile daha fazla bütünleşme olmasını ve teknoloji transferi yapılmasını sağlayacak projeler başta olmak üzere, yüksek nitelikte doğrudan yabancı yatırım arayışında olacaktır. Bunun yanında, 10. Ulusal Kalkınma Planının İmalat Sanayinde Dönüşüm Özel Bilirkişi Komisyonu Raporunda önerilen yaklaşıma göre, yenilikçilik ve üretkenlik seviyesini yükseltmek amacıyla, Türk Üniversiteleri ve mühendislik şirketlerindeki beceri temelinden etkin şekilde faydalanan yerel işletmelere destek verilecektir. Banka yaptığı yatırımlar vasıtasıyla kurumsal yönetim, sürdürülebilirlik standartları ve işletme uygulamalarında sağlanacak iyileştirme ve geliştirmeleri de destekleyecektir. Son olarak, Banka Türk girişimcilere tohum ve yetiştirme sermayesi sağlayarak ekosistemi de desteklemeye çalışacaktır.
- Uzun vadeli büyüme potansiyelini desteklemek amacıyla ekonomik faaliyetlere yerel halkın ve gençlerin katılımının ve cinsiyet eşitliğinin desteklenmesi:** Ülke genelinde sağlanan geniş kapsamlı endüstriyel gelişme ve yaratılan kitlesel istihdam sonucunda, 2000'li yıllarda büyüme daha kapsayıcı hale gelmiş ve bölgeler arası gelir uçurumu daralmıştır. Buna rağmen, yoksul bölgelerde resmi maaşlı işe geçiş konusunda hala fırsat eksikliği çekilmekte olup, buralarda hem çalışma çağındaki nüfusun istihdam oranı hem de istihdam edilenlerin üretkenlikleri gelişmiş bölgelere kıyasla çok daha düşüktür. Ayrıca, kadınların yüzde 31 düzeyindeki istihdama katılım oranı OECD ve Bankanın faaliyet gösterdiği bölge içinde hala en düşük oranlardan biridir. Gençlerin eğitim-öğretime erişimi, eğitim fırsatları ve finansal hizmetler gelişmiş ülkelerden geride kalmaya devam etmektedir. Kayıtdışı sektörün yüksek payı (istihdamın yüzde 40'ı) ekonomiye katılım sorunlarının derinleşmesine katkıda bulunmakta, bu da ülkenin büyüme potansiyelini sınırlamaktadır. Bu sorunların üstesinden gelmek amacıyla, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının Stratejik Planında işgücü piyasası politikalarının verimliliğini arttırmaya yönelik birkaç hedef belirlenmiş olup, bunların içinde dezavantajlı grupların işgücüne katılımının artırılması, çocuk işçiliğinin azaltılması, işgücü piyasası esnekliği

ile iş güvenliğinin birleştirilmesi ve kayıtdışı istihdamın azaltılması bulunmaktadır. Banka özellikle uzak bölgelere ve gençlere yoğunlaşarak ülke genelinde hem erkeklerin hem de kadınların ekonomiye katılımını ve hizmetlere, istihdama ve finansmana erişimleri konusunda fırsat eşitliğini teşvik eden çeşitli sektörlerdeki projelere yatırım yapmaya ve politika diyaloglarını takip etmeye devam edecektir. Banka Gaziantep'te 2014 yılında yeni bir bölge ofisi açılan güneydoğu bölgesindeki faaliyetlerini büyütmek amacıyla iyi konumlanacaktır.

- **Sermaye ve yerel para birimi cinsinden para piyasalarının derinleştirilmesi** Türkiye bir süredir nispeten düşük bir yerli tasarruf oranına sahip olup, bu nedenle ülkenin dış borçlanmaya olan bağımlılığı artmaktadır. Bu da yatırım kararlarının bir dereceye kadar sermaye girişi döngülerine ve ülke dışı koşullara bağımlı olmasına yol açmakta ve dolayısıyla yatırım ve GSYİH büyümesindeki oynaklığa katkıda bulunmaktadır. Kurumsal sektörün GSYİH'in yüzde 20'si düzeyindeki 172 milyar dolarlık net döviz kuru pozisyonunun yüksek olması, liranın geçmiş yıllardaki oynaklığı da göz önüne alındığında ekonomi için risk oluşturmaktadır. Özsermaye ve uzun vadeli finansman olanaklarının daha geniş ölçüde kullanılabilir olması Türkiye'deki özel sektörün gelişmesi ve iddialı altyapı yatırım planlarını hayata geçirmesi bakımından önem arz etmeye devam etmektedir. Bu hedeflere ulaşmak amacıyla, Hazine Müsteşarlığının 2014-2018 Stratejik Planında finans ürün ve hizmet çeşitliğinin ve aynı zamanda ve finans piyasalarının derinlik ve genişliğinin artırılması suretiyle mali sistemin ve istikrarın güçlendirilmesi stratejik hedef olarak tanımlanmıştır. Bu nedenle Banka emeklilik fonları ve varlık yönetim ve sigorta şirketleri gibi uzun vadeli yatırımcıları ve fon yöneticilerini sermaye arttırma konusunda desteklemeye devam edecektir. Banka, tahvil ve hisse senedi piyasalarına yatırım yapmak suretiyle sermaye piyasalarından sağlanacak faydaları göstermeye çalışacak ve yeni araçların kullanılmasını destekleyecek, KOBİ ve orta büyüklükteki şirketlerin sermaye piyasalarına erişimine ve uluslararası yatırımcılar için katalizör görevi görmeye özel dikkat sarf edecektir.

3.2 Temel Zorluklar ve Banka Faaliyetleri

Konu 1: Enerji güvenliği ve sürdürülebilirliğinin, sektör reformu, enerji verimliliği ve yenilenebilir enerjinin desteklenmesi suretiyle arttırılması:

Dönüşüm Zorlukları:

- Enerji piyasası serbestleştirmesinin henüz tamamlanmamış olması. Doğalgaz piyasalarındaki rekabet sınırlı düzeyde olup, bu durum Boru Hatları İle Petrol Taşıma Anonim Şirketinin (BOTAŞ) piyasa hakimiyetinin azaltılmasının ve özel işletmecilerin özellikle petrol ve gaz taşıma, depolama ve perakende pazarlama sektörü ve arama ve üretim sektörüne katılımının arttırılmasının önündeki önemli zorluklardan biridir. Doğal kaynaklar sektörüne özgü zorluklar arasında özel şirketlerce petrol ve doğalgaz arama faaliyetlerinin teşvik edilmesi, ileri düzeyde çevre, sağlık ve güvenlik standartları benimsenmesi ve Türkiye ve Avrupa Birliğinin enerji güvenliğinin sağlanması için bölgesel ham petrol ve doğalgaz boru hattı geçişlerinin desteklenmesi bulunmaktadır. Petrol ve doğalgaz taşıma ücretlerinin belirlenmesi ve depolama tesislerine üçüncü tarafların erişimi dahil olmak üzere, şeffaf yasal mekanizmalar oluşturulmalıdır.

- Enerji sektörünün serbestleştirilmesinde bazı ilerlemeler kaydedilmiş olmakla birlikte, devlet şirketleri yenilenebilir olmayan elektrik üretim sisteminde hala büyük bir paya sahiptir. Hükümet kömür santrallerinin ücretlerini kapasite ödemeleri ile karşılamayı planlamakta olup, uygulanması halinde bunun perakende piyasası bozması mümkündür, zira içinde CO₂'nin fiyatlaması yoktur ve fosil yakıt teknolojileri zaten tercih edilmektedir.
- Özellikle geleneksel olmayan yenilenebilir enerji türlerinde (jeotermal, biyokütle ve güneş) ülkedeki potansiyel kapasitenin oldukça altında olmasına rağmen yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı (hidroelektrik ve rüzgar enerjisi olarak) halihazırda başlamıştır Yasalar projede yerel kaynaklı içerik kullanılması durumunda ikramiye ödemesi yapılmasına (tarife garantisi) elvermekte olup, bu durum piyasa üzerinde bozucu etki yapabilir.
- Kurumsal enerji verimliliği kapasitesinin mevcut yasaların ve temel kurumların ötesinde daha da iyileştirilmesi gerekmektedir. Enerji tarifeleri işletme giderlerini yansıtmakta ve uygun maliyetli verimlilik tedbirlerine yönelik bir takım teşvikler içermektedir, ancak çevresel maliyetleri ve uzun vadeli tarife rejimlerine ilişkin belirsizliklerin tamamını henüz yansıtmamaktadır. Sanayi ve gayrimenkul sektörlerinde enerji verimliliği standartlarının oluşturulması gerekmektedir.

Fiilen Yapılacaklar

- Banka sanayi sektörü dahil olmak üzere bir dizi sektöre yatırım yapmak suretiyle özel sektörde ve enerji ve kaynak verimliliğinin geliştirilmesine katkıda bulunacak ve kentsel dönüşüme katkıda bulunacaktır. EBRD Türkiye Sürdürülebilir Enerji Finansman Programı (TurSEFF), TSKB Kaynak Verimliliği kredi programı ve onaylı Türkiye Konutlarda Enerji Verimliliği Finansman Programı (TuREEFF) kapsamında ve finans kuruluşları kanalıyla özel kredi programları oluşturmaya ve uygulamaya devam edecektir. Banka aynı zamanda su, atık ve malzeme verimliliğine yönelik Kaynak Verimliliği kredi programlarını daha geliştirip hayata geçirmeye çalışacaktır.
- Banka, enerji arz kaynaklarının çeşitlendirilmesi desteklemek amacıyla, rüzgar, güneş, biyogaz ve jeotermal yenilenebilir enerji projelerini ve seçime tabi olarak hidroelektrik projelerini finanse etmeye çalışacak, bunun için Türkiye Orta Ölçekli Sürdürülebilir Enerji Finansman Programı kapsamında finans kuruluşlarına yönelik özel enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji kredi programları vasıtasıyla az gelişmiş bölgelere özel önem verecektir.
- Banka, devlet şirketi EÜAŞ'ın özellikle hidroelektrik üretimi varlıklarının özelleştirilmesine yönelik ihalelerin finansmanını sağlamak suretiyle, Türkiye'deki yetkililerin elektrik üretim piyasasını serbestleştirme yolunda devam etmekte olan gayretlerini desteklemeye çalışacaktır.
- Banka elektrik ve doğalgaz dağıtım şebekelerinin özelleştirme sonrası modernizasyon programlarına finansman sağlanmasına yönelik yatırım fırsatlarını etkin şekilde takip etmeye devam edecektir.

Politika Diyalogu

- Banka 2011 yılında imzalanmış olan sektörler arası Sürdürülebilir Enerji Eylem Planına açıklanan politika önceliklerini uygulamaya devam edecek, özellikle aşağıdaki konulara yoğunlaşacaktır:
 - İlgili politikaların AB yönergeleri ile uyumunun sağlanması ve Türkiye'deki yenilenebilir enerji piyasasına ilişkin uzun vadeli öngörülerin belirlenmesini, böylece yatırım ve planlama güvencesi sağlanmasını amaçlayan ve devam etmekte olan Yenilenebilir Enerji Eylem Planının Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ile kesinleştirilmesi.
 - Sektörlerin enerji tasarrufu potansiyellerinin değerlendirilmesi ve enerji tasarrufu hedeflerine ulaşılmasında izlenecek yolun ayrıntılı şekilde tanımlanması amaçlı Ulusal Enerji Verimliliği Eylem Planı oluşturulması.
 - 2015 Aralık ayında Paris'te gerçekleştirilecek olan BM İklim Değişikliği Tarafları Konferansının (COP21) 21. oturumunun sonucuna bağlı olarak, EBRD uygulanabilir görüldüğü takdirde çevresel dışsallıkları yansıtan entegre mekanizmaları değerlendirebilir.

Konu 1 Sonuç Çerçevesi

Enerji güvenliği ve sürdürülebilirliğinin, sektör reformunun desteklenmesi ve enerji verimliliği ve yenilenebilir enerjinin teşvik edilmesi suretiyle artırılması:

	ZORLUKLAR	HEDEFLER	FAALİYETLER	TAKİP GÖSTERGELERİ
1.1	Enerji piyasası serbestleşmesinin tamamlanmamış olması, geleneksel elektrik üretiminde devlet şirketleri payının halen yüksek olması ve doğal kaynak piyasalarında rekabetin sınırlı olması	Enerji ve doğal kaynak sektörlerine özel sektör katılımının artırılmasına destek sağlanması	<ul style="list-style-type: none"> Devlet şirketi EÜAŞ'ın özellikle hidroelektrik üretimi varlıklarının özelleştirilmesi için yapılan ihaleleri alan bankalarca muteber ihale katılımcılarına finansman sağlanması Elektrik ve doğalgaz dağıtım şebekelerinin özelleştirme sonrası modernizasyon programları Petrol ve doğalgaz işleme ve rafineri sektörlerinde özel sektör rekabetinin desteklenmesi 	<ul style="list-style-type: none"> Bankanın faaliyetleri sonucu enerji ve doğal kaynak sektörlerinde özel sektör işletmecilerinin / mal sahiplerinin pazar paylarının arttığına ilişkin kanıt (<i>Referans 2013 – 2013 yılı enerji üretiminde özel sektör mülkiyetinin payı yüzde 63; elektrik iletiminde özel sektör mülkiyetinin payı yüzde 0</i>)
1.2	Özel sektörde ihtiyaç duyulan enerji verimliliği standartlarını daha da iyileştirilmesi, enerji tariflerinde ilgili maliyetlerin ve uzun vadeli tarife rejimleri ile bağlantılı belirsizliklerin yansıtılmaması	Enerji yoğunluğunun tüm sektörlerde azaltılmasının teşvik edilmesine ve kurumsal ortamda enerji verimliliğine yönelik iyileştirmelerin desteklenmesine devam edilmesi	<ul style="list-style-type: none"> Doğrudan yatırım ve ara finansman yoluyla (TurSEFF, TuREEFF, Kaynak Verimliliği) enerji verimliliği ve geliştirilmiş standartların desteklenmesi Ulusal Enerji Verimliliği Eylem Planı (UEVEP) oluşturulması 	<ul style="list-style-type: none"> EBRD metodolojisi esas alınarak elde edilen enerji tasarrufunun petrol eşdeğeri ton / yıl cinsinden miktarı (<i>Referans – 0</i>) Türkiye mevzuatının UEVEP sonucunda 2012 AB Enerji Verimliliği Yönergesi ile uyumlu hale getirilmesinde elde edilen somut ilerlemenin kanıtı (<i>Referans – uygulanamaz</i>)
1.3	Yenilenebilir enerji kaynakları kullanımının ülkenin potansiyel kapasitesinin çok altında kalması	Katalizör yatırımcı olarak hareket etmek ve sektördeki yatırım ortamını güçlendirmek üzere çalışmak suretiyle özel sektörün yenilenebilir enerji yatırımlarını teşvik etmek	<ul style="list-style-type: none"> Az gelişmiş bölgelere özel önem vererek, rüzgar, güneş, biyogaz ve jeotermal yenilenebilir enerji projelerinin ve seçime tabi olarak hidroelektrik projelerinin doğrudan ve ara finansman (MidSEFF) yoluyla desteklenmesi Ulusal Yenilenebilir Enerji Eylem Planının (UYEEP) kesinleştirilmesi 	<ul style="list-style-type: none"> Banka desteği ile kurulan yenilenebilir enerji kapasitesindeki (MW ve TWhpa cinsinden) değişim (<i>Referans – 2010 yılından beri 447,5MW / 1,9TWhpa</i>) ve uygulanabildiği yerde tekrarlamaya ilişkin nitel hesap (<i>Referans – Uygulanamaz</i>) Bankanın faaliyetleri sonucu CO₂ emisyonunda elde edilen azalma (tCO₂e/yıl cinsinden (<i>Referans – 0</i>)) Türkiye mevzuatının UYEEP sonucunda AB Yenilenebilir Enerji Yönergesi ile uyumlu hale getirilmesinde elde edilen somut ilerlemenin kanıtı (<i>Referans – Uygulanamaz</i>)
Durum Göstergesi: Türkiye'nin enerji yoğunluğu (<i>Referans – 0,12 toe/'000 US\$2005ppp in 2012</i>). Kaynak: WDI/IEA.				

Konu 2: Ticarileştirme ve özel sektör katılımıyla altyapı kalitesinin iyileştirilmesi

Dönüşüm Zorlukları:

- Kentsel kamu hizmetleri sınırlı düzeyde mali ve işletme özerkliği ile belediyeye bütünleşik durumdadır. Büyükşehir belediyelerinin sağlamakta olduğu kamu hizmet faaliyetlerinin özel yönetim yapılanmaları ve mali yönetim yaklaşımları ve aynı zamanda daha fazla mali yerelleştirme vasıtasıyla şirketleştirilmesi ve ticarileştirilmesi, böylece İller Bankasından sağlanan devlet finansmanına dayalı mali bağımlılıklarının azaltılması gerekmektedir.
- Mevcut katı atık yönetimi ve geri dönüşüm kapasitesi ülkenin ihtiyaçlarını karşılamak konusunda büyük oranda yetersizdir. SAY mevzuatının çoğunluğu halihazırda mevcuttur ve gelişmişlik düzeyi nispeten ileri düzeyde ve ümit vericidir, ancak takibi ve uygulattırılması konusunda oldukça geride kalmıştır. Küçük olan atık özel sektörü uzun vadeli sözleşme eksikliği, fiyat belirleyici müşteri sayısının sınırlı olması, çok parçalılık ve uzun vadeli finansmana erişimin zor olmasından muzdariptir.
- Son dönemde elde edilen bazı ilerlemelere rağmen, demiryolu sektörü uluslararası standartlara göre geri kalmış durumdadır. Ulusal demiryolu işletmecisi olan TCDD mali performansı zayıf ve yük taşımada karayoluna sürekli pay kaptıran tamamıyla entegre bir demiryolu kuruluşudur. Ülkenin çeşitli kısımlarında özel sektörün bazı çok küçük faaliyetleri bulunmakla birlikte, bunlar yeterli düzeyde değildir. IBRD'nin yardımıyla hazırlanıp, 2013 yılında yürürlüğe girmiş olan yasanın ardından, demiryolu taşımacılık sektörünün serbestleştirilmesine yönelik yeni mevzuat halen hazırlık aşamasındadır. Söz konusu mevzuat tam anlamıyla hayata geçirildiğinde özel şirketlerin demiryolu altyapısı inşa etmeleri ve işletmeci olarak faaliyet göstermelerinin önü açılmış olacaktır. Ayrıca, TCDD'nin Türkiye'nin bazı kritik limanlarında sorumlulukları olup, hükümet bunların özelleştirilmesi yolunda başka girişimlerde bulunabilir.
- Özel sektörün yol şebekelerinin bakımı gelen kısımlarına yönelik kamu yatırım programları ve performansa dayalı sözleşmelere ilişkin depreme dayanıklı altyapısının güçlendirilerek kamu-özel sektör ortaklıklarında kullanılması gerekmektedir.
- Türkiye'deki büyük hava limanlarının birçoğu imtiyaz anlaşmalarıyla özel sektöre devredilmiş olup, sektör reformunun bölge hava limanlarının özelleştirilmesi ve ticarileştirilmesi yoluyla tamamlanması gerekmektedir.
- Erkekler ve kadınlar, özellikle Türkiye'nin kırsal bölgelerinde olmak üzere, ulaşım, su, katı atık ve elektrik hizmetlerine erişimde farklı zorluklarla karşılaşmaktadır. Gerek hareket kısıtlamaları, güvenlik sorunları, düşük okuryazarlık seviyeleri ve sosyal normların rolü, gerekse hane kaynakları üzerindeki kontrollerinin sınırlı olması özellikle ülkenin kırsal bölgelerinde olmak üzere kadınların temel hizmetlere erişimlerini sınırlamaktadır.

Fiilen Yapılacaklar

- Banka, ticarileştirmeyi desteklemek amacıyla, kredi vermeye değer büyükşehir belediyelerinin su, atık su ve toplu taşıma tesislerine yatırım yapacak, ikinci kademe il belediyelerine özel önem verecektir. Bunlar genellikle idare ve mali yönetimin güçlendirilmesine yönelik ticarileştirmeyi destekleyen teknik

yardımlara eşlik eden bölgesel kredilendirme faaliyetleri şeklinde olacaktır. Ancak Banka bölgesel altyapı konusunda kamu-özel sektör ortaklıklarının kullanımı arttıkça sağlam fırsatlara karşılık verecektir. Banka İstanbul dahil olmak üzere büyük şehirlerde belediye hizmetlerinin şirketleştirilmesini, bağımsız şirketlerce işletilen belediye hizmetlerinin faydaları konusunda güçlü bir tanıtım etkisi sağlayabileceği durumlarda, titizlikle seçmek suretiyle teşvik edecektir.

- Banka reformu teşvik etmek ve özel işletmecilerin şebekeye daha fazla erişmelerini sağlamak amacıyla demiryolu altyapısının modernizasyonunu Dünya Bankası ile birlikte destekleyecektir. Banka gerçekleştirilebilir olduğu durumlarda (örneğin lokomotiflerde ve demiryolu taşıtlarında) özel sektör katılımını desteklemeye çalışacaktır.
- Banka taşımacılık sektöründe ayrıca performansa dayalı yol bakım sözleşmelerini de teşvik edecek ve gerek paralı yolların özelleştirilmesi, gerekse yol sektöründeki kamu-özel sektör ortaklıklarında açılacak fırsatları hedefleyecektir. Banka ayrıca gerek bölge hava limanlarında, gerekse birden çok taşıma türünün bir arada bulunduğu merkezlerde ve lojistik merkezlerinde özel sektör katılımını, liman özelleştirmelerini ve özel limanları katkısının olduğu durumlarda destekleyecektir.
- Banka sadece altyapı finansmanı değil, aynı zamanda uzun vadeli teknik yardım sağlanmasında Türkiye'nin ulusal hastane yatırım programındaki kamu-özel sektör ortaklık yapılarına güçlü katılımını devam ettirecektir. Banka, Türkiye'deki çok çeşitli hizmet sağlama programlarına yapılan yatırımları desteklemek amacıyla, sağlık tesisi yönetimine yönelik kamu-özel sektör ortaklıklarında kazandığı tecrübeleri kullanmaya devam edecektir.
- Banka, EBRD projeleri sayesinde sağlanan kamu hizmetlerinden ve toplu taşımadan erkek ve kadınların eşit şekilde yararlanmalarını sağlamak amacıyla, kapsayıcı paydaş katılım süreçlerini teşvik edecek ve güvenli toplu taşıma girişimlerinin gelişimine yönelik fırsatları araştıracaktır.

Politika Diyalogu

- Banka, etraflı ve modern bir kamu-özel sektör ortaklığı çerçeve yasasının hazırlanmasını, merkezi kurumlar oluşturulmasını ve uygulama ve takip kabiliyeti geliştirilmesini desteklemek dahil olmak üzere daha verimli bir kamu-özel sektör ortaklığı ortamı yaratmak amacıyla, diğer uluslararası finans kuruluşları ile birlikte çalışacaktır.
- Banka su, atık su, atık yönetimi ve kentsel ulaşım konularında kamu-özel sektör ortaklık yapılarının hayata geçirilmesi için kamu hizmetlerinin şirketleştirilmesi konusunda belediyelerle birlikte çalışacak ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ile politika diyalogunu arttıracaktır.
- Banka danışmanlık yaklaşımı kapsamında TCDD ile halihazırda yakın ilişki içinde olup, Dünya Bankası desteği ile hazırlanmış olan 2013 tarihli Demiryollarının Serbestleştirilmesi Kanununun ayrıntılı şekilde hayata geçirilmesinin desteklenmesine yönelik politika diyalogu konusunda samimi bir açıklıkla karşılaşmıştır. Gerek özel işletmecilerin demiryolu sektörüne daha fazla katılımlarının, gerekse özel sektör katılımını teşvik eden etkili yaklaşımlar geliştirilmesine yardımcı olunmasının tali mevzuatın etkili olmasıyla sağlanması gereklidir.

- Banka, metal, kağıt ve plastik gibi diğer atık geri dönüşümü alt sektörlerine yayılmak amacıyla ülke çapında bir cam geri dönüşüm planının uygulamaya konması ile ilgili olarak, Türkiye'deki yetkililerle yakın ilişki içinde olmaya devam edecektir.

Konu 2 Sonuç Çerçevesi
Ticarileştirme ve özel sektör katılımıyla altyapı kalitesinin iyileştirilmesi

	ZORLUKLAR	HEDEFLER	FAALİYETLER	TAKİP GÖSTERGELERİ
2.1	Büyükşehir Belediyelerinin sağladığı kamu hizmetlerinin verimli ve ticari mantığa uygun şekilde işletilmemesi ve özellikle ikinci kademe şehirler olmak üzere İller Bankasından sağlanan finansmana önemli ölçüde bağımlı olmaları	Kamu hizmetlerinin ticarileştirilmesi ve seçime tabi şirketleştirilmesi yoluyla kentsel altyapı hizmetlerinin verimlilik ve kalitesinin geliştirilmesi	<ul style="list-style-type: none"> İkinci kademe şehirlere özel önem vererek kredi vermeye değer büyükşehir belediyelerinin su, atık su ve toplu taşıma tesislerine yatırım yapılması ve kredi koşulluluk ilkeleri ve teknik işbirliği destekli politika diyalogu vasıtasıyla ticarileştirmenin teşvik edilmesi Belediye hizmetlerinin şirketleştirilmesinin seçime tabi şekilde teşvik edilmesi 	<ul style="list-style-type: none"> Verimlilik tedbirlerine (örneğin işgücü üretkenliği, kârlılık, resmileştirilmiş tahsilat sistemleri) özel önem vererek müşteri seviyesinde verimlilik ve hizmet sunumunda başarılı projelerin sayısı (<i>Referans – 0</i>) ve sağlanan hizmetlerin nitel hesabı (<i>Referans – projelerin onayında oluşturulmuştur</i>)
2.2	Türkiye'nin iddialı altyapı planının finanse edilmesi için özel sektörün daha geniş ölçüde kullanılmasının gerekmesi	Altyapı projelerine sürdürülebilir finansman sağlanması için özel sektör öncülüğündeki yenilikçi çözümlerin daha fazla kullanılması	<ul style="list-style-type: none"> Özel işletmeciler üzerinden şebekeye daha geniş erişimle bağlı demiryolu altyapısının modernizasyonun finanse edilmesi Karayolları, hava limanları, limanlar ve lojistikte kamu-özel sektör ortaklıkları, özelleştirme ve özel sektör işletmecilerinin desteklenmesi Ulusal hastane programı ve diğer hizmet alımlarında kamu-özel sektör ortaklık yapılarına finansman sağlanması Diğer uluslararası finans kuruluşlarıyla birlikte, etraflı ve modern bir kamu-özel sektör ortak Çerçeve Yasasının hazırlanmasına yönelik politika diyalogu 	<ul style="list-style-type: none"> Özel sektöre (örneğin imtiyaz, kamu-özel sektör ortaklığı (yap-işlet-devret), varlık kiralaması, yönetim sözleşmeleri ile) başarılı şekilde ihale edilmiş altyapı hizmet projelerinin kanıtı (başarılı sözleşmelerin sayısı ve nitel hesap) (<i>Referans - 0</i>) Bankanın yürüttüğü politika diyalogu sayesinde kamu-özel sektör ortak ortamında sağlanan başarılı iyileştirmelerin kanıtı (kamu-özel sektör ortaklık Çerçeve Yasasının hazırlanması, merkezi kurumların oluşturulması ve uygulama ve takip kabiliyetinin oluşturulması dâhil) (<i>Referans - Uygulanamaz</i>)
Durum Göstergesi: İlgili sektörlerin ATC puanlarındaki değişim (<i>Referanslar 2014- Altyapı: Büyük/Orta; Kentsel Ulaşım: Orta/Orta</i>)				

Konu 3: Özel sektör rekabet gücünün yenilikçilik ve geliştirilmiş kurumsal yönetim ile artırılması

Dönüşüm Zorlukları:

- Türkiye'ye gelen yabancı yatırımların düşük seviyede olması, bunun sonucunda teknoloji ve kabiliyet transferinin sınırlı kalarak ülkeyi üretkenlik ve istihdam artışı sağlayacak önemli bir yenilikçilik kaynağından mahrum bırakması. Doğrudan yabancı yatırım girişleri ülkenin mevcut cari açığının sadece yaklaşık yüzde 17'sini finanse etmektedir. Doğrudan yabancı yatırım girişlerinin yüzde 70'i hizmetler sektörüne gitmekte olup, bu durum hem Türkiye'deki pazarlanabilir sektörlerin nispeten rekabet gücünden yoksun oluşunu, hem de Türkiye'deki imalat işletmelerinin işletmenin kontrolünü ellerinde, genellikle de aile yapılarının içinde tutma tercihlerini göstermektedir.
- Kurumsal yönetim alanındaki iyileştirmeler şirket içinde, özellikle de büyükşehirlerin dışında faaliyet gösteren aile işletmeleri ve şirketlerde önemli zorluklarla karşılaşmaktadır. Orta ölçekli aile şirketlerinde özel özkaynak fonları hala çok az kabul görmektedir.
- Küresel Rekabet Edebilirlik Raporunda Türkiye 144 ülke arasında 56. sırada olup, toplam rekabet edebilirlik sıralaması ortalamasından daha kötü bir puana sahiptir. Ülkedeki Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO) patentlerinin sayısı son on yılda artmış olmakla birlikte, özellikle bilimde ve mühendislikte Batı üniversitelerinden doktoralı insan sayısının nispeten yüksek olduğu göz önüne alındığında, gelişmiş ülkelere kıyasla düşük kalmıştır. 2012 yılı Ar-Ge yatırımları GSYİH'nin yüzde 0,93'üdür (OECD ortalaması ise yüzde 2,3'tür) Yüksek eğitim kurumları ve özel sektör arasında Ar-Ge faaliyetlerinin etkililiğini geliştirmek amaçlı gelişmiş bir işbirliği kapsamı bulunmaktadır.
- Birçok sektörde önemli ölçüde verimsizlik vardır. Tarım sektöründe standartlar hijyen ve kalite konusunda (ürün izlenebilirliği bakımından) uluslararası emsallerinin hala gerisindedir. Sağlık sektöründe ise hizmet sunumu uluslararası standartların çok altındadır ve Türkiye'deki hastanelerin yüzde 4'ünden daha azı kalite ve patent güvenliğine yönelik "uluslararası standartları" sağlayacak şekilde akreditedir. Enerji verimliliği standartlarındaki gelişmeler sektörlerin tümünde önemli zorluk oluşturmaktadır.

Faillen Yapılacaklar

- Banka, tanıtım etkisi yüksek borç ve özkaynak yatırımları vasıtasıyla, özellikle imalat, hizmet ve tarım işletmeciliği sektörlerinde olmak üzere, şirketlerin rekabet gücünü ve yönetim gelişimlerini desteklemeye devam edecektir. Buna sağlık hizmetleri dahil olup, yüksek kalite standartlarına katkı yapan projelere özel önem verilecektir. KOBİ'lerle ilgili olarak ise, Banka kurumsal yönetim standartlarını ve işletmecilik uygulamalarını iyileştirmek amacıyla, Küçük İşletme Destekleri vasıtasıyla, danışmanlık hizmetleri içeren özel amaçlı kredi programları ve doğrudan finansman sağlamaya çalışacaktır.
- Banka, teknoloji ve kabiliyet transfer unsuru belirgin olan ve yerli oyuncuların küresel değer zincirindeki rollerine güçlendiren doğrudan yabancı yatırımları ve Türk şirketlerinin sınır ötesi yatırımlarını etkin şekilde destekleyecektir.
- Banka doğrudan yatırımlar, finansal aracılık veya girişim sermayesi vasıtasıyla yenilikçi firmaları (örneğin, yazılım, elektronik, ödemeler vs) firmaları

desteklemeye çalışacaktır. Banka ayrıca iş geliştiricileri desteklemek amacıyla fırsatları araştırarak yeni şirket eko sistemini besleyecektir.

- Banka, gelişmeye başlayan fonları (büyüme fonları, girişim sermayesi ve altyapı) destekleyerek Türk şirketleri için sürdürülebilir özsermaye kaynakları haline getirmek ve yeterli likidite ve piyasa derinliği sağlamak amacıyla devamındaki özel özkaynak fonlarını desteklemek ve yatırım yapılan şirketlere yönetim ve işletme deneyimi aktarmak suretiyle özel özkaynak sektörünü daha da genişletecek ve kurumsallaştıracaktır.

Politika Diyalogu

- Kurumsal ve özel özkaynak sektöründe geliştirilen güçlü profiline dayanan Banka, doğrudan yatırımcı ve sınırlı sorumlu ortak olduğu büyüyen özkaynak portföyü sayesinde, özkaynak finansmanı ve gelişmiş kurumsal yönetim uygulamalarına yönelik şirketsel ve kurumsal farkındalığı teşvik edecektir.
- Banka, gerek kadınların işgücüne katılımını ve kariyer gelişimlerini iyileştirmek, gerekse işgücünde çeşitliliği arttırmak amacıyla, Fırsat Eşitliği politika ve uygulamalarında gelişimi desteklemek için insan kaynakları yönetimi alanındaki en iyi şirket uygulamalarının benimsenmesini desteklemeye devam edecektir. Bunun, şirket uygulamalarını iyileştirmenin yanı sıra, görünürlükleri yüksek sektör liderlerine yoğunlaşılması suretiyle, tanıtım etkisi olacağı ve Türkiye'nin istihdam alanındaki cinsiyet farklılıklarının ele alınmasına katkısının olması beklenmektedir.

Konu 3 Sonuç Çerçevesi
Özel sektör rekabet gücünün yenilikçilik ve geliştirilmiş kurumsal yönetim ile artırılması

ZORLUKLAR	HEDEFLER	FAALİYETLER	TAKİP GÖSTERGELERİ
3.1 Türkiye'nin sahip olduğu yenilikçilik potansiyelinin altında kalması ve birçok sektörde verimsizliklerin devam etmesi	Varlık ve süreçlerin geliştirilmesi, teknoloji ve kabiliyet transferinin kolaylaştırılması ve yenilikçiliğe olanak sağlayan eko sistemin oluşturulmasının desteklenmesi vasıtasıyla yenilikçilik ve verimliliğin teşvik edilmesi	<ul style="list-style-type: none"> • Özellikle imalat, hizmet ve tarım işletmeciliği sektörlerinde olmak üzere, şirketlerin rekabet gücünü ve yönetim gelişimlerini destekleyen borç ve özkaynak yatırımları • İyileştirilmiş işletme uygulamalarını desteklemek üzere, KOBİ'lere yönelik kredi programları ve işletme danışmanlığı (küçük işletme desteği kanalıyla) • Gelen ve giden doğrudan yabancı yatırımın teknoloji ve kabiliyet transferine özel önem verilerek eş finansmanı • Girişim sermayesi ve özel sektör özkaynaklarına yatırımlar 	<ul style="list-style-type: none"> • Bankanın yatırımları sonucu mevcut kurumsal sektör değer zincirlerinin yanında, kabiliyet transferi ve yeni ürün çıkartılması kanalıyla, yüksek değerli ürünlerin çıkarıldığına kanıtı (başarılı projelerin sayısı ve nitel hesap (Referans - 0)) • Girişim ve özel sektör özkaynakları dahil olmak üzere, Bankanın doğrudan veya dolaylı desteklediği yenilikçi şirketlerin başarılı işletme sayısı ve nitel hesabı (Referans - 0)
3.2 Özellikle metropol alanların dışındaki aile işletme ve şirketlerinde kurumsal yönetimin zayıf olması ve uluslararası seviyeleri karşılamayan standartların şirketlerin büyümesini ve özellikle doğrudan yabancı yatırım olmak üzere sermaye çekme kabiliyetlerini engellemesi	En iyi şirket yönetim uygulamalarının teşvik edilmesi ve iş ve işletme standartlarında iyileştirme yapılmasının desteklenmesi	<ul style="list-style-type: none"> • Doğrudan özkaynak yatırımları ve uygulanabildiği yerde borç finansmanı kapsamında şirket yönetiminde iyileştirme yapılmasına ve daha iyi standartlar getirilmesine çalışılması • Kurumsal yönetim ve standartların iyileştirilmesi konularında KOBİ'lere işletme danışmanlığı verilmesi • Portföy şirketlerine yönetim ve işletme uzmanlığı aktarmak amacıyla muteber girişim ve özel özkaynak fonlarına yatırım yapılması • En iyi uluslararası uygulamaları teşvik eden müşterilerle özkaynak fırsatı / çeşitliliği projeleri geliştirilmesi 	<ul style="list-style-type: none"> • (Uygulanabildiği ölçüde) fırsat eşitliği uygulama ve politikaları dahil olmak üzere, kurumsal yönetim ve işletme standartlarında müşterilerle gerçekleştirilen başarılı projelerin (Referans - 0) sayısı ve nitel hesabı (Referans - Uygulanamaz)
Durum Göstergesi: İşletme gelişmişliği puan ve sıralamasındaki değişim (Referans - puan: 4,3; sıralama: 144 arasından 50nci, 2014-15) Kaynak: Küresel Rekabet Gücü Endeksi (Dünya Ekonomik Forumu).			

Konu 4: Uzun vadeli büyüme potansiyelini desteklemek amacıyla ekonomik faaliyetlere yerel halkın ve gençlerin katılımının ve cinsiyet eşitliğinin desteklenmesi

Dönüşüm Zorlukları:

- İnsan sermayesindeki yapısal farklılığa ilaveten, Türkiye'nin katı mevzuat sistemi kayıtlı işletmelerin iş yapmalarını nispeten yüksek maliyetli hale getirmektedir. Bunun sonucunda, Türkiye'deki tüm şirketlerin yüzde 40'ı hala kayıt dışı sektörde faaliyet göstermekte olup, bu durum ülkenin rekabet gücü üzerinde yük oluşturmakta ve katılım sorunlarının derinleşmesine neden olmaktadır. Mali şeffaflığın olmayışı kayıt dışı sektörün borç ve özkaynak finansmanına erişimini sınırlamaktadır. Kayıt dışılık sosyal hareketliliği ve gençlerin eğitimden kayıtlı istihdama geçişini engellemektedir.
- Türk ekonomisinin özelliklerinden biri de, özellikle de yerel eğitimin kalitesi ve süresi, üretken istihdam fırsatlarına, sağlık ve diğer kentsel hizmetlere ve finansmana erişim dahil olmak üzere, bölgeler arasındaki farklılıkların belirgin olmasıdır. Özellikle Güneydoğu bölgesi bu yönlerden ülkenin geri kalanından geride kalmaya devam etmektedir.
- Tarım sektörü bölgesel kalkınma ve katılım konusunda önemli bir kanal olmayı sürdürmektedir. Ancak, düzgün sulama olmaması, münferit aile çiftliklerinin nispeten küçük ve ekonomik olmayan boyutları, miras hukukunun bir sonucu olarak toprakların parçalanması ve modern üretim girdi, teknik ve makinelerinin kullanılması için gereken sermaye ve kabiliyetlerin bulunamaması ülkenin tarım potansiyelini tam olarak gerçekleştirmesini engellemektedir. Sektörün bu yetersizlikleri dolambaçlı koruma tedbirlerinden oluşan sistemle de birleştiğinde Türkiye'deki gıda fiyatlarının oynaklığına katkıda bulunmaktadır. Tüketici fiyat endeksinin yüzde 30'dan fazla bir kısmının gıda fiyatlarından oluştuğu göz önüne alındığında, gıda fiyatlarındaki istikrarsızlığın enflasyonda ve faiz oranlarında oynaklığa neden olduğu görülmektedir.
- Kadınlar ekonomik fırsatlara erişimde hala orantısız engellerle karşılaşmakta olup, işgücü uygulamaları, istihdam, firma sahipliği ve yönetimi konularında özellikle de ülkenin doğu kısımlarında cinsiyetler arasında büyük farklılıklar bulunmaktadır. Türkiye'de kadınların işgücüne katılım oranı EBRD'nin faaliyet göstermekte olduğu ülkelerin çoğundan düşüktür. Ayrıca, kadın girişimciler finansmana erişimde erkek muadillerine göre daha fazla sıkıntı çektiklerini düşünmektedirler.
- İşgücü piyasasına yeni giren gençlerin dörtte birinden fazlası, özellikle de genç kadınlar, çalışmamakta ve eğitim-öğretim görmemektedirler. Bu durum kısmen eğitim sistemi, sosyal normlar ve kadınların toplumdaki rolüne ilişkin beklentilerden kaynaklandığı kadar, sürekli bir beceri uyumsuzluğu yaşanması ve mevcut çalışanların piyasaya yeni girenler karşısında korunması eğilimi içindeki katı işgücü piyasasından da kaynaklanmaktadır. Bu katılım sorunları bir bütün olarak düşünüldüğünde insan sermayesinde ciddi kayıplara neden olduğu ve ülkenin uzun vadeli büyüme potansiyeli üzerinde yük oluşturduğu görülmektedir.

Fiilen Yapılacaklar

- Banka, yeterli hizmet almamış bölgelerin ve ekonomik katılımcıların finansmana erişimlerini arttırmak amacıyla, mikro, küçük ve orta ölçekli işletmeler için ticari bankalara uzun vadeli kredi programları sağlamaya devam edecektir. Özellikle, Banka kadınların öncülüğündeki KOBİ'lerin finansmana ve işletme danışmanlık hizmetlerine erişimini sağlamak amacıyla, görünürlüğü yüksek ve yenilikçi "Kadınlar İş Hayatında" Programını ülke genelinde sunmaya devam edecektir. Banka ayrıca dezavantajlı bölgelerdeki KOBİ'lerin finansman, finansal kiralama ve faktöring hizmetlerine erişimlerini destekleyecek ve ticari bankalara sağladığı kredi programlarına özel eğitimler dahil etmek suretiyle nakit akışına dayanan kredileri teşvik edecektir.
- Banka az gelişmiş bölgelerde rekabet avantajı oluşturulmasına yardımcı olan ve ticari yönden uygulanabilir nitelikteki yatırım projelerini etkin şekilde takip edecek, özellikle işgücü piyasasına yeni giren gençler ve kadınlara yönelik yerel istihdam ve beceri transferini teşvik edecektir.
- Bankanın Gaziantep'te açılan yeni bölge ofisi ülkenin güneydoğusunda daha fazla yerel firmanın kapsam içine alınmasını ve KOBİ'lerin doğrudan finansman ve danışmanlık hizmetleri ile desteklenmesine yoğunlaşılmasını sağlayacaktır. Böylece, mali şeffaflık programlarının temin edilmesi suretiyle de finansmana erişimi sağlamada bu uygulamaların getirdiği faydaların KOBİ'lere gösterilmesine destek olunacaktır. Banka bölgelerde bağışçılar vasıtasıyla finansman destekli risk paylaşım programları oluşturulması imkanlarını araştıracaktır.
- Banka, hem doğrudan yatırımlar hem de Türkiye Tarım İşletmeciliği KOBİ Finansman Programı (TurAFF) kanalıyla, yeterli hizmet almamış bölgelerdeki ekonomik katılım için kaldıraç işlevi gören çeşitli boyutlardaki tarım işletmelerini destekleyecektir.
- Yeterli hizmet alamamış bölgelerde bulunan büyükşehir belediyelerinin, daha iyi yönetim metotları kullanmak ve daha verimli işletme uygulamaları yapmak suretiyle, özellikle iş arayan gençler için istihdam ve eğitim fırsatları yaratan ve kadınların kamu hizmetleri ve toplu taşımaya erişimlerini arttıran projeleri, mümkün olduğu durumlarda Banka tarafından desteklenmeye devam edecektir.

Politika Diyalogu

- Banka, yürüttüğü Kadınlar İş Hayatında Programları kapsamında, kadınların kendi işlerine kurmada ve finansmana erişimde karşılaştıkları engelleri ele almak amacıyla, ilgili Bakanlıklar ve paydaşlarla yakın ilişki içinde olmaya devam edecektir. Hukuki çerçeveye ilişkin politika diyalogu ve yatırım ortamı reformunun cinsiyete ilişkin yönlerinin dikkate alınması sayesinde, Türkiye'de Kadınlar İş Hayatında Programının yatırım tarafı tamamlanmış olacaktır.
- Banka, kadınların istihdama erişimde karşılaştıkları engellerin tespit edilmesi amacıyla, Banka'nın yatırımları konusunda tecrübe edinen Çalışma Bakanlığı ve kamu ve özel sektörden diğer ilgili paydaşlarla yakın ilişki içinde olacaktır. Buna kadınların ağır sanayilerde bazı meslek dallarında kariyer yapmasını önleyen yasal sınırlamalar, doğum izninden sonra işlerine geri dönmeleri dahil olmak üzere kadınların işleri ile ailevi sorumlulukları arasında denge kurmalarının önündeki sorunlar ve İşyerinde Eşitlik Platformu ve KAGİDER'in

Fırsat Eşitliği Modeli gibi iyi yöndeki halihazırdaki inisiyatiflerin başlatılması ve oluşturulması dahil olabilecektir.

- Banka, yerel beceri transferi sağlanması ve gençlere işverenlerin ihtiyaçlarını karşılayacak yüksek kaliteli mesleki ve teknik eğitim sunulması amacıyla, özel sektör müşterileri ve okullar veya üniversiteler arasında sürdürülebilir ortaklıklar kurulmasını desteklemeye çalışacaktır. Bu amaçla Bankanın faaliyet gösterdiği diğer ülkelerde mesleki eğitim alanında kazandığı tecrübeye ve Türkiye'deki mevcut müşteri portföyün ihtiyaçlarına dayanılacaktır. Banka, sahip olduğu güçlü özel sektör mantalitesi ile Avrupa Eğitim Vakfı'nın (ETF) Türkiye'deki mesleki eğitime ilişkin yapısal reform tecrübesini birleştirmek amacıyla, ETF ile ortaklaşa çalışacaktır. Ayrıca Banka, özel sektörde yapılan anketlere dayanarak gençlere yönelik bölgesel mesleki eğitim programları geliştiren Beceri 10 programını desteklemek amacıyla, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) ile yakın ilişki içinde olma fırsatlarını araştıracaktır. Banka yüksek kaliteli iş tabanlı öğrenme modelleri sunmaya ve yeni sektörlerle açılmaya daha fazla önem verilen bu modeli oluşturmaya çalışacaktır.
- Banka, gerçekleştirilmesi durumunda gıda fiyatlarında oynaklığı azaltma konusundaki potansiyel etkilerini göstermek amacıyla, tarife politikaları ve mevcut çeşitli koruma tedbirlerinin uyarlanması hakkında Tarım Bakanlığı ile yakın ilişki içinde olacaktır.
- Banka, az gelişmiş bölgelerdeki üreticilerin finansmana erişim olanaklarını arttırıcı en iyi enstrümanları araştırmak amacıyla, Tarım Bakanlığı ve Hazine ile yakın ilişki içinde olacaktır.

Konu 4 Sonuç Çerçevesi : Uzun vadeli büyüme potansiyelini desteklemek amacıyla ekonomik faaliyetlere yerel halkın ve gençlerin katılımının ve cinsiyet eşitliğinin desteklenmesi

	ZORLUKLAR	HEDEFLER	FAALİYETLER	TAKİP GÖSTERGELERİ
4.1	Ekonominin özelliklerinden birinin de, üretken istihdam fırsatlarına, finansmana ve sağlık, eğitim ve belediye hizmetlerine erişim konusunda, bölgeler arasındaki (özellikle güneydoğudaki) farklılıkların belirgin olması	Tarım işletmeciliğine özel önem verilerek özel firmaların desteklenmesi suretiyle bölgelerde katılımcı ekonomik kalkınma olmasının desteklenmesi	<ul style="list-style-type: none"> Yeterli hizmet almayan bölgelerde rekabet avantajı yaratan tarım işletmeleri, KOBİ'ler ve projelere doğrudan / dolaylı yatırım yapılması (potansiyel risk paylaşımı dahil) Finansal okuryazarlık / şeffaflık, yönetim uygulamaları, üretkenlik ve kalite standartları konularında KOBİ'lere işletme danışmanlığı verilmesi Yeterli hizmet almamış bölgelerde bulunan büyükşehir belediyelerinin kentsel altyapılarına yatırım yapılması Tarım Bakanlığı ile tarife politikaları ve finansman erişimi konularında politika diyalogu yürütülmesi 	<ul style="list-style-type: none"> Müşteri bankaların güneydoğu bölgesindeki KOBİ'lere verdiği kredilerin toplam hacmi ve payı (TL 21,1 BN, toplam portföyün %2,8'i¹¹)
4.2	Kadınların ekonomik fırsatlara erişimde orantısız engellerle karşılaşması İşgücü piyasasına yeni giren gençlerin dörtte birinden fazlası, özellikle de genç kadınlar, çalışmamakta ve eğitim-öğretim görmemektedirler. Bu katılım sorunlarının insan sermayesinde ciddi kayıplara neden olması	Bankanın projeleri ve yürüttüğü politika diyalogu vasıtasıyla kadınlara ve işgücü piyasasına yeni giren gençlere daha fazla ekonomik fırsat yaratılması	<ul style="list-style-type: none"> Kadınlar İş Başında Programı (finansmana erişim ve işletme danışmanlığı hizmetleri, kadın girişimciler ağı, politika diyalogu) Kadınların kamu hizmetlerine ve toplu taşımaya erişimlerinin geliştirilmesi Özel sektör müşterileri ile eğitim kuruluşları arasında eğitim ortaklıkları kurulması ve Çalışma Bakanlığıyla ve Beceri 10 programının yaygınlaştırılması konusunda TOBB ile politika diyalogu yürütülmesi 	<ul style="list-style-type: none"> Müşteri bankaların güneydoğu bölgesindeki KOBİ'lere verdiği kredilerin toplam sayısı ve hacmi (Referans - projenin onayında oluşturulmuştur) Bankanın yürüttüğü politika diyalogu sayesinde, kurumsal ortamda kadınların işgücüne katılımlarını ve kadınlara yönelik kariyer gelişim fırsatlarını destekleyen iyileştirmeler yapıldığının kanıtları (örneğin, mevzuat değişiklikleri, kamu bilgilendirme kampanyaları, doğrudan talimatlar) (Referans - uygulanamaz) Bankanın desteği sayesinde beceri edinmek için eğitime katılan kadın ve gençlerin sayısı (Referans - 0) ve oluşturulan sürdürülebilir eğitim mekanizmalarının nitel hesabı (örneğin, oluşturulan yeni çıraklık, stajyerlik ve eğitim yerlerinin sayısı, eğitim kurumları ile özel sektör işverenleri arasında yapılan resmi ortaklıkların sayısı) (Referans - uygulanamaz)
Durum Göstergesi: ATC Katılımda Bölge (Referans 2014 - İşgücü Piyasaları), Gençler (Referans 2014 - Gençlere Yönelik Fırsatlar: Büyük) ve Cinsiyet (Referans 2014 - Kadınların finansmana erişimi: Büyük)				

¹¹ Bölgelerdeki ortak bankaların pazar payı ve ortak bankalardaki portfolyolarındaki kobi payı kullanılarak hesaplanmıştır.

Konu 5: Sermaye ve yerel para birimi cinsinden para piyasalarının derinleştirilmesi

Dönüşüm Zorlukları:

- Gerek sermaye piyasalarının gerekse bankacılık sektörünün kurumsal sektörün veya altyapı projelerinin verimliliğini sağlamak üzere Türk Lirası (TL) cinsinden uzun vadeli borç finansmanı sağlama kabiliyeti kısıtlı olup, bu durum kurumsal sektörünün döviz kurlarındaki oynaklıktan daha fazla etkilenmesine neden olmaktadır (kurumsal sektörün net döviz kuru pozisyonu 172 milyar Amerikan doları olup, GSYİH'nın yüzde 20'ine tekabül etmektedir).
- Borç finansmanı büyük oranda bankacılık sektöründen sağlanmakta olup, yerel hisse senedi piyasası gelişiminin halen erken bir aşamasındadır. Hisse senedi ihraçları genelde bankalar veya iyi bilinen markalara sahip büyük şirketler tarafından yapılmakta ve genelde kısa vadeli olmaktadır. Bu durum uzun vadeli tasarruf enstrümanlarının olmamasından kaynaklanmakta olup, hayat sigortaları ve özel emeklilik sektörlerinin gelişimlerinin henüz erken bir aşamasında olduklarını göstermektedir.
- Yerel para biriminden uzun vadeli finansman sağlayabilecek kurumsal yatırımcı tabanı hızla büyümekte olmasına rağmen, halen daha küçüktür ve piyasanın gelişimini kısıtlamaktadır. Yatırım fonları ise genelde mevduat hesaplarının alternatifi olarak para yatırılan piyasa fonları olduğu için uzun vadeli sermaye temininde önemli bir rol oynamamaktadırlar. Sigorta şirketleri ve emeklilik yatırım fonları finans sektörünün sadece yüzde 4,7'sini oluştururken, yerel altyapı fonları henüz mevcut değildir. Birçok uluslararası fon coğrafi kapsamlarına Türkiye'yi dahil etmişse de, Türkiye'ye özel çok az yerel fon bulunmaktadır.
- Yerel sermaye piyasası ise nispeten iyi yapılandırılmıştır. Ancak, gerek piyasanın toplam değeri, gerekse ciro hacmi az sayıda hisse senedine yığılmış durumdadır.

Fiilen Yapılacaklar

- Banka, girişimci ve yatırımcılara halka arzların faydalarını göstermek amacıyla ve özellikle İlk Hakla Arz vasıtasıyla çıkış yapmak üzere, KOBİ ve orta büyüklükteki şirketlerde özkaynak pozisyonları arayacak, bunun için çok daha etkin hareket edecek ve daha fazla kaynak ayıracaktır.
- Banka, TL cinsinden hisse senedi ihracını desteklemek ve tanıtım etkisi yüksek halka arzlara katılmak suretiyle, yerel para birimi cinsinden sermaye piyasasında likiditenin arttırılmasına yardımcı olacaktır.
- Banka, gerek altyapı ve sürdürülebilir enerji projeleri finansmanı gibi Türkiye'de henüz pek yaygın olmayan enstrüman ve finansman yapılarını (örneğin, altyapı fonları, altyapı tahvilleri veya başka enstrümanlar) kullanarak ve teşvik ederek, gerekse bankacılık ve bankacılık dışı finansman ürünlerinin (örneğin, ipotekli tahviller, varlığa dayalı menkul kıymetler) vade profillerini uzatarak, finansman ürünlerinin çeşitliliğini arttırmaya çalışacaktır.
- Banka, fon yöneticilerini sermaye artırım konusunda desteklemek dahil olmak üzere, uzun vadeli TL yatırımcı tabanını genişleten yatırım fırsatları arayacaktır.

- Banka, politika diyalogu yürütmek ve yatırım yapmak suretiyle, Türkiye'deki sermaye piyasaları altyapısının geliştirilmesine katkıda bulunacak ve bölgesel finans merkezi olarak kendi potansiyel rolünü destekleyecektir.

Politika Diyalogu

- Banka, Borsa İstanbul'da işlem gören şirketlerin kurumsal yönetim prensiplerinin uygulanmasının ve takibinin güçlendirilmesi konusunda Sermaye Piyasaları Kurulu ile işbirliği yapacaktır (kadınların yönetim kurullarındaki temsil oranının yüzde 11'den yüzde 25'e çıkarılmasına yönelik Borsa İstanbul tarafından ilan edilmiş olan inisiyatif dahil).
- Banka, KOBİ'lerin sermaye piyasalarına erişimini kolaylaştırmak amacıyla, borsada işlem görme gereklilikleri ve KOBİ'lerin halen kullanabildikleri borsa altyapılarının daha da geliştirilmesi konusunda Sermaye Piyasaları Kurulu ile işbirliği yapacaktır.

Konu 5 Sonuç Çerçevesi
Sermaye ve yerel para birimi cinsinden para piyasalarının derinleştirilmesi

	ZORLUKLAR	HEDEFLER	FAALİYETLER	TAKİP GÖSTERGELERİ
5.1	Yerel para biriminden uzun vadeli finansman sağlayabilecek kurumsal yatırımcı tabanının halen küçük olması ve sermaye piyasası ürün çeşitliliğinin sınırlı olması	Sermaye piyasası kapasitesinin banka finansmanının etkin bir tamamlayıcısı olması için yatırımcı tabanının derinleştirilmesi ve sermaye piyasası ürün çeşitliliğinin artırılması	<ul style="list-style-type: none"> Tanıtım etkisi güçlü yenilikçi finansman araç ve yapılarının teşvik edilmesi (örneğin, altyapı fonları, altyapı tahvilleri, iklim değişikliği fonları, ipotekli tahviller, varlığa dayalı menkul kıymetler) Uzun vadeli TL yatırımcılarının desteklenmesi (örneğin, emeklilik fonları, varlık yönetimi, sigorta) 	<ul style="list-style-type: none"> Bankanın projeleri ve yürüttüğü politika diyaloglarının (<i>Referans - 0</i>) sonucunda Türkiye'de uygulamaya konan yeni sermaye piyasası enstrümanlarının kanıtları ve bunların tanıtım etkisine (<i>Referans - Uygulanamaz</i>) ilişkin nitel hesap Kurumsal yatırımcı tabanında sektör seviyesinde elde edilen gelişmelerin kanıtları (örneğin, kurumsal yatırımların yönetimi altındaki varlıklar (<i>Referans - 35,8 milyar TL'lik yatırım fonlarının Net Varlık Değeri, 2014; 38,0 milyar TL'lik emeklilik fonlarının Net Varlık Değeri, 2014; sigorta firmalarının 12,7 milyar TL'lik yatırım portföyü, 2013</i>), Türkiye'ye özel oluşturulan fonlar) ve uygun görüldüğünde bunların Banka faaliyetlerine atfedilmesi
5.2	Gerek piyasanın toplam değeri, gerekse ciro hacminin az sayıda hisse senedine yığılmış olması. Sermaye kültürünün özellikle aile işletmeleri arasında genelde gelişmemiş olması	Özellikle KOBİ'ler ve orta büyüklükteki şirketler arasında sermaye artırımına yönelik etkili bir yöntem olarak sermaye piyasalarının kullanılmasının desteklenmesi	<ul style="list-style-type: none"> İlk Hakla Arz vasıtasıyla çıkış yapmak üzere, KOBİ ve orta büyüklükteki şirketlerde özkaynak pozisyonları alınması Tanıtım etkisi güçlü İlk Halka Arzlara yatırım yapılması KOBİ'lerin borsada işlem görmesine ilişkin gereklilikler konusunda Sermaye Piyasaları Kurulu ile politika diyalogu yürütülmesi Kurumsal yönetim prensiplerinin iyileştirilmesi konusunda Borsa İstanbul ile politika diyalogu yürütülmesi 	<ul style="list-style-type: none"> Sermaye piyasalarındaki iyileştirmelerin kanıtları (örneğin, borsada işlem gören yeni şirketler (<i>Referans - 0</i>), azaltılmış piyasa yoğunluğu (<i>Referans 2014 - borsada işlem gören ilk 10 şirket toplam piyasa sermaye miktarının yüzde 47,1'ini oluşturmaktadır</i>) ve uygun görüldüğünde bunların Banka faaliyetlerine atfedilmesi
Durum Göstergesi: Sermaye piyasaları ATC (Piyasa Kuruluşları) puanındaki değişim (<i>Referans 2014 - Küçük</i>) / GSYİH'in %'si cinsinden toplam piyasadaki sermaye miktarı (<i>Referans 2013: %28</i>); Menkul kıymetler (tahvil ve hisse senetleri) GSYİH'in %'si cinsinden: (<i>Referans 2013: %78</i>)				

3.3 Ülke Stratejisinin Uygulanmasında Potansiyel Riskler

EBRD'nin Türkiye'deki stratejisini gerçekleştirme kabiliyeti Bankanın kontrolü dışındaki bazı faktörlerden etkilenecektir. Türkiye Cumhuriyeti geleceğine ilişkin genelde güçlü bir vizyona sahip olmakla birlikte (bu durum hükümet öncülüğündeki 2023 Vizyonundan görülebilir), siyasi değişimler yetkililerin önceliklerini ve ortaya konan stratejiyi sahiplenme düzeylerini etkileyebilecek, ekonomik faktörler ise Bankanın ürünlerine ve sponsorların varlığına yönelik talebi olumsuz etkileyebilecektir. Mümkün olduğu durumlarda, Banka müşterileriyle, ülke içindeki uluslararası paydaşlarıyla ve Hükümetle ileriye etkili ve sürdürülebilir yakın ilişkiler içinde olarak söz konusu riskleri ele almaya ve hafifletmeye çalışacaktır.

Konu 1'in (Enerji) başarılı bir şekilde hayata geçirilmesi için Hükümet tarafında enerji piyasalarının serbestleştirilmesine yönelik kararlılık olması gereklidir. Buna özel sektörün daha fazla katılımının sağlanması ve ilgili tarifelerin ve sürelerinin belirlenmesinde olması gereken açıklık da dahildir. Bu tür değişikliklerin bazen hoş karşılanmayabileceği düşünüldüğünde, bu alanda başarı elde edilebilmesi genelde enerji reformunun ilerleme hızına bağlı olabilir. Ancak, Hükümetin özellikle yenilenebilir enerji kaynakları kurulu kapasitesinin artırılmasında kararlı olduğu görülmektedir. Kaynakların ticarileştirilmesi ve çeşitlendirilmesini desteklemek amacıyla yenilenebilir enerjiye ilişkin belirli bazı yönetmelik ve tarifelere özel dikkat sarf edilmesi gerekmektedir.

Konu 2'de (Altyapı) ise, ticarileştirme, özel sektör katılımı ve kaynak verimliliğini teşvik eden mevzuatta uygulatırma ayağının eksik kalmasından kaynaklanan riskler bulunmaktadır. Ayrıca, altyapıya ilişkin mevzuat ve yönetmeliklerin sık sık değiştirilmesi yatırımcıların ilgisini azaltabilecektir. Bu duruma henüz yeni çıkarılmış mevzuatın bile AB standartlarına uygun olmayabileceği hususu dahildir.

Reformlar konusundaki isteklilik daha genel olarak AB ile ilişkilere ve üyelik müzakerelerinde geline noktaya bağlı olabilecek, bu durum da karmaşık ve değişime açık olabilecektir. Hükümet ilişkilerde yaşanan soğumanın ardından 2014 Eylül ayında yayınlanan "Avrupa Birliği Stratejisi" belgesi ile AB üyeliğine yönelik kararlılığını tazelemiştir.

Türkiye'nin komşularında yaşanan dış çatışmalardan kaynaklanan siyasi riskler hem doğrudan yabancı yatırımlar hem de yerli yatırımlar, dolayısıyla da Konu 3'te ele alınan rekabet gücü ve yenilikçilik üzerinde olumsuz etki yapabilecektir (Kurumsal Sektör). Ayrıca, siyasi dağınıklık riski de Konu 4 (Katılım) kapsamında ele alınan katılım hususlarını etkileyebilecektir.

Gençlerin işgücüne katılımı ve mesleki eğitimin desteklenmesi konuları Banka için yeni alanlardır. Bu alanda yürütülen politika diyalogları gerek Bankanın dışarıdaki ortaklıklarının etkililiğine, gerekse özel sektör müşterilerinin bu sorunları ele almaya ne kadar hazır olduklarına bağlı olacaktır.

EBRD'nin Konu 5 (Sermaye Piyasaları) kapsamında ele alınan yerel para birimi cinsinden finansman sağlama kabiliyeti yerel para birimi cinsinden fonlara erişime bağlı olacaktır. Yerel sermaye piyasalarının yavaş gelişmesi ve/veya döviz takası gibi piyasa bazlı enstrümanların olmayışı EBRD projelerinin bir kısmının gerçekleştirilmesinde risk

oluşturacaktır. Buna ilaveten, döviz kuru riski de TL cinsinden finansmanın cazibesini etkileyebilecektir.

Küresel olarak ise, piyasa oynaklık potansiyelinin artması ve yatırımcıların yükselen piyasalarda risk alma iştahlarının azalması gerek sermaye ve borç tahvili ihraç hacimlerini, gerekse yabancı sponsor kullanılabilirliğini olumsuz etkileyebilecek; dolayısıyla, Bankanın Konu 5'te ele alınmış olan sermaye piyasaları likiditesine anlamlı katkı yapma kabiliyetini zayıflatabilecektir.

3.4 Önerilen Banka Faaliyetlerinin Olası Çevresel ve Sosyal Sonuçları

AB'ye aday bir ülke olan Türkiye AB Yönergelerine uyum sağlamak amacıyla çevresel ve sosyal mevzuatını gözden geçirmekte ve revize etmektedir. Avrupa Komisyonu 2014 İlerleme Raporunda Türkiye'nin çevre, iş sağlığı ve güvenliği ve iklim değişikliğine ilişkin mevzuatını AB mevzuatına uyarlamak konusunda ilerleme kaydettiği belirtilmiştir. Ancak, çevre konularında sınır ötesi istişare usulleri, bilgiye erişim, halkın katılımı ve adalete erişim (UNECE Aarhus Konvansiyonu ile ilgili), ortam hava kalitesine ilişkin yönergeler, ulusal emisyon tavan değerleri ve uçucu organik bileşikler, doğanın korunması, ulusal biyolojik çeşitlilik stratejisi ve eylem planı, Endüstriyel Emisyonlar Yönergesinin uygulanmasına yönelik mevzuat ve Kimyasalların Kaydı, Değerlendirilmesi, İzin ve Kısıtlanması Hakkında Yönetmeliğin uygulanmasına yönelik mevzuat dahil olmak üzere, Türkiye'nin AB *müktesebatına* uyarlamadığı birkaç alan hala bulunmaktadır.

İş sağlığı ve güvenliği (ISG) mevzuatı büyük ölçüde AB'nin ISG Yönergelerine uyarlanmış olmakla birlikte, yürürlükteki mevzuatın uygulanması halen zayıf olup, içerdiği hükümlere nasıl uyulacağı konusunda yönlendirme çok azdır, dolayısıyla uygulaması zayıftır. Ayrıca, işçiler arasındaki farklılık düzeyi düşük, denetim kaynakları yetersiz, yaptırımlar düşük seviyededir. Mevzuatın etkin şekilde uygulanmasını sağlamak için stratejik planlama ve kapsamlı yatırım yapılması ve idari kabiliyetin güçlendirilmesi gerekmektedir.

Bu konuların münferit proje değerlendirmesi kapsamında ve EBRD'nin Türkiye'de gerçekleştirilecek projelerin tümü için geçerli olan Çevresel ve Sosyal Politika ve Performans Gereklikleri doğrultusunda gözden geçirilmesi gerekmektedir. Bu süreçte Bankanın projeleri vasıtasıyla çevresel ve sosyal risk yönetim kabiliyetinin özel olarak oluşturulması eklenecek ve AB Yönergeleri ile uyum sürecine ve Türkiye'nin Binyıl Kalkınma Hedeflerine ulaşmasına yardımcı olacaktır.

Rüzgar santralleri ve iletim koridorları gibi güç ve enerji projelerinin kuşlar üzerindeki etkilerinin gözden geçirilmesi gerekmektedir, zira Türkiye iki büyük uluslararası kuş göç koridoru üzerinde yer almaktadır. Komşu ülkelerle su sorunları hakkında yapılan sınır ötesi istişareler henüz erken bir aşamadadır; istişare ihtiyaç ve usullerinin dolayısıyla komşu ülkeleri etkileyen hidroelektrik projelerinde dikkatle değerlendirilmesi gerekmektedir. Ulaştırma, hidroelektrik ve belediye altyapılarının geliştirilmesi sonucunda arazi kamulaştırılması yapılması ve yerel halkın yerinin değiştirilmesi söz konusu olabilir. Projelerde orantısız bir şekilde etkilenebilecek etnik azınlıklar ve benzeri korunmasız halk kesimlerinin tespit edilmesi ve paydaş katılım faaliyetlerinin her türlü marjinal grubu kapsamının sağlanması önem arz etmektedir.

İnşaat gerektiren altyapı projelerinde olası kültürel miras sorunlarının dikkatle değerlendirilmesi gerekmektedir.

Çevresel etki değerlendirme (ÇED) mevzuatında 2014 Kasım ayında yapılan değişiklikler birçok büyük altyapı projesi dahil olmak üzere ilave muafiyetler getirmiş ve endişeye yol açmıştır. Bu durum ÇED muafiyeti olan projelere yönelik adli işlem riskini arttırmıştır. EBRD, verilen hiçbir muafiyete bakmaksızın, kendi Performans Gereklikleri uyarınca çevresel ve sosyal değerlendirmelerin yapılmasını istemeye devam edecektir.

Katı atık yönetimi alanında ise, özellikle atık azaltımı ve geri dönüşümü konularında olmak üzere daha yapılması gereken işler bulunmaktadır. EBRD 2013 yılından beri 2023 hedeflerine ulaşmak amacıyla Türkiye'nin cam geri dönüşümüne ilişkin yol haritasının hazırlanmasında Çevre ve Şehircilik Bakanlığına yardımcı olmuştur. Banka mevcut bariyerleri sistematik şekilde ele almak suretiyle Türkiye'nin malzeme verimliliği ve atık yönetimindeki dönüşümsel değişimleri kolaylaştırmak amacıyla yeni projeler üzerinde çalışmaya devam edecektir. Katı atık yönetim yatırımlarının yapılması amacıyla erken harekete geçilmesini teşvik eden finansman mekanizmaları geliştirilecektir. Özel sektörde katı atık yönetim girişimleri tanımlanması ve yapılmasına yönelik teknik yardımlar sunulacak, böylece Türkiye'nin entegre atık yönetim eylem planının hayata geçirilmesine destek olunacak ve katı atık yönetiminin tüm rkiye'de desteklenmesine yönelik farkındalık ve bilgilendirme girişimlerine ön ayak olunacaktır.

Türkiye kültürel normlar, sosyoekonomik durum ve eğitim bakımından çok geniş bir çeşitliliğe sahiptir; bu nedenle, paydaş katılımının planlanması ve uygulanmasında bu durumun dikkate alınması gerekmektedir. Bankanın yatırımları ile ilgili tarife reformlarının değerlendirilmesinde de göz önünde bulundurulması gereken bir husustur.

Önceki bölümde değinildiği üzere, kadınlar borçlanma imkanları veya banka kredilerine erişimde erkeklerle aynı yasal haklara sahiptir ama buna rağmen Türk kadınlarının kendilerine ait mülklerinin olması ihtimali daha azdır. Her türlü yeniden yerleşim ve/veya arazi kamulaştırmasının olumsuz etkilerinin hafifletilmesinde bu durumun göz önüne alınması gerekmektedir. Ayrıca, Türkiye OECD ülkeleri arasında kadınların işgücüne katılması oranının en düşük olduğu ülkedir; bu nedenle, geri planında ayrımcılık içeren hiçbir uygulama olmaması için insan kaynakları ve işgücü politikalarının tam bir değerlendirmeye tabi tutulması gerekmektedir.

Çiftliklerde çocuklar yaygın şekilde çalıştırılmaktadır; bu nedenle, belirli sektörlerde tedarik zincirlerinin ve zararlı çocuk işçiliği riskinin değerlendirmeye tabi tutulması gerekmektedir.

3.5 EBRD ile Avrupa Birliği, Çok Taraflı Kalkınma Bankaları Ve Diğer Uluslararası Paydaşlar Arasındaki İşbirliği

Türkiye'deki bağışçıların koordinasyonu Türk Hazinesi tarafından yönetilmekte olup, AB Delegasyonu da Ankara'da düzenli bağışçı toplantıları düzenlemektedir. Banka tüm bu süreçlere yakından dahil olmuş durumdadır ve Ankara'da yerleşik ofisi sayesinde koordinasyon kabiliyetini çok çeşitli bağışçılar ve çok taraflı kuruluşlarla güçlendirmiştir. Türkiye'de faaliyet göstermekte olan en önemli üç uluslararası finans kuruluşu olan EIB, Dünya Bankası Grubu ve EBRD genellikle birbirini tamamlayan

farklı yaklaşımlarla çalışmakta ve böylece bazı durumlarda yatırım projelerini birlikte finanse etmektedirler. Bu üç kuruluş arasında gerek Ankara gerekse İstanbul'da etkili ve yoğun bir iletişim vardır.

Yapısal uyum programları ve politika inisiyatiflerinin detaylı şekilde hayata geçirilmesinin desteklenmesi suretiyle, enerji, ulaşım ve katılım gibi önemli alanlarda EBRD'nin gerçekleştirdiği faaliyetler IBRD ve EIB'nin de ilgili faaliyetlerini pekiştirmektedir. Örneğin, EBRD'nin altyapı kamu-özel sektör ortaklıkları ile ilgili çalışmaları IBRD'nin bu alandaki önceki çalışmalarının üzerine inşa edilmiştir. EBRD Dünya Bankasının TCDD ile yapmış olduğu faydalı çalışmayı önümüzdeki strateji döneminde temel almaya çalışacak ve Türk demiryolu sektörünün ticarileştirilmesini birlikte teşvik etmenin yollarını araştıracaktır. Ayrıca, AB'nin enerji için teknik yardım tahsisi içeren IPA I programı kapsamındaki finansmanı hem Dünya Bankası ve hem de EBRD tarafından kullanılmaktadır; dolayısıyla, bu önemli sektörde yakın işbirliği yapmak için bolca alan olacaktır. EIB'nin son dönemde Ankara'da açtığı ofis sayesinde, özel sektörün geliştirilmesi ve kamu-özel sektör ortaklıkları gibi politika diyalogu ile ilgili konularda yapılan işbirliklerinin güçlenmesi beklenmektedir.

Karmaşık projelerin birlikte finanse edilmesi sayesinde, EIB, IFC ve EBRD diğer alanlarda tamamen birbirlerini tamamlar durumdadırlar. Banka geçtiğimiz strateji döneminde İstanbul'daki Avrasya Tüneli ve MidSEFF kredi programları dahil olmak üzere birkaç projeyi EIB ile birlikte finanse etmiştir. EIB ve EBRD arasındaki işbirliğinin altyapı ve büyük proje ağırlıklı olarak devam etmesi beklenmektedir. Sağlık alanında ise, EBRD çeşitli hastane kamu-özel sektör ortaklık projelerini 2014 Eylül ayında Yönetim Kurulunca onaylanan çerçeve faaliyet kapsamında IFC ve EIB ile birlikte finanse etme yollarını araştırmaktadır. Ayrıca, EBRD diğer sektörlerdeki projeleri IFC ile birlikte finanse etmek üzere çalışmalara devam edecektir. IFC ve Banka benzer alanlarda ve sıklıkla aynı müşterilerle çalışmakta ve özellikle hayati olan görüş alışverişlerine devam etmektedirler. Finans sektörü için özellikle böyledir, zira finansal araçlar olan kullanılan katılımcı bankalar arasında örtüşme vardır.

Son olarak, örtüşen bazı alanlarda ise temel yaklaşımlarda bazı farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin, EBRD'nin finans sektöründe gerçekleştirdiği faaliyetler genel olarak özel sektör bankalarını içermekte olup, sürdürülebilir finansman kaynaklarının geliştirilmesine destek olmak amacıyla bu bankalara ticari koşullarla finansman sağlanmaktadır. Öte yandan, IBRD ve EIB, KOBİ'leri ve enerji verimliliğini finanse etmeleri için, devlet bankalarına imtiyazlı koşullarda ve önemli ölçüde finansman sağlamaktadırlar. Belediye sektöründe ise, IBRD ve EIB devlete ait İller Bankası kanalıyla imtiyazlı finansman sağlamakta, EBRD ise finansal sürdürülebilirlik elde etmek amacıyla kredi vermeye değer belediyelerin doğrudan operasyonlar kanalıyla ticarileştirme faaliyetlerine odaklanmaktadır. EIB genellikle kredi profilleri güçlü Türk bankaları üzerinden dolaylı olarak büyük altyapı ve enerji projelerini finanse etmekte, bu kapsamda bankalara piyasa oranlarının altında finansman sağlamaktadır. EBRD'nin söz konusu sektörlerdeki yaklaşımı ise projeleri ticari koşullarla ve sınırlı kaynağı olan proje finansman yapıları içinde doğrudan finanse etmek şeklindedir.

EBRD, AB ile yakın işbirliği içinde olmuştur. İki kurumun da öncelikleri, özellikle çevre ve iklim, ulaşım, enerji, katılım ve yenilikçilik konularında olmak üzere, hassasiyetle belirlenmiş olup, Banka IPA II finansmanını geliştirip güçlendirmeye yönelik fırsatları tespit etmek için çalışmıştır. AB ve EBRD 2014 yılında iki büyük

bağış finansman anlaşması imzalamıştır; bunlardan biri Kadınlar İş Başında programı (38 milyon avro), diğer ise enerji sektörüne (24 milyon avro) ilişkindir; KOBİ sektöründe yenilikçiliğin desteklenmesine yönelik bir finansman anlaşması yapılması konusunda da görüşmeler hızla devam etmektedir.

IBD, genel olarak altyapı alanında olmak üzere, kamu sektörü projelerini takip etmek amacıyla 2013 Eylül ayında Ankara'da ofis açmıştır. Özel sektör projelerine yoğunlaşmak üzere bir ofis de İstanbul'da açılması beklenmektedir. Türk hükümetinin İslami finansman ürün ve çözümlerine giderek daha fazla ilgi gösterdiği düşünüldüğünde, eş finansman konusunda potansiyel bir kuruluş olan IDB, EBRD projelerinde eninde sonunda rol alabilecektir (Bankanın geleneksel finansman, IDB'nin de İslami finansman sağlaması şeklinde).

Her ikisi de sürdürülebilir kalkınma ve enerji portföyüne sahip AFD ve KfW başta olmak üzere, iki taraflı kalkınma ajansları ile de güçlü işbirliğine devam edilecektir.

EK 1 – SİYASİ DEĞERLENDİRME

Türkiye Bankanın kurulduğu Anlaşmanın 1. Maddesine uygun olarak çok partili demokrasi ve çoğulculuk ilkelerine bağlıdır. Bu ilkelerin hayata geçirilmesinde bazı alanlarda ilerleme sağlanmış olmakla birlikte diğer bazı alanlarda ise daha fazla çaba gösterilmesi gerekmektedir.

Kürtlerle demokratik açılım başlatılması, sivillerle askerler arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesi ve devletin insan haklarına ilişkin endişeleri ele alma yeteneğinin iyileştirilmesi sayesinde, Türkiye geçen strateji döneminde çeşitli toplum kesimlerinin haklarının güvenceye alınmasına yönelik adımlar atmıştır. Bununla birlikte, yargı bağımsızlığının ve basın ve internet özgürlüğünün güçlendirilmesi ve hükümetin yolsuzlukla mücadele taahhüdünün daha da pekiştirilmesine yönelik ilave adımların atılması gerekmektedir. Türk toplumundaki siyasi kutuplaşma halkın kurumlara olan güvenini ve kapsayıcı siyasi katılım fırsatlarını sınırlamaya devam etmektedir.

Türkiye rekabet gücünü geliştirmede ve dönüşüm farklılıklarını azaltmada ilerleme kaydetmiştir. Ancak, G20 ekonomileri arasındaki konumunu iyileştirmesi ve daha fazla yabancı sermaye çekmesi için hukukun üstünlüğünü güçlendirmesi, kapsamlı yolsuzluk önleme politikaları uygulamaya koyması ve kritik ekonomik kurumların siyasi bağımsızlıklarını temin etmesi gerekmektedir.

Serbest Seçimler ve Parlamenter Rejim:

Türkiye 1950 yılından beri genelde serbest ve rekabete dayalı seçim yapmakta olup, bu özelliği Türkiye'yi EBRD'nin faaliyet gösterdiği ülkeler arasında en uzun süreli seçime dayalı demokrasilerden biri yapmaktadır. Tarihi 1982 yılına uzanan mevcut Anayasa güçler ayrılığını temin altına almaktadır fakat uygulamada denetleme ve dengelemenin güçlendirilmesi için daha yapılması gerekenler vardır. Son yıllarda güçler ayrılığı yargıdaki kapsamlı revizyondan dolayı etkilenmiştir. Hükümet 2013 yılı Eylül ayında çeşitli reformlar içeren bir "demokratikleşme paketi" çıkarmış, 2014 Mart ayında ise seçimler ve siyasi partilerle ilgili yasal değişiklikler parlamentoda kabul edilmiştir. Söz konusu reformlarla Türkçe haricindeki dillerde siyasi kampanya yapılmasına izin verilmiş, parti eş başkanlıkları yasal zemine oturtulmuş ve siyasi partilerin yerel teşkilatlanmalarına ilişkin kurallar gevşetilmiştir.

Serbest, Ail ve Rekabete Dayalı Seçimler

Mevcut Anayasa ve hukuk vatandaşlara hükümetlerini barışçı bir şekilde değiştirme hakkını vermekte olup, geçtiğimiz strateji döneminde vatandaşlar bu haklarını her yetişkinin doğrudan oy vermesine ve rekabete dayalı, belirli aralıklarla yapılan, serbest seçimler vasıtasıyla kullanmışlardır. 1983 tarihli Parlamento Seçim Yasası parlamentoya girmek için yüzde 10 baraj içeren nispi temsil sistemi getirmiştir. Ülke genelinde uygulanan bu baraj Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde (AİHM) 2007 yılında ele alınmış ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine uygun bulunmuştur. Yüzde 10'luk bu baraj Avrupa Konseyi üyesi ülkeler içinde uygulanan en yüksek baraj olup, gözlemciler bunun küçük siyasi partilerin temsilini sınırlayıcı bir potansiyele sahip olduğunu kaydetmektedirler. Ancak, 2015 Haziran ayında yapılan parlamento seçimlerinde yüzde 10'luk barajı dört parti geçmiş, parlamentoya giren partiler toplamda

oyların yüzde 95'inden fazlasını almışlardır (2002 seçimlerinde bu oran sadece yüzde 55 idi).

Türkiye 2014 Ağustos ayında cumhurbaşkanının doğrudan halk tarafından seçildiği ilk seçimini gerçekleştirmiş olup, OSCE/ODIHR gözlem raporuna göre "adaylar kampanyalarını genel olarak serbestçe yürütebilmişler [ve] toplanma ve örgütlenme özgürlüğüne riayet edilmiştir".¹² Ancak, raporun devamında gerek Başbakanın resmi konumunu seçim kampanyasında kullanması, gerekse medyanın taraflı yayın yapması kendisine diğer adaylar karşısında belirgin bir avantaj sağladığı belirtilmektedir. Bir süre devam eden siyasi çalkantıların ardından 2014 Mart ayında yapılan yerel seçimlerde en fazla oy alan parti olan AKP'ye (il genel meclisi oylarının yüzde 45,43'ü ve büyük şehir belediyelerinin yüzde 45,54'ü) güçlü bir güven oyu verilmiştir. Ancak, seçimler hem muhalefet hem de AKP adayları tarafından yöneltilen usulsüzlük iddiaları ile gölgelenmiş, bunun sonunca birçok yerde seçimler tekrarlanmıştır.

7 Haziran 2015 tarihinde parlamento seçimleri yapılmış, vatandaşların bu seçime katılımı çok yüksek olmuştur. Yirmi parti ve 165 bağımsız adayın yer aldığı seçimlerde seçmenlerin önünde çok geniş ve çeşitli seçenekler yer almıştır. Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Ofisi, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı Parlamenterler Asamblesi ve Avrupa Konseyi Parlamenterler Asamblesinden oluşan Uluslararası Seçim Gözlem Misyonu (IEOM) Türkiye'nin çoğulcu demokratik seçimlere bağlılığını belirtmişlerdir. Aynı zamanda, , Uluslararası Seçim Gözlem Misyonu "medya özgürlüğünün ciddi kaygı duyulan bir alan olduğunu" ve "seçim kapmayası sırasında "bazıları ölümle sonuçlanan "birçok ciddi olay meydana geldiğini" belirtmiştir.¹³ Ancak, IEOM "temel özgürlüklere genelde riayet edildiği" sonucuna varmıştır.

Kuvvetler Ayrılığı ve Yürütme ve Yargının Karşılıklı Olarak Birbirlerini Etkin Şekilde Denetlemesi

Mevcut Anayasa'ya göre devletin güçleri ayrıdır. Türkiye anayasaya dayalı çok partili parlamenter bir cumhuriyet olup, Devletin Başı olan cumhurbaşkanı beş yılda bir doğrudan halk tarafından seçilmektedir. Şu andaki Cumhurbaşkanı olan Recep Tayyip Erdoğan 28 Ağustos tarihinde yemin etmiştir. Uygulamada, Cumhurbaşkanının asıl icra yetkisini elinde bulunduran başbakan karşısında kendi icracı rolünü nasıl yorumlayacağı büyük oranda Cumhurbaşkanının takdirine bırakılmıştır. Başbakanın güçlü konumu parlamentodaki en büyük partinin genel başkanı oluşuna dayanmaktadır. Bakanları başbakan atamakta ve Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulmaktadır. Cumhurbaşkanının ise Bakanlar Kuruluna ara sıra başkanlık etme hakkı dahil olmak üzere bir takım icracı yetkileri bulunmaktadır. Türkiye Büyük Millet Meclisi güvensizlik oyu vermek suretiyle kabineyi düşürebilmektedir.

550 sandalyeli ve tek meclisli parlamento (Büyük Millet Meclisi) yasama yetkisini kullanmakta ve nispi temsil sistemine göre dört yılda bir seçilmektedir. AKP parlamentodaki kendi üyelerine Anayasa'da olmayan, üç dönemden fazla üst üste seçilmeme sınırlaması getirmiştir. Son dönemlerde, parlamentonun başlıca işlevi olan

¹²OSCE/ODIHR (2014): Uluslararası Seçim Gözlem Heyeti, Türkiye Cumhuriyeti - Cumhurbaşkanlığı Seçimleri, Ön Bulgu ve Sonuç Raporu, s.1

¹³Ön Bulgu ve Sonuç Raporu, s.1, Türkiye Cumhuriyeti - 7 Haziran 2015 Parlamento Seçimleri

yürütmeyi denetleme görevini yerine getirme kabiliyeti, siyasi partiler arasında süre gelen sürekli yapıcı diyalog ve uzlaşma iradesi eksikliği ile akamete uğramıştır.¹⁴

Anayasa yargı bağımsızlığını ve savcıların bireysel bağımsızlıklarını öngörmektedir. Anayasa Mahkemesi hükümet ve parlamentodaki çoğunluğu tarafından alınan kararlar üzerinde etkili bir denetim sağlamıştır. Hükümet Anayasa Mahkemesi'nin kararlarına riayet etmiştir. Ancak, 2013-2014 döneminde, özellikle de Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu (HSYK) reformu ile ilgili olarak, yargıyı hükümetin etkisi altında bırakma girişimleri olduğuna dair iddialar öne sürülmüştür.

Seçimle Gelen Yetkililerin Yönetme Yetkisinin Etkili Olması

Seçimle gelen yetkililer genellikle etkili bir yönetme gücüne sahiptir. Son yıllarda ise, AKP hükümeti ve parlamentodaki AKP çoğunluğu sivillerin askerler üzerindeki denetimini güçlendiren birçok reform yapmıştır. Son dönemde devlet kurumlarında faaliyet gösteren ve İslam alimi Fethullah Gülen ve takipçileri tarafından kontrol edilen "paralel bir yapının" olduğuna dair iddialar ortaya atılmıştır. 2014 yılı boyunca, Gülen taraftarı olduğundan şüphelenilen binlerce kişi yargı, emniyet, medya ve diğer devlet kurumlarındaki görevlerinden alınmış, bir kısmı da tutuklanmıştır.

Sivil Toplum, Medya ve Katılım

Türkiye'de iyi gelişmiş bir sivil toplum olup, sokak protestoları ve sosyal medya dahil olmak üzere, Türkiye'deki farklı kesim ve grupların görüşlerini savunmakta ve seslendirmektedirler. Uygulamada, sivil toplum örgütlerinin halk tabanındaki siyasi etkinliğin hükümet politikalarına etkin şekilde yansıtılmasını sağlama fırsatları sınırlıdır. Bununla birlikte, en son demokratik reform paketi ve devam eden demokratik açılım Kürtlerin ve diğer toplulukların devletin her seviyesinde barışçıl entegrasyonu ve siyasete daha fazla katılımları yönünde fırsatlar yaratmıştır. Türkiye'de çok çeşitli ve canlı bir medya olmakla birlikte, son dönemde bazı Türk ve uluslararası teşkilatlarda ifade özgürlüğüne yönelik bazı kaygılar ortaya çıkmıştır.

Sivil Toplumun Büyüklüğü ve Bağımsızlığı

İçişleri Bakanlığında 250.000'den fazla sivil toplum örgütü ve derneği kayıtlı olup, bunların yaklaşık 100.000'i faaldir. STK'lara devlet tarafından sağlanan kaynaklar 2010 yılındaki 1 milyon TL seviyesinden 2015 yılındaki 22 milyon seviyesine önemli ölçüde artmış olmakla birlikte, sivil toplum örgütlerine sağlanan devlet kaynakları yeteri kadar şeffaf değildir. STK'lara özel sektörden kaynak sağlanmasına yönelik sistem tam gelişmemiş olup, bu durum STK'ların hükümetin faaliyetleri üzerinde denetim sağlamak amaçlı bağımsız gözetim kabiliyetini sınırlandırmaktadır. Mevcut yasalara göre, dernek kurmak isteyen kişilerin uluslararası kuruluşlarla etkileşimde bulunmadan önce yetkililere haber vermesi gerekmektedir, ancak yurtdışından mali destek almadan önce bildirimde bulunmaları ve bu tür faaliyetlere ilişkin ayrıntılı belgeler sunmaları gerekmektedir. Demokrasi açığı ve hukukun üstünlüğü dahil olmak üzere, hükümetle yürütülen politika diyaloglarında çok sayıda iş ve ticaret birliği önemli rol oynamaktadır.

¹⁴ Avrupa Komisyonu (2014): Türkiye İlerleme Raporu 2014, p. 8

Medyanın Bağımsız ve Çoğulcu Olması ve Sansür Olmadan Faaliyet Göstermesi

Türkiye'nin basını ve medyası köklü, çeşitli ve profesyoneldir. Türkiye'de 7000'in üzerin de gazete ve dergi yayınlanmakta olup, ülke çapında yayınlanan gazetelerin toplam günlük tirajı yaklaşık 5 milyondur. Türkiye'deki yazılı basın özel sektöre aittir. Politik yelpazeye yayılmış yüzlerce gazete Kürtçe, Ermenice, Arapça, İngilizce ve Farsça dahil olmak üzere farklı dillerde yayınlanmaktadır. Medya kuruluşları genel olarak güçlü büyük şirketlere veya holding şirketlerine aittir.

Son yıllarda ifade özgürlüğüne ilişkin bazı kaygılar ortaya çıkmış olup, oto-sansür kültürünün oluştuğuna dair raporlar bulunmaktadır. Ayrıca, gazetecilerin tutuklandığı, mahremiyet yasalarının sıkı şekilde uygulandığı ve eleştirel gazetecilerin haberlerinin bazı ciddi engellerle karşılaştığı ve bunların işlerini kaybetmekle tehdit edildiği bazı durumlar olmuştur. 7 Haziran 2015 seçimleri ile görevlendirilen Uluslararası Seçim Gözlem Misyonu raporunda "kampanya dönemi boyunca iktidar partisini eleştiren medyanın artan bir şekilde baskı altına alındığını ve kamuya mal olmuş kişiler ve siyasi aktörlerce gözdağı verildiğini" belirtmektedir.¹⁵

Bununla birlikte, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatının Medya Özgürlüğü Temsilcisi Türkiye'deki tutuklu gazeteci sayısının son yıllarda önemli ölçüde azaldığını belirtmiştir. Temsilcilik tarafından yaptırılan yıllık araştırma 2011 yılında hapiste olan Türk gazeteci sayısı 95 iken 2014 yılında 20 civarına düşmüştür¹⁶. Birçok gazeteci mahkemeye çıkacaklarını günü bekleyerek tutukluluk altında uzun süre geçirmişler, yargı reformu paketinin kabul edilmesiyle salıverilmişlerdir. Hükümet söz konusu gazetecilerin gazetecilik faaliyetleri ile ilgisi olmayan nedenlerden dolayı tutuklandıklarına dair kendi kanıt incelemesini takip etmeye devam etmektedir.

Türk vatandaşları EBRD'nin faaliyet göstermekte olduğu ülkeler arasında interneti en aktif şekilde kullanan kullanıcılarıdır. İnternet ile ilgili yasa Hükümet'e bakılırsa ifade özgürlüğü ile mahremiyetin ve kişisel hakların korunması arasındaki dengeyi sağlamak amacıyla 2014 yılında birkaç kez değiştirildi. Bu değişiklikler sonucu barındırma hizmet sağlayıcılarına ve erişim sağlayıcılara oransal internet yasağı kavramı uygulamaya konmuş ve hapis cezaları kaldırılmıştır. İnternetle ilgili yasaya Eylül ayında konan ve Telekomünikasyon İletişim Başkanlığının (TİB) yetkilerini internet sitelerinin bloke edilmesine ve verinin saklanmasıyla yönelik olarak genişleten ve uluslararası birçok medya izleme kuruluşu tarafından eleştirilen hükümler 2014 Ekim ayında Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir. 2013-2014 döneminde, Türk mahkemelerinin içeriğin kaldırılmasını gerektiren kararlarını uygulamayı reddeden internet sitelerine ve Twitter ve YouTube gibi sosyal medya platformlarına birçok geçici yasak konulması suretiyle internet özgürlüğü sınırlandırılmıştır. Anayasa Mahkemesi bu yasaklama kararlarını bozmuştur.

¹⁵Uluslararası Seçim Gözlem Misyonu, Türkiye Cumhuriyeti, 7 Haziran 2015 Parlamento seçimleri. Ön Bulgu ve Sonuç Raporu, s.3

¹⁶ <http://www.osce.org/fom/131896>

Sivil ve Siyasal Katılımın Birçok Kanaldan Sağlanması

Anayasa Türk vatandaşlarına siyasi karar alma süreçlerine birçok noktadan erişim hakkı vermektedir. Ulusal ve yerel seçimlerde katılım oranı sürekli yüzde 70'in üzerinde gerçekleşmektedir. Vatandaşların Anayasa Mahkemesi'nde bireysel dava açma yetkisi bulunmaktadır. Birçok bakanlık sivil toplumla istişare yapma gayreti içinde olmakla birlikte, bunlar geçici olmaktadır. Türkiye sivil toplum örgütlerinin yasama ve politika yapma süreçlerinde etkin yer almasını sağlayan daha sağlam yapıları katılım mekanizmalarından fayda sağlayacaktır.

Muhalef grupları siyasi görüşlerini ifade etmek için bazı durumlarda toplu protestolara yönelmişlerdir. 2013 yılında Türkiye'de birçok büyük çaplı protesto yapılmıştır. Ombudsman raporuna göre polis bazı olaylara orantısız güç ve şiddet kullanarak müdahale etmiştir. Diğer bazı durumlarda ise yetkililer bu taleplere olumlu tepki vermişler, Gezi parkındaki yıkımı durdurmuşlar, etnik ve dini toplulukların endişelerini gidermeye yönelik adımlar atmışlardır. BM Özel Raportörü yetkililerden hiç kimsenin barışçıl toplanma ve örgütlenme özgürlüğünü kullanmaktan ötürü suçlanmamasını istemiştir¹⁷.

Siyasi Parti Kurma Özgürlüğü ve Örgütlü Muhalefet

Türkiye'de rekabete dayalı çok partili sistem olmakla birlikte, muhalefetin halk desteği zayıf olup, medyanın taraflı yayınlarını kullanan ve idari ve mali kaynaklara daha fazla erişimi olan iktidardaki AKP'nin yerleşik siyasi hakimiyetine etkili şekilde karşı durmaktan acizdir.

Siyasi partiler ve adayları adaylıklarını serbestçe ilan edebilmekte ve seçime girebilmektedirler ancak Yargıtay Başsavcısı Anayasa Mahkemesi nezdinde dava açarak Anayasa'ya aykırı faaliyetlerinden dolayı siyasi partilerin kapatılmasını isteyebilmektedir.

Avrupa Konseyi Yolsuzluk Karşıtı Devletler Grubunun (GRECO) raporuna göre, Grubun Partilerin Mali Kaynaklarının Şeffaf Olması yolundaki tavsiyelerine Türkiye henüz riayet etmemektedir¹⁸. Son seçimler ile ilgili OSCE/ODIHR raporunda siyasi partilerin ve seçim kampanyalarının mali kaynaklarına ilişkin şeffaflık ve hesap verebilirlik konuları ile ilgili endişeler dile getirilmektedir.¹⁹ 14 Ocak 2015 tarihinde Başbakan Ahmet Davutoğlu kamuda şeffaflık sağlamaya yönelik yasama paketini duyurmuştur. Pakette siyasi partilerin finansmanına ve seçimlere dair bir dizi tedbir bulunmaktadır.

Hukukun Üstünlüğü ve Adalete Erişim

Türkiye iyi gelişmiş ve işleyen hukuk sistemi, profesyonel yargıçlar ve geniş bir yasa külliyatı bulunmaktadır. Türk vatandaşlarının adil yargılanma hakkı Anayasa'da güvence altına alınmıştır. Yargı Reform Stratejisi kapsamında son birkaç yıl içinde altı

¹⁷ BM İnsan Hakları Konseyi (2013): BM Özel Raportörünün barışçıl toplanma ve örgütlenme özgürlüğüne ilişkin raporu, s. 56

¹⁸ GRECO (2014) Üçüncü Değerlendirme Turu - İkinci Türkiye Uyum Raporu s. 21f

¹⁹ Sınırlı Seçim Gözlem Heyeti Nihai Raporu - Cumhurbaşkanlığı Seçimleri 2014, s. 15f.

adet yargı reform paketi kabul edilmiştir. Yargı bağımsızlığının henüz tam olarak sağlanması ya da vatandaşlarının tümünün adil yargılanma haklarının güvence altına alınması daha atılması gereken adımlar bulunmaktadır. İlk önce askeri mahkemelerin yargılama yetkilerinin kısıtlanması ve daha sonra da Özel Yetkili Mahkemelerin kaldırılmasıyla, AKP iktidarında her iki alanda da önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Ayrıca, 2012 ve 2013 yıllarında çıkarılan üçüncü ve dördüncü yargı reformu paketleriyle de tüm vatandaşların adalete erişimlerinde iyileştirmeler sağlanmış ve AİHM'de Türk vatandaşları tarafından açılan davaların sayısında düşüş olmuştur.

Hukukun Üstünlüğü

Türk vatandaşlarının adil yargılanma hakkı Anayasa'da güvence altına alınmıştır. Geçmişteki uygulamalarda bu konuda bazı eksiklikler vardı. 2012 ile 2014 yılları arasında özellikle yargılama öncesi tutukluluk sürelerinin azaltılması hedefleyen birkaç yargı reformu paketi parlamentoda kabul edilmiştir. Bunun sonucunda, Tutuklu sayısı BU dönemde önemli ölçüde azalmıştır. 2014 Şubat ayında (terörle mücadele kanunu, ceza muhakemesi kanunu ve bazı diğer kanunlarda değişiklik yapan) Torba Yasayla duruşma öncesi uzun süre tutuklama ve savunma hakkının kısıtlanması yetkisine sahip olan ve aşırı uzun iddianameler ve adli yargılamanın yavaşlığı ile bilinen ve bu geniş yetkileriyle ciddi engeller çıkaran tüm özel yetkili mahkemeler kaldırılmıştır. 2012 yılında Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru hakkının getirilmesiyle birçok Türk vatandaşının adalete erişimine ciddi iyileştirme sağlanmış, geçen üç yıl içinde bu yönde 32.000'den fazla dava açılmıştır.

Yargı Bağımsızlığı

Yargı Anayasa uyarınca yasama ve yürütmeden bağımsızdır. Hiçbir organ, makam, merci veya kişi mahkemelere veya hakimlere yargı erkinin kullanımı ile ilgili emir veya talimat veremez, tavsiye veya öneride bulunamaz. Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yolunun açılması ve Anayasa Mahkemesinin son dönemde verdiği yargı kararları ile birlikte, yargının hak ve özgürlükler alanındaki bağımsız rolü gösterilmiştir.

2014 yılı boyunca yargı bağımsızlığını sınırlayabilecek bir dizi yargı reformu başlatılmıştır. Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu (HSYK) ve Adalet Akademisi yasalarında yapılan değişiklikler çok kısa süre içinde paydaşlarla kapsamlı istişare yapılmadan kabul edilmiştir. Söz konusu değişiklikler bazı yetkilerin kuruldan Adalet Bakanlığına aktarılmasını sağlamış ve kuvvetler ayrılığı bakımından endişelere neden olmuştur²⁰. Bunun sonrasında Anayasa Mahkemesi yeni HSYK yasasındaki bazı hükümlerin, üyelerin bazılarının değiştirilmesi kararı dahil olmak üzere, anayasaya aykırı olduğuna karar vermiştir. Ancak, endişe uyandıran bazı kısımlara dokunulmamıştır²¹.

Hükümetin ve Vatandaşların Eşit Şekilde Hukuka Tabi Olması

Genelde, devlet ve toplum devlet memurlarını hesap sorulabilir tutmakta ve çıkar çatışmaları cezalandırılmaktadır. Parlamento üyelerinin belirli suçlardan dolayı

²⁰ Avrupa Komisyonu (2014): Türkiye İlerleme Raporu 2014, p. 44

²¹ Avrupa Savcılar Danışma Kurulu (CCPE) Ulusal Yargı Sistemi Mevzuatında Yapılan Bazı Değişikliklerle İlgili Türkiye'de Yaşanan Gelişmelere İlişkin Açıklama, 6 Haziran 2014

kovuşturulmaya karşı dokunulmazlıkları bulunmaktadır. 2013 Aralık ayında ortaya çıkan rüşvet ve yolsuzluk soruşturmalarına karışmaları sonucu Hükümetin dört Bakanı istifa etmiştir. Yolsuzluk iddialarına verilen ve yargının bağımsızlık, tarafsızlık ve etkinliğine yönelik müdahale olarak algılanmış olan tepkiler uluslararası toplumda ciddi endişe uyandırmıştır.²²

Yolsuzluğun Önlenmesinde Etkili Politikalar ve Kurumlar

Son yıllarda özellikle kamu yönteminde sağlanan şeffaflık sayesinde yolsuzlukla mücadelede bazı ilerlemeler kaydedilmiştir. 2010 yılında Hükümet dört yıllık Saydamlığın Artırılması ve Yolsuzlukla Mücadelenin Güçlendirilmesi Strateji Belgesini kabul etmiş ve Başbakan Yardımcısı başkanlığında stratejiyi hayata geçirmekle sorumlu bir komisyon oluşturmuştur. Komisyon 2014 Ocak ayında çalışma gruplarının yolsuzlukla mücadele tedbir önerilerine onaylamıştır. Ombudsmanlık müessesinin kurulması gibi bazı öneriler hayata geçirilmiş olmakla birlikte, siyasi partilerin finansmanında şeffaflık ve Genel İdarî Usul Kanunu Tasarısı ve Devlet İhale sisteminin iyileştirilmesi ile ilgili diğer öneriler hala hayata geçirilme sürecindedir.

AB'nin 2014 Türkiye İlerleme raporunda seçilmiş ve atanmış kamu görevlileri ve diğer siyasi isimlerin beyan ettikleri mal varlıkları üzerindeki denetim ve incelemenin yetersiz olduğu belirtilmektedir. Raporda Birleşmiş Milletler Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi 20 Maddesi doğrultusunda Türkiye'nin gayrimeşru zenginleşmeyi yasadışı kabul etmesi gerektiği belirtilmektedir²³. OECD'nin Uluslararası Ticari İşlemlerde Yabancı Kamu Görevlilerine Verilen Rüşvetin Önlenmesi Sözleşmesinin uygulanması ile ilgili Çalışma Grubu siyasi müdahalenin yurtdışı rüşvet soruşturmalarını olumsuz etkileyebileceği ve kovuşturmanın ciddi bir endişe kaynağı olmayı sürdürdüğü belirtilmiştir.²⁴

Reform süreciyle ilgili GRECO 2014 Uyumluluk Raporunda ifade edilen birçok endişenin Türkiye tarafından dikkate alınmış, bunun sonucunda yolsuzluk suçlarının suç olarak tanımlanmasına yönelik yeni bir yasal çerçevenin kabul edilmiş ve GRECO'nun tavsiyelerine uyum sağlanması amacıyla revize edilmiş olan ilgili hükümlerin göz önüne alınmış ve yolsuzlukla ilgili artık daha kapsamlı hükümlerin yürürlükte olması Uyumluluk Raporunda sıcak karşılanmıştır. Ancak, Sözleşmenin getirdiği standartlarla karşılaştırıldığında Türk Ceza Yasasının bazı hükümlerindeki birçok yetersizlik GRECO 2014 Uyumluluk Raporunda vurgulanmıştır.²⁵ Transparency International kuruluşu 2014 yılında yayınlamış olduğu Yolsuzluk Algısı Endeksinde Türkiye'nin notunu (100 üzerinden) 50 iken 45'e düşürmüştü ve bunun nedeni olarak da "Türkiye'deki iş ve hükümet çevrelerinde yaygın şekilde ve yüksek seviyede yolsuzluk olmasını" göstermiş ve hükümetin yolsuzlukla mücadele kampanyalarının yolsuzlukta sorumlu kişilerden çok hükümetin siyasi rakiplerini hedef aldığı belirtilmiştir.²⁶ Türk makamları bu iddiaları reddetmiştir.

²² Avrupa Komisyonu (2014): Türkiye İlerleme Raporu 2014, p. 10

²³ Avrupa Komisyonu (2014): Türkiye İlerleme Raporu 2014, p. 48

²⁴ OECD'nin Uluslararası Ticari İşlemlerde Yabancı Kamu Görevlilerine Verilen Rüşvetin Önlenmesi Sözleşmesinin Türkiye'de Uygulanmasına İlişkin 3. Aşama Raporu, Ekim 2014 s. 11
<http://www.oecd.org/daf/anti-bribery/TurkeyPhase3ReportEN.pdf>

²⁵ GRECO (2014): Üçüncü Değerlendirme Turu - İkinci Türkiye Uyum Raporu s. 21

²⁶ Transparency International (2014): adresinde bulunan basın bildirisi

<http://blog.transparency.org/2014/12/03/europe-central-asia-and-the-state-of-corruption-in-2014-the-gold-standard/>

Sivil ve Siyasi Haklar

Türk Anayasası kritik tüm temel hakları güvence altına almakla birlikte, diğer yasalar özellikle de Terörle Mücadele Kanunu konuşma, toplanma ve örgütlenme özgürlüğüne kısıtlamalar getirmektedir. Türkiye Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde (AİHM) açılan dava sayısını azaltmak amacıyla insan haklarının korunması ile ilgili kurumlarında kapsamlı reform yapmıştır. Son iki yıl içinde açılan dava sayısı, ki çoğu adil yargılanma hakkı ile ilgilidir, ciddi oranda azalmıştır.

Konuşma, Bilgi Edinme, İnanç, Vicdan, Seyahat, Örgütlenme, Toplanma ve Özel Mülkiyet Özgürlükleri

İfade ve basın özgürlükleri Anayasa ve diğer yasalarla koruma altına alınmıştır. Son yıllarda yürürlüğe giren altı adet Yargı Reformu Paketiyle ifade özgürlüğü daha da geliştirilmiştir. Demokratikleşme reform paketi Türk vatandaşlarına istedikleri dil veya lehçede siyasi kampanya yapma ve kendi anadillerini özel okullarda herhangi bir kısıtlama olmaksızın öğrenme hakkı tanımıştır. 2014 Şubat ayında yetki kapsamı genişletilmiş olan İnsan Hakları Tazminat Komisyonu gibi yeni yurtiçi çözüm yollarının açılmış olması sayesinde AİHM'e açılan dava sayısında düşüş kaydedilmiştir. 2014 Mart ayında kabul edilen 'Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi İhlallerinin Önlenmesine İlişkin Eylem Planı' kabul edilmiş olup, Türkiye'deki hukuki çerçevenin AİHM içtihatlarına uygun hale getirilmesi yolunda önemli bir adım olarak görülmektedir. Söz konusu Eylem Planında Türk Ceza Kanununun ifade ve basın özgürlüklerini kısıtlayan ve AİHM'nin Türkiye'nin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini ihlal ettiğine karar verdiği bazı hükümlerinin revize edilmesi öngörülmektedir. Ceza Yasası ve diğer yasa hükümlerinin uygulanmasının ifade özgürlüğünün kısıtlanması amacıyla kullanılmamasının temin edilmesi için daha başka adımlar atılması gerekmektedir.

2012 Haziran ayında kurulan Ombudsmanlık kurumu parlamento adına özellikle insan hakları olmak üzere kamu yönetiminin uygulama ve icraatlarına yönelik soruşturma ve araştırma yapılmasını ve tavsiyede bulunulmasını sağlayan bağımsız bir şikayet mekanizması olarak çalışmaktadır. AB ilerleme raporunda Ombudsmanlık Kurumunun sivil toplumun henüz tam güvenini kazanmamış olduğu, kendi inisiyatifleriyle ani denetim yapma yetkisinin olması gerektiği ve tavsiyelerine parlamento tarafından uyulması gerektiğine işaret edilmektedir.

AB ilerleme raporunda Türk mevzuatının ve bunun toplanma özgürlüğüne ve kolluk kuvvetlerince müdahaleye ilişkin uygulamasının Avrupa standartları ile uyumlu hale getirilmesine hala ihtiyaç olduğu belirtilmiştir.²⁷ BM barışçıl toplanma ve örgütlenme hakları Özel Raportörü hiçbir ayırım gözetmeden ülkenin her tarafındaki tüm bireylerin örgütlenme ve barışçıl toplanma haklarını özgürce kullanabilmelerine olanak sağlayacak olumlu tedbirler alınmasını yetkililerden istemiştir.²⁸

İbadet özgürlüğüne Türkiye'de genel olarak riayet edilmeye devam edilmektedir. Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü ile ilgili mevzuatı getirmek ve bu mevzuatın AİHM

²⁷ AB İlerleme Raporu 2014, p. 15

²⁸ BM İnsan Hakları Konseyi (2013): BM Özel Raportörünün barışçıl toplanma ve örgütlenme özgürlüğüne ilişkin raporu, s. 56

kararlarına, Avrupa Konseyi Tavsiye Kararlarına ve AB standartlarına uyumlu şekilde uygulanmasını sağlamak amacıyla daha başka reformlar yapılması gerekmektedir.²⁹

*Kadınlar, Etnik Gruplar ve Diğer Azınlıkların Siyasete Katılımları*³⁰

Kadınların ve azınlıkların siyasete katılımları daha fazla dikkat sarf edilmesi gereken bir adım olmakla birlikte, Kürtlerin ve diğer toplulukların haklarının iyileştirilmesinde ilerleme sağlanmıştır. Kadınların siyasette temsil edilirlilik düzeyleri ise hala düşüktür; ancak 7 Haziran 2015 Parlamento seçimleriyle kadın milletvekillerinin sayısı (bir önceki seçime göre 79'dan) 96'ya çıkarak yüzde 17'lik orana ulaşmış ve Türkiye'nin yakın tarihindeki çeşitliliği en yüksek parlamento oluşmuştur. Yezidi, Roman, Hristiyan ve Kürt topluluklarının temsil oranları artmıştır.

2013 Ocak ayında, 1980'lerden beri 40.000'den fazla kişinin ölümüne neden olmuş terörü sonlandırmak ve herkes için demokratik ve meşru siyasete uygun bir ortam oluşturmak için yeni görüşmeler başlatılmıştır. Daha sonra 'çözüm sürecine daha sağlam bir yasal çerçeve' sağlamak amacıyla terörü durduracak, sosyal katılımı güçlendirecek, PKK'dan ayrılanların toplumla yeniden bütünleşmelerini ve silah bırakmalarını sağlayacak yasa Türk parlamentosunda kabul edilmiştir. Diyalog süreci tüm vatandaşların haklarını iyileştirmeyi amaçlayan 2013 Eylül tarihli Demokratikleşme Paketi reformu kapsamındaki adımlarla eşzamanlı olarak yürütülmektedir. İlerleme sağlamış olmakla birlikte, şiddet eylemlerinin devam etmesi süreci baltalayabilir.

Taciz, Yıldırma Ve İşkenceden Korunma Hakkı

Hükümet işkence ve kötü muamelenin önlenmesine yönelik yasal güvencelere uyulmasını sağlayacak çalışmalarına devam etmiştir. BM Özel Raportörü temel hak ve özgürlüklerini kullanan hiç kimsenin ayrımcılık, tehdit, şiddet kullanımı, taciz, eziyet, yıldırma ve misillemeye maruz kalmaması veya maruz bırakılmakla tehdit edilmemesinin sağlanmasını yetkililerden istemiştir³¹. Türkiye Birleşmiş Milletler İşkencenin Önlenmesi Sözleşmesi Geçici Protokolünü (OPCAT) imzalanmış ve onaylamıştır. Birleşmiş Milletler İşkencenin Önlenmesi Sözleşmesi Geçici Protokolü kapsamında ulusal önleme mekanizması olarak Ulusal İnsan Hakları Kurumu (İHOP) kurulmuştur.

Resmi gözetli yerlerinde rastlanan kötü muamele olayları sıklık ve şiddetindeki düşüş eğilimi devam etmiştir. Ancak, gösteriler sırasında orantısız güç kullanılması ve tutuklama yapılması endişe kaynağı olmaya devam etmiştir. Türkiye Ombudsmanlık ofisi yedi protestocu ve bir polis memurunun öldüğü 2013 Gezi protestoları hakkında bir rapor yayınlamış ve polisin olayları bastırmak için orantısız güç kullandığı sonucuna

²⁹ AB İlerleme Raporu 2014, p. 24

³⁰ "Azınlık hakları" Türkiye'de 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşmasına göre düzenlenmiştir. Söz konusu Antlaşma uyarınca, "azınlık" teriminin kapsamına gayrimüslim azınlıklara mensup Türk vatandaşları girmektedir. Lozan Barış Antlaşmasına dayanan Türk mevzuatında sadece "gayrimüslim azınlık" terimi bulunmaktadır. "Azınlık" terimi Müslüman Türk vatandaşları için kullanılamaz. Vatandaşların hiçbir ayrıma tabi olmaksızın eşitliğini teminat altına alan devlet felsefesi uyarınca, gayrimüslim azınlıklara mensup Türk vatandaşları geri kalan vatandaşlarla aynı hak ve özgürlüklere sahiptir. Ayrıca, Lozan Barış Antlaşmasınının 37 ila 45. Maddeleri kapsamındaki azınlık statüleri nedeniyle kendilerine tanınmış münhasır teminatlardan da faydalanırlar."

³¹ a.g.e. p. 56

varmıştır. Rapordaki tavsiyeler sadece idari kurumlara değil, aynı zamanda medyaya, siyasi partilere ve uluslararası kuruluşlara yöneliktir. Gezi olayları sırasında orantısız gc kullanımından ötürü birçok polis memuru açığa alınmış ve toplamda 329 soruşturma açılmış olup, bunların çoğu hala beklemededir. Gezi protestolarının yetkililer tarafından bastırılış şekline ilişkin soruşturmalar, söylenenlere göre, delillerin kaybolması, engelleme ve cinsel taciz iddialarının eksik soruşturulmasından dolayı akamete uęramıřtır³².

³² Avrupa Komisyonu (2014): Türkiye İlerleme Raporu 2014, p. 50

EK 2 – SEÇİLEN EKONOMİK GÖSTERGELER

Türkiye	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Çıktı ve Harcama	<i>(Reel Bazda Yüzde Değişim, s.a.)</i>						
GSYİH	0,7	-4,8	9,2	8,8	2,1	4,2	2,9
Özel Tüketim	-0,3	-2,3	6,7	7,7	-0,5	5,1	1,4
Kamu Tüketimi	1,7	7,8	2,0	4,7	6,1	6,5	4,7
Gayri Safi Sabit Sermaye Oluşumu	-6,2	-19,0	30,5	18,0	-2,7	4,4	-1,3
Mal ve Hizmet İhracatı	2,7	-5,0	3,4	7,9	16,3	-0,2	6,8
Mal ve Hizmet İthalatı	-4,1	-14,3	20,7	10,7	-0,4	9,0	-0,2
Brüt Sanayi Çıktısı
İşgücü Piyasası	<i>(Yüzde Değişim)</i>						
Gayri Safi Ortalama Aylık Kazançlar (Yıllık Ortalama)
Yerel Para Birimi Cinsinden Reel Ücret Büyümesi
	<i>(İşgücünün Yüzdesi Olarak)</i>						
İşsizlik Oranı	10,0	13,1	11,1	9,1	8,4	9,0	9,9
Fiyatlar	<i>(Yüzde Değişim)</i>						
Tüketici Fiyatları (Yıllık Ortalama)	10,4	6,3	8,6	6,5	8,9	7,5	8,9
Tüketici Fiyatları (Yıl Sonu)	10,1	6,5	6,4	10,4	6,2	7,4	8,2
Mali Göstergeler	<i>(GSYİH'nın Yüzdesi Olarak)</i>						
Merkezi Hükümet Bilançosu	-1,6	-5,5	-3,0	-0,4	-1,0	-0,7	-0,8
Merkezi Hükümet Gelirleri	32,9	34,6	35,5	36,4	37,8	40,0	39,1
Merkezi Hükümet Harcaması	34,6	40,1	38,5	36,8	38,8	40,7	39,8
Merkezi Hükümet Borcu	40,0	46,0	42,3	39,1	36,2	36,1	33,5
Parasal ve Finansal Sektörler	<i>(Yüzde Değişim)</i>						
Geniş Tabanlı Para (M2, Yıl Sonu)	27,5	12,9	19,0	11,5	12,9	22,8	11,2
Özel Sektöre Kredi (Yıl Sonu)	22,4	9,7	44,7	34,7	18,5	33,3	19,3
	<i>(Toplam Kredilerin Yüzdesi Olarak)</i>						
Takipteki Krediler Faiz Oranı	3,7	5,3	3,7	2,7	2,9	2,7	2,8
Faiz Oranı ve Kur	<i>(Yıllık Yüzde Olarak, Yıl Sonu)</i>						
Yerel Para Birimi Cinsinden Mevduat Faiz Oranı	18,1	8,8	7,9	10,0	7,2	8,1	9,4
Yabancı Para Birimi Cinsinden Mevduat Faiz Oranı	3,7	1,6	2,1	3,3	2,0	2,2	1,5
Borç Verme Faiz Oranı	17,5	9,0	9,0	12,5	9,1	11,7	11,8
Bankalar Arası Faiz Oranı (Ay Sonu)	15,0	6,5	6,5	10,9	5,5	7,7	10,8
Politika Faiz Oranı (Reeskont Oranı)	15,0	6,5	1,5	5,0	5,0	3,5	7,5

Türkiye	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
	<i>(Amerikan Doları Başına TL)</i>						
Kambiyo Kuru (Yıl Sonu)	1,53	1,49	1,54	1,89	1,78	2,14	2,32
Kambiyo Kuru (Yıllık Ortalama)	1,30	1,55	1,50	1,68	1,80	1,90	2,19
Dış Sektör	<i>(GSYİH'nın Yüzdesi Olarak)</i>						
Vadesiz Mevduat	-5,4	-1,9	-6,2	-9,7	-6,2	-7,9	-5,8
Ticaret Dengesi	-7,1	-4,0	-7,7	-11,5	-8,3	-9,7	-7,9
Mal İhracatı	19,0	17,8	16,5	18,4	20,6	19,6	21,1
Mal İthalatı	-26,1	-21,8	-24,2	-29,9	-28,9	-29,4	29,1
Doğrudan Yabancı Yatırım	2,3	1,1	1,0	1,8	1,2	1,1	0,7
Brüt Rezervler, Altın Hariç (Yıl Sonu)	15,3	17,5	14,3	13,0	15,0	15,5	15,2
Dış Borç Stoku	37,9	43,6	39,9	39,3	43,1	47,3	50,3
Kamu Dış Borcu	12,5	15,7	13,8	13,4	14,1	14,7	15,0
Özel Sektör Dış Borcu	25,4	27,9	26,1	25,9	29,0	32,6	35,3
	<i>(Mal ve Hizmet İhracatı Ayı Olarak)</i>						
Brüt Rezervler, Altın Hariç (Yıl Sonu)	6,4	8,6	6,4	4,8	5,7	5,8	5,7
Nazım Kayıtlar	<i>(Ölçü Birimleri Gösterildiği Şekilde)</i>						
Nüfus (Yıl Sonu, Milyon)	71,1	72,1	73,0	74,0	74,9	76,7	77,7
GSYİH (Milyar TL, Nominal)	950,5	952,6	1.098,8	1.297,7	1.416,8	1.567,3	1.747,4
Kişi Başına GSYİH (USD, Nominal)	10.444,4	8.560,7	10.002,6	10.427,6	10.459,2	10.807,0	10.404
GSYİH'de Sanayinin Payı (Yüzde)	19,7	19,1	19,4	19,9	19,4	19,1	19,5
GSYİH'de Tarımın Payı (Yüzde)	7,6	8,3	8,4	8,0	7,9	7,4	7,1
Doğrudan Yabancı Yatırım (Milyar USD)	17,3	7,0	7,6	13,8	9,2	8,8	5,5
Dış Borç - Rezervler (Milyar USD)	81,3	75,4	52,0	104,0	88,7	117,9	154,0
Dış Borç / Mal ve Hizmet İhracatı (Yüzde)	158,	185	185,7	165,8	165,2	186,3	183,5
Geniş Tabanlı Para (M2, Yıl Sonu, GSYİH'nın Yüzdesi Olarak)	45,7	51,9	53,5	51,3	52,9	56,9	58,2

EK 3 – DÖNÜŞÜM ZORLUKLARI DEĞERLENDİRMESİ

Piyasanın Yapısı	Piyasa Kuruluşları	Başlıca Zorluklar
ŞİRKETLER		
Tarım Kesimi		
Orta	Küçük	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Tarife koruma düzeyinin düşürülmesi ve sektördeki devlete ait işletmelerin özelleştirilmesi suretiyle devletin tarıma müdahalesinin azaltılması ▪ Temel tarım faaliyetleri için özel ticari bankalardan sağlanacak finansmana erişimin kolaylaştırılması ▪ Hijyen, kalite ve enerji verimliliği standartlarının yükseltilmesi
Üretim ve Hizmetler (Ü-H)		
Küçük	Orta	<ul style="list-style-type: none"> ▪ İşletme açmak ve yürütmekle ilgili yasal ve düzenleyici çerçevenin iyileştirilmesi, bununla ilgili olarak inşaat ruhsatları, tasfiye sorunlarının çözümlenmesi ve işgücü düzenlemelerine özel önem verilmesi ▪ Halen yüksek olan ve Türkiye'de piyasa ekonomisinin tam olarak gelişmesini aksatan kayıt dışı sektörün küçültülmesi ▪ İmalat ve hizmet sektörünün rekabet gücünün artırılması bakımından kritik olan altyapı sektörü reformlarının hızlandırılması ▪ Bölgelerdeki orta ölçekli şirketlerde daha iyi işletme uygulamaları ve kurumsal yönetimin desteklenmesi
Gayrimenkul		
Küçük	Orta	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Sürdürülebilirlik dahil olmak üzere, modern inşaat teknik ve teknolojilerine daha da önem verilmesi (örneğin, enerji verimliliği ve sektördeki sürdürülebilirlik ile ilgili esas ve tali mevzuat kalitesinin yükseltilmesi) ▪ Ülkenin doğusu ve güneyinde bulunan az gelişmiş bölgelerde (yüksek standartların belirlenmesi için önemli bir potansiyele sahip) modern ticari gayrimenkullerin daha da geliştirilmesi ▪ Gayrimenkulle ilgili bürokrasinin daha da düzene sokulması ve araziye erişimin iyileştirilmesi

Piyasanın Yapısı	Piyasa Kuruluşları	Başlıca Zorluklar
Bilgi ve İletişim Teknolojileri (BİT)		
Orta	Küçük	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Sabit hat işletmecisi Türk Telekom özelleştirmesinin tamamlanması ▪ Telekomünikasyon altyapısının daha da geliştirilmesi (ana büyükşehir alanlarının dışında geniş bant internet) ▪ Bilgi ve iletişim teknolojilerinin hukuki çerçevesinin daha da modernleştirilmesi (AB 2009 hukuki çerçevesi ile uyumlu hale getirilmesi) ve erişim düzenlemesinin uygulanmasının (işletmecinin şebekesine erişimin) sağlanması
ENERJİ		
Doğal Kaynaklar		
Orta	Küçük	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Özel işletmecilerin petrol arama ve üretim ve doğalgaz sektörlerine daha fazla katılımının teşvik edilmesi ▪ Doğalgaz piyasasının ayrıştırılmasına ve serbestleştirilmesine yönelik daha fazla adım atılması ve yeni katılımcıların sektöre girişlerinin kolaylaştırılması ▪ Daha küçük işletmecilerin genişlemesini teşvik etmek suretiyle yakıt dağıtım piyasasındaki yoğunlaşmanın azaltılması ▪ Çevre, sağlık, güvenlik ve sürdürülebilirlik konularına özel önem vererek madencili sektörünün yasal ve hukuki çerçevesinin güçlendirilmesi
Sürdürülebilir Enerji		
Orta	Orta	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Enerji verimliliği teşvik etmek için kurumsal kabiliyetin güçlendirilmesi ▪ Enerji verimliliği projelerinin daha etkili şekilde hayata geçirilmesi ▪ İklim değişikliğine yönelik kurumsal gelişimin ve proje uygulamalarının desteklenmesi
Güç ve Enerji		
Orta	Orta	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Gerek enerji üretiminde gerekse enerjinin perakende satışında özel sektör vasıtasıyla rekabetin arttırılması ▪ Düzenleyici kuruluşun bağımsızlığının güçlendirilmesi ▪ Tarife reformunun tamamlanması ve son kullanıcılara uygulanan tarifelerde maliyetlerin daha iyi yansıtılması

Piyasanın Yapısı	Piyasa Kuruluşları	Başlıca Zorluklar
ALTYAPI		
Su ve Atık Su		
Büyük	Orta	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Belediyelerin üzerindeki mali yükün azaltılması amacıyla, sağlamakta oldukları kentsel hizmetlerin şirketleştirilmesi ve mali kaynakların su sektörü içinde kalmasının sağlanması ▪ Özellikle büyük şehirlerin dışındakiler olmak üzere, zayıf işletmecilerin yeniden yapılandırılmaları ▪ Mesken kullanıcılarının hacimsel bazda ücretlendirilmesi için tarife reformu yapılması ▪ Hizmet genişlemesini hızlandırmak ve hizmet kalitesini yükseltmek amacıyla özel sektör katılımının artırılması (özellikle atık su işleme alanında)
Kentsel Ulaşım		
Orta	Orta	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kentsel ulaşım işletmecilerinin yatırımları kendi bilançolarından ve mali performanslarının iyi olması suretiyle finanse etmelerini sağlamak için bunların şirketleştirilmesi, bunların finansmana erişimlerinin sağlanmasında izlenecek doğrudan yol olması, bu yolun belediyelerin kullanabilecekleri mali kaynakların arttırılmasını sağlayacak mali yerelleştirmenin tamamlayıcı unsuru olması ▪ Belediyeler ile işletmeciler arasındaki ilişkilerin düzene sokulması için Kamu Hizmet Sözleşmelerinin şeffaf hale getirilmesi ▪ Ülke genelindeki tüm belediyelerde hizmet kapsamının iyileştirilmesi ▪ Kamu-özel sektör ortaklık yapılarının genişletilmesi ▪ Ekonomik enstrümanların (örneğin trafik yoğunluğu ücreti) daha yaygın kullanılması için kentsel hareket yönetimi ve planlama kabiliyetlerinin geliştirilmesi
Karayolları		
Orta	Orta	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Yol bakımında adil ve açık bir ihale düzeni oluşturulması ve performansa dayalı sözleşmeler yapılması ▪ En iyi uluslararası uygulamalar doğrultusunda kamu-özel sektör ortaklık projeleri geliştirilmesi ▪ Karayolu kuruluşlarının yönetim ve hesap verebilirliklerinin iyileştirilmesi
Demiryolları		
Orta	Orta	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Büyük ölçekli sektörde ticarileştirme, yapısal ayrıştırma ve kurumsal yeniden yapılandırma amaçlı reform yapılması ▪ Başlıca yük taşımacılığı hizmetlerinde ve yardımcı hizmetlerde özel sektörün geliştirilmesi ▪ Yeterli bir hukuki çerçeve oluşturulması

Piyasanın Yapısı	Piyasa Kuruluşları	Başlıca Zorluklar
FİNANS KURULUŞLARI		
Bankacılık		
Orta	Küçük	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Daha karmaşık kredi analizleri yapabilecek ve yenilikçi ürünler geliştirebilecek, daha dinamik yapıda bir bankacılık sektörünün geliştirilmesine devam edilmesi ▪ Yetersiz hizmet alan bölgelere ve kesimlere uzanılması dahil olmak üzere, finansal derinleşmede ilerleme kaydedilmeye devam edilmesi
Sigorta ve Diğer Finansal Hizmetler		
Orta	Küçük	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Sigorta mevzuatı, yönetmelikleri ve denetiminin AB çerçevesine uyarlanması ▪ Sigorta sektörünün ürün yelpazesi ve yeteneklerinin daha da geliştirilmesi ▪ Emeklilik fonu ücretlerine ve varlık tahsisine yönelik çerçevenin yeniden incelenmesi ▪ Taşınmaz rehini kullanılabilirliğinin genişletilmesi ve bunlara yönelik ikincil piyasa finansmanının geliştirilmesi
Mikro, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler		
Küçük	Orta	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Özel ticari bankalar ve büyük şehirler dışındaki mikro, küçük ve orta ölçekli işletmelere yönelik finansman sağlayan diğer kuruluşlar vasıtasıyla finansal aracılık hizmetlerinin yaygınlaştırılması ▪ İflas yasalarının daha iyi uygulanması ve birleşik teminat kaydı yapılması
Özel Sermaye		
Orta	Küçük	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Dışarıdan özel sermaye almanın sağladığı büyüme etkisinden nasıl faydalanacaklarının yerel girişimcilere gösterilmesi ▪ Özellikle orta ölçekli şirketlerin özel sermayesinde ve girişim sermayesinde kapasite oluşturma ▪ Yerel kurumsal yatırımcı tabanı geliştirilmesi

Piyasanın Yapısı	Piyasa Kuruluşları	Başlıca Zorluklar
Sermaye Piyasaları		
İhmal Edilebilir	Küçük	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Parçalanma ve güvenilir referans oranları eksikliği ele alınarak, bankalar arası para piyasasının derinleştirilmesi ▪ Faiz oranı takas piyasası geliştirilmesi ▪ İpotekli tahvilleri ve şirket tahvillerini (teminatları banka ihraçları dahil) dahil ederek, piyasada kullanılan ürünlerin çeşitliliğinin genişletilmesi ▪ Borsa İstanbul'daki yabancı hakimiyetinden kaynaklanan kırılganlığı azaltmak amacıyla yerel yatırımcı tabanı geliştirilmesi ▪ Verimliliği ve ürün yenilikçiliğini arttırmak ve bölgesel alım-satım merkezi haline gelmek için Borsa İstanbul'un özelleştirilmesi

EKONOMİK KATILIM FARKLILIK DERECELERİ

Katılım Farklılığı Boyutu	Katılım Farklılığı	Başlıca Zorluklar
BÖLGELER		
Eğitim Nitelik ve Niceliği	Büyük	<ul style="list-style-type: none"> ▪ İlgili sektörlerde eğitim standartlarının ve müfredatın geliştirilmesinde özel sektör katılımının artırılması suretiyle, Türkiye'nin az gelişmiş bölgelerinde (4 - 6) eğitim ürünlerinin uygunluk ve kalitesinin iyileştirilmesi ▪ Daha yüksek kalitenin ve işveren ve kursiyerlerin çalışmaya dayalı öğrenmeye yönelmelerinin teşvik edilmesi ▪ Özellikle ülkenin güneydoğusunda olmak üzere, kırsal bölgelerde kızların eğitime erişimlerinin desteklenmesi ve ilkokulu bırakanlara özel olarak eğilinmesi
Hizmetlere erişim	Büyük	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Yerel halkın, özellikle daha iyi sağlık, su ve altyapı fırsatları olmak üzere, ekonomik fırsatlarını büyük ölçüde geliştiren altyapı ve hizmetlere erişiminin artırılması
Finansmana Erişim	Büyük	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ülkenin güneydoğu kısımlarındaki işletmeleri (özellikle KOBİ'leri) özellikle hedefleyen finansal ürün ve hizmetlerin geliştirilmesinin teşvik edilmesi ▪ Yerel girişimcilere nitelikli finansal okuryazarlık kazandırılması ve işletme desteği eğitim verilmesi
İşgücü Piyasaları	Orta	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Yerel halka, özellikle de işgücü piyasasına giren gençlere, kayıtlı istihdama yönelik ilerleme yolları yaratmak suretiyle, çalışmaya dayalı daha nitelikli öğrenme programları dahil olmak üzere, eğitim fırsatları yaratılmasının teşvik edilmesi

Katılım Farklılığı Boyutu	Katılım Farklılığı	Başlıca Zorluklar
GENÇLER		
Gençlere Yönelik Fırsatlar	Büyük	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Gerek çok sayıdaki boş kadrolarla yüksek genç işsizlik oranları arasındaki uyumsuzluğu, gerekse kadın işgücü katılımının düşüklüğünü ele alarak ve düşük becerili grupların aktif işgücü piyasası politikalarından faydalanmalarını sağlamak amacıyla temel beceri eğitimlerinden geçirilmelerini hedefleyerek, etkili aktif işgücü piyasası politikaları geliştirilmesi ▪ Özel sektörle kurulan ortaklıklar vasıtasıyla daha isabetli kariyer rehberliği vererek, özellikle kadınlar olmak üzere, gençlere yönelik eğitim ve kariyer seçeneklerinin iyileştirilmesi ▪ İşverenler (müşteriler) ile eğitim sağlayıcıları arasında beceri uyumsuzluklarını azaltmaya yönelik daha iyi bağlantılar ve ortaklıklar sağlamak suretiyle, eğitimden kayıtlı istihdama doğru etkili ilerleme yolları geliştirilmesi ▪ Okula hiç gitmemiş veya erken yaşta bırakmış gençlerin önündeki fırsatların yaşam boyu öğrenmeyle artırılması
Eğitim Nitelik ve Niceliği	Büyük / Orta	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Mevcut beceri uyumsuzluklarını asgari düzeye indirmek ve erken yaşta okul terklerini azaltmak için eğitim sisteminin çıktılarını işverenlerin taleplerine daha iyi uydurmak amacıyla (mesleki) eğitim ve öğretim politikasının odak noktasını güçlendiren Beceri 10 (sayfa 31'e bakınız) benzeri mevcut (başarılı) programların esas alınması ▪ Mesleki eğitim kalite ve yoğunluğunun iyileştirilmesi ve çalışmaya dayalı öğrenme bileşeninin (örneğin, çıraklık, stajyerlik, kursiyerlik) güçlendirilmesi ▪ Özellikle kız çocukları ve kadınlar olmak üzere, orta öğretime erişimin artırılması ▪ Politika karar alma süreçlerinden faydalanmak için sonuçların ve politika etki değerlendirmelerinin takibinin güçlendirilmesi
İşgücü Piyasasının Yapısı	Orta	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Özellikle ücret belirleme esnekliği ile ilgili olmak üzere, işgücü piyasasının esnekliğinin artırılması ve gençlerin (ve kadınların) önündeki işgücü piyasasına girme bariyerlerinin azaltılması

Katılım Farklılığı Boyutu	Katılım Farklılığı	Başlıca Zorluklar
Finansal Katılım	Orta	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Genç girişimcileri hedef alan finansal ürünler geliştirilmesinin ve bunların piyasaya sunulmasının ve ayrıca temel okuryazarlık eğitimi ve gençlere yönelik işletme / yönetim eğitim programları gibi finansal olmayan destekler verilmesinin teşvik edilmesi ▪ Okul ve üniversitelerde girişimcilik eğitimi verilmesinin yaygınlaştırılması ▪ Yeni işletme kurmaya ve büyümeye dayalı en iyi uluslararası uygulamalara olanak sağlayan ortam oluşturmak amacıyla üniversiteler ve finans kuruluşları arasındaki faal ortaklıkların artırılması
CİNSİYET		
İşgücü Uygulamaları	Büyük	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Müşterilerin eşit işe eşit ücret konusunu geliştirmeleri ve takip etmelerinin teşvik edilmesi ▪ Kariyer teşviki, liderlik ve yönetime erişim ve tacizle mücadele dahil olmak üzere, işyerinde fırsat eşitliğine yönelik cinsiyet eşitliği/çeşitliliği planlarının desteklenmesi konusunda müşterilerin teşvik edilmesi ▪ İş kanununun doğum izninden doğan kadınlara aynı veya eşdeğer bir işe alınma güvencesi getirilmesini ve belirli bazı işlerin kadınlar tarafından üstlenilmesine yönelik kısıtlamaların azaltılmasını özellikle destekleyen unsurlarının güçlendirilmesi
İstihdam ve Firma Sahipliği	Büyük	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ülkenin farklı sektörlerinde ve coğrafi bölgelerinde bulunan şirketlerin (KAGIDER Fırsat Eşitliği Modeli gibi ilgili akreditasyonlar ve İşyerinde Eşitlik Platformuna katılım dahil olmak üzere) fırsat eşitliği tedbirlerini daha fazla uygulamalarının teşvik edilmesi ▪ Müşterilerin kadınlara yönelik liderlik, rehberlik, eğitim ve ağ programları oluşturma konusunda teşvik edilmesi ▪ Özellikle kadınları hedefleyen girişim fırsatları, işletme eğitimleri ve finansal okuryazarlık programlarının iyileştirilmesi ▪ Yönetim kurullarındaki kadın üye sayısının artırılması (Borsa İstanbul desteğindeki Bağımsız Kadın Direktörler inisiyatifi takiben)

Katılım Farklılığı Boyutu	Katılım Farklılığı	Başlıca Zorluklar
Finansmana Erişim	Büyük	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Bankacılık sektörünün kadın girişimcileri canlı ve kârlı bir müşteri kesimi olarak kabul etmesi konusunda teşvik edilmesi ▪ Kadın girişimcilerin erkek emsallerinden hala daha düşük olan finansal okuryazarlık ve işletme yönetimi becerilerinin iyileştirilmesi ▪ KOBİ işletme danışmanlığı desteğinin kullanılabilirlik ve kalitesinin artırılması
Eğitim	Orta	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Özellikle kırsal alanlarda olmak üzere, kız çocuklarının orta ve yüksek öğrenim alma oranlarının iyileştirilmesi ▪ Okulu erken yaşta bırakan kadınlar dahil olmak üzere, özellikle kız çocukları ve kadınlara yönelik kariyer rehberliğinin iyileştirilmesi ▪ Daha fazla sayıda kadının becerilerini geliştirmesi ve iş aramasını teşvik etmek üzere sağlanan yaşam boyu öğrenme imkanının kalitesinin ve erişilebilirliğinin artırılması

EK 4 – YASAL DÖNÜŞÜM

Giriş

Bu ekte Bankanın önümüzdeki dönemde Türkiye'de uygulayacağı yatırım stratejisi ile ilgili bazı yasal konular üzerinde yapılmış bir kritik analiz bulunmaktadır. Söz konusu analiz EBRD Yasal Dönüşüm Programında³³ ticari yasalar üzerinde yapılmış değerlendirmelere dayanmaktadır ve ülke stratejisinde politika diyalogu öncelikleri olarak vurgulanmış ana konuları esas almakta olup, bunlar enerji, kamu-özel sektör ortaklıkları, rehin hukuku (finansmana KOBİ erişimi) ve kurumsal yönetim konularından oluşmaktadır.

1. Enerji Verimliliği ve Yenilenebilir Enerji

Yenilenebilir Enerji

Türkiye hidroelektrik, jeotermal, güneş ve rüzgar enerji kaynakları bakımından zengindir ve bunların geliştirilmesi konusunda yüksek bir potansiyele sahiptir. 2009 yılında hükümet tarafından onaylanmış olan Elektrik Enerji Piyasası ve Arz Güvenliği Strateji Belgesinde yenilenebilir enerji kaynaklarının (YEK) elektrik üretimi içindeki payının 2023 itibariyle yüzde 30 olması hedefi konulmuştur.

Türkiye'de YEK kullanımının artırılması ve desteklenmesini amaçlayan Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Amaçlı Kullanımına İlişkin Kanun (Yenilenebilir Enerji Kanunu) 2005 yılında yürürlüğe girmiş, 2011 yılında kapsamlı bir değişikliğe uğramıştır. YEK geliştirilmesine yönelik olarak tarife garantisi ve EPDK tarafından verilen Yenilenebilir Enerji Kaynakları (YEK) Sertifikaları gibi çok çeşitli teşvikler bulunmakta olup, bunlar sayesinde hamillerin satın alma garantisi ve yenilenebilir enerji yönetmeliği kapsamında düzenlenmiş fiyatlar dahil olmak üzere YEK destek mekanizmasından yararlanmaları sağlanmaktadır. Satın alma garantisi YEK destek mekanizmasına dahil olan şirketlerden yönetmelikle belirlenmiş olan asgari kWh fiyat üzerinden belirli miktarda elektrik alması gereken önceden tanımlanmış elektrik tedarikçilerine uygulanmaktadır. Yerli üretim bileşenler kullanılarak üretilen enerjinin yönetmelikle belirlenmiş fiyatı belirli bileşenlerin yurtiçinde üretilmiş olması halinde geçerlidir. Bu teşvik yerli firmalar lehine haksız rekabet yarattığı için uluslararası toplum tarafından çok eleştirilmiştir. Diğer teşvikler arasında YEK kullanan ve kurulu kapasitesi en fazla 1 MW olan küçük ölçekli üretim tesislerinin üretim lisansı alma zorunluluğundan muaf tutulması bulunmaktadır. Tarife garantileri yenilenebilir enerji projelerinin tipine göre farklılaşacak şekilde revize edilmiştir (özellikle jeotermal ve biyokütle).

YEK geliştirilmesinde karşılaşılan önemli engeller arasında karmaşık bürokratik ve idari işlemler bulunurken, yenilenebilir enerji lisans ve izin süreçleri farklı idari makamlarca yürütülmektedir. Ayrıca, tali mevzuatta sık sık değişiklik yapılması yabancı yatırımcıların piyasa öngörülebilirlik algısını azaltmaktadır.

³³ Bakınız www.ebrd.com/law.

Enerji Verimliliği

Türkiye'nin enerji kullanımı ülkenin büyüyen nüfusu, üretimi ve sanayileşmesi ile hızla artmaktadır. Enerji Verimliliği Kanunu 2007 yılında çıkmış olup, söz konusu yasayla temel kurum (Enerji Verimliliği Koordinasyon Kurulu) kurulmuştur. İlgili tali mevzuatla birlikte düşünüldüğünde Enerji Verimliliği Kanunu sanayi, ulaşım, inşaat, hizmetler ve elektrik sektöründe enerji verimliliğini (EV) teşvik etmeye ve desteklemeye yönelik yasal tabanı ve tedbirleri sağlamayı amaçlamaktadır. EV iyileştirmelerine yönelik teşvikler arasında sanayi kuruluşlarındaki EV projelerinin desteklenmesi, küçük ve orta ölçekli işletmelere (KOBİ'lere) yönelik EV destek programı, eğitim, denetim, danışmanlık desteği ve diğer tedbirler bulunmaktadır.

2012 yılında kabul edilen Enerji Verimliliği Strateji Belgesi enerji yoğunluğunun 2023 itibarıyla yüzde 20 düşürülmesi hedefini koymuştur. Sektörlere göre gösterge niteliğinde enerji tasarrufu hedefleri konulması ve bunlara ulaşılmasına yönelik araçların belirlenmesi için yapılması gereken başka çalışmalar vardır. Özellikle elektrik üretimi alanında olmak üzere, enerji sektöründeki verimliliği arttıracak araştırma ve geliştirme faaliyetler ve uygulama projeleri devam etmektedir. Enerji tarifeleri düşük maliyetli verimlilik tedbirlerine yönelik bir takım teşvikler sağlamakla birlikte, halen çevre maliyetlerini yansıtmamaktadır. EV kampanyası ENVER hem enerji verimliliğine hem de çeşitli sanayilerde kullanılacak farklı tipteki yenilenebilir enerji kaynaklarına ilişkin bilgi vererek kamuda ve özel sektörde EV farkındalığını arttırmak üzere düzenlenmiştir.

Ulusal hukuki çerçevenin elektrikli ev aletlerine enerji etiketi konmasına ilişkin AB mevzuatı ile uyumlu hale getirilmesi için çeşitli yasa ve yönetmelikler çıkarılmıştır. Binaların enerji verimliliğine yönelik sertifikasyonunu sağlamak üzere 2008 yılında Binalarda Enerji Performansı Yönetmeliği çıkarılmıştır. Yenilenebilir Enerji Genel Müdürlüğü (YEGM) 166 Adet Kamu Binasının Enerji Verimliliği Etüdünün Yapılması İşinin İhalesini 2014 yılında tamamlamıştır.

Türkiye Kyoto Protokolünü 2009 Ağustos ayında imzalamış fakat herhangi bir emisyon azaltma taahhüdünde bulunmamıştır.

2. Kamu-Özel Sektör Ortaklıkları

Kamu-özel sektör ortaklık planları bir takım genel ve sektöre özel yasalara tabidir. Bu yasaların bazılarının geçmişi 1990'lı hatta 1980'li yıllara uzanmaktadır. Buna örnek olarak özel sektör seçim usullerini içeren 1994 tarihli 4046 sayılı Özelleştirme Kanunu ve 1994 tarihli 3996 sayılı Yap-İşlet-Devret Kanunu verilebilir.

1984 yılından beri elektrik sektörü, 1988 yılından beri karayolları, 2005 yılından beri havaalanları ve limanların altyapılarına ve ayrıca sağlık sektörüne özel sektör katılımını doğrudan düzenleyen bir dizi özel yasa bulunmakta olup, bunlar bir dizi olası kamu-özel sektör ortaklık modeli tanımlamaktadır. Ayrıca, bazı sektörlerdeki kamu-özel sektör ortaklıkları için geçerli olan tali mevzuatlar da bulunmaktadır.

Kamu-özel sektör ortaklıkları/imtiyazlarının koordinasyon, takip ve denetiminden sorumlu tek bir kurum yoktur. Projeler sorumluluklarına göre bir dizi bakanlık tarafından başlatılmakta, hazırlanmakta ve hayata geçirilmektedir. Kalkınma Bakanlığı

bünyesindeki Yüksek Planlama Kurulu Sekreteryası Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı ve Hazine Müsteşarlığı arasındaki istişare sürecini koordine etmektedir. Uygun olduğu durumlarda, Kamu-özel sektör ortaklık projeleri ile ilgili olarak bu Kurul tarafından alınacak kararların teknik, hukuki ve mali yönleri hakkında bu kuruluşlarla istişare edilmektedir.

Kamu-özel sektör ortaklık mevzuatı genelde oldukça kapsamlı kabul edilebilir. Yetkili makamlar kamu-özel sektör ortaklık planlarını desteklemekte olup, kamu-özel sektör ortaklıklarını teşvik etme konusunda açık bir kararlılık olduğu aşıkardır. Bu durum genel yasalarla ve köklü yasal ve idari sistemle birlikte düşünüldüğünde kamu-özel sektör ortaklık projelerinin uygulamada işlerliği olmasına katkıda bulunmaktadır. Ancak, yatırımcılar kamu-özel sektör ortaklıklarının nispeten karmaşık olduğunu gözlemlemekte olup, mevcut ve planlanan kamu-özel sektör ortaklık projelerinin kaydının tutulduğu tek bir veritabanı da bulunmamaktadır. Teminat sorunları ve devlet desteği enstrümanları, muhtemelen seçim usulüne ilişkin yönetmeliklerle beraber, reforma en fazla ihtiyaç duyan alanlar olarak ayrı tutulabilir.

2014-2018 dönemini kapsayan 10. Kalkınma Planında kamu-özel sektör ortaklık sisteminde iyileştirme yapılması gerekliliğinin tespit edilmesinden sonra, Kalkınma Bakanlığının daha başka reformlar üzerinde çalışmaya başladığı bildirilmiştir. Kamu-özel sektör ortaklıklarının hayata geçirilmesi konusunda şimdiye kadar tercih edilen yol sektör yaklaşımı olabilir fakat kamu-özel sektör ortaklıkları ve imtiyazlarına yönelik daha tutarlı bir hukuki çerçeve geliştirilmesi ülke için daha faydalı olacaktır.

3. Rehin Hukuku (Finansmana KOBİ Erişimi)

Gerek taşınır gerekse taşınmaz rehinlerinin, yani teminatlı işlemlerin tabi olduğu başlıca hukukun kaynağı Medeni Kanundur. Medeni Kanunda, taşınmaz rehinleri (madde 850–938) ve taşınır rehinleri (madde 939–972), dahil olmak üzere mülkiyet haklarına ilişkin hükümler içeren ayrı bir bölüm bulunmaktadır. Borçları Kanunu, İcra ve İflas Kanunu, Ticari İşletme Rehin Kanunu ve Konut Finansmanı Sistemine İlişkin Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunda da ilgili hükümler bulunmaktadır.

Türk hukuku kapsamında teminat alınması oldukça katı bir süreç olup, borçlanana verebileceği teminat türünü ve tarafların teminat paketi üzerinde varabilecekleri sözleşmeye dayalı mutabakatını sınırlamaktadır. Her türlü taşınır malla zilyetlik dışı teminat alınmasına yönelik yeknesak modern bir yasak sistem ve bu tür hakların etkin bir şekilde tescil edilmesi gibi bir durum söz konusu değildir. Taşınır mal ve haklar üzerinden verilen zilyetlik dışı başlıca teminat türü Ticari İşletme Rehin Kanunu uyarınca ticari işletme rehini verilmesidir. Rehin verilebilecek varlıklar yasada sınırlı ölçüde tanımlanmış olup (ticaret ve kurumsal isimler, işletme tarafından kullanılan makine, ekipman ve araçlar ve tarafların istemesi halinde fikri mülkiyet hakları), anlaşma tarihi itibarıyla işletme faaliyetlerine tahsis edilmemiş varlıklar (gelecekteki ekipmanlar), mal mevcudu veya alacak hesapları buna dahil değildir. Ayrıca, teminat üzerinde (yenisiyle değiştirme) dahil herhangi bir işlem yapabilmek için rehin verenin rızası aranmaktadır. Teminatın tescili Ticaret Odası tarafından işletilen sicil memurluğunda yapılmaktadır. Sicil memurlukları elektronik veya merkezi olmayıp, arama yapmak zahmetlidir.

Alacak hesapları veya banka hesapları gibi maddi olmayan varlıkların teminat alınması ise iyi bilinen bir uygulama olmakla birlikte, son derece formaliteli ve sınırlayıcı niteliktedir. Alacak hesapları rehin karşılığında genellikle devredilmekte ve bunun için devredilen alacak haklarının kesin tanımı gerekmektedir. Devir için üçüncü taraf yükümlünün rızası aranmamakla birlikte, yaygın anlayış yükümlüye resmi tebligatta bulunulması gerektiği şeklinde olup, gerçekte piyasadaki birçok katılımcı tebligat tarihi ve içeriğinin ispatlanması açısından bunun noter kanalıyla yapılmasını istemektedir. Gelecekteki ve mevcuttaki hakların tümünün devredilmesi Medeni Kanunun genel prensiplerine göre mümkün değildir. Gelecekteki haklar ve alacaklar rehin tarihi itibarıyla parasal olarak tanımlanabildikleri ölçüde rehin verilebilmektedir.

Rehin verilen banka hesapları uygulamada yaygın şekilde kullanılmaktadır. Hesaba el konulduğunun bankaya tebliğ edilmesi tavsiye edilmekte olup (fakat rehinin geçerli olması için zorunlu değildir), rehin verilen hesapların rehin anlaşmasında belirli bir biçimde tanımlanması gerekmektedir. Kullanıcılar arasında rehin verenin rehin alanın rızası olmaksızın rehin verilen hesabı kapatma veya para çekme hakkı olmadığına ilişkin fikir birliği olduğu görülmektedir.

Taşınır varlıkların zilyetlik dışı teminat alınmasına ilişkin modern ve her şeyi kapsayıcı bir sistem oluşturulmasının teşvik edilmesi ve finansmana erişime yönelik ters faktöring gibi diğer yasal araçların araştırılması tavsiye edilmektedir.

4. Kurumsal Yönetim

Türkiye *Kurumsal Yönetim İlkeleri* (bundan böyle KY İlkeleri olarak anılacaktır) ilk olarak 2003 yılında yayınlanmış ve 2004 yılında değişiklik yapılan OECD Kurumsal Yönetim İlkelerine göre 2005 yılında revize edilmiştir. Söz konusu İlkeler (i) Hissedarlar; (ii) Kamunun Bilgilendirilmesi ve Şeffaflık; (iii) Paydaşlar ve (iv) Yönetim Kurulu ile ilgili dört ana bölümden oluşmaktadır. KY İlkeleri ilk olarak "*uy ya da açıkla*" temelinde uygulanmıştır. 2011 yılında, Sermaye Piyasası Kurulunun (SPK) IV-54 sayılı tebliğinde Borsa İstanbul'da işlem gören 30 büyük şirkete bu İlkelerden bazılarını uygulama zorunluluğu getirilmiştir. Bu zorunluluk 2014 yılında Ulusal Piyasa, İkincil Ulusal Piyasa ve Kurumsal Ürünler Piyasasında işlem gören şirketleri de kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Tebliğde özellikle yer almayan İlkeler ise hala "*uy ya da açıkla*" temelinde uygulanmaktadır. Ancak, SPK henüz düzgün bir uygulama veya takip mekanizması geliştirmiş değildir. Sonuç olarak, KY İlkelerinin içerdiği birçok kritik hükmün gereği gibi uygulanmamakta olduğu görülmektedir.

Kurumsal yönetim ve bunun şirketlerdeki uygulamasını inceleyen en son EBRD değerlendirmesinde EBRD bölgesindeki en iyilerden biri olan nispeten sağlam bir çerçevenin olduğu vurgulanmıştır. Ancak, yönetim kurullarının yapısı ve işleyişi ile ilgili olanlar başta olmak üzere bazı yetersizlikler olduğu görülmektedir.

Zorunlu KY İlkeleri borsada işlem gören şirketlerin hem denetim kurulu hem de aday ve ücretlendirme kurulları dahil olmak üzere birkaç tane başka kurul oluşturmasını gerektirmektedir. Söz konusu kurullarda, denetim kurulu haricinde, yönetici olmayan üyeler çoğunlukta olacak, denetim kurulu ise bütünüyle bağımsız ve yönetici olmayan üyelerden oluşacaktır. Diğer tüm kurullar yönetim kurulu üyesi olmayan üyelerden oluşabilecektir. Bu uygulamanın dikkatli bir şekilde ele alınması gerekmektedir, zira genel görüş kurullara devredilen işlevlerin tipik yönetim kurulu işlevleri olması

durumunda söz konusu kurullarda sadece yönetim kurulu üyelerinin görev alması gerektiği şeklindedir. İkincisi, kurullarda yer alan ve yönetim kurullarına belirli işlemleri tavsiye eden üyelerin kurulun tavsiyeleri hakkında yönetim kurulunda oy kullanmamaları, bu yolla konularını güçlendirmemeleri ve yönetim kurulunun "nesnel karar alması" hayati öneme sahiptir. Son olarak, dışarıdan üyesi olan kurullar gizlilik ve hesap verebilirlik bakımından sorun yaratabilirler.

Ayrıca, denetim kurulu hariç olmak üzere, kurullarda yöneticiler bulunabilir. Bu uygulamanın, özellikle de ücretlendirme kurulu ile ilgili olanın, yöneticinin kendi ücretini belirlemesine olanak sağlamasından dolayı, yöneticiyi çıkar çatışması durumuna sokması muhtemeldir.

Banka son dönemde "Türkiye Kurumsal Yönetim İlkelerinin Uygulanması" başlıklı bir proje hazırlamıştır. Bu projenin amacı KY İlkelerinin uygulamasını takip etmesini sağlayacak ve borsada işlem gören şirketlerin KY İlkelerini gerektiği gibi uygulanmakta kullanabilecekleri araç ve şablonları geliştirmesinde SPK'ya yardımcı olmaktır. Projenin 2015 ortasında başlaması beklenmektedir.

EK 5 – CİNSİYET PROFİLİ

Cinsiyet Eşitsizliği ve İnsani Gelişme

UNDP'nin 2013 İnsani Gelişim Raporuna göre, Türkiye Cinsiyet Eşitsizliği Endeksinde (CEE) 187 ülke arasında 68. sıradadır.³⁴ Türkiye İnsani Gelişim Endeksinde (İGE) ise 187 ülke arasında 90. sıradadır. 2014 Dünya Ekonomik Forumu Küresel Cinsiyet Uçurumu Endeksi Türkiye'yi 142 ülke arasında 125. sıraya koymaktadır.³⁵

Eğitim

Erkek ve kız çocukları arasında neredeyse genel ve eşit bir ilkökula gitme oranı bulunmakla birlikte, okula gitme konusundaki cinsiyet uçurumu orta okul seviyesinde genişlemekte, yüksek öğrenim seviyesinde ise daha da açılmaktadır. OECD (2012) ve UNESCO (2011) tahminlerine göre Türkiye OECD, Doğu Avrupa ve Orta Asya bölgelerinde orta öğretim seviyesinde cinsiyet eşitsizliğinin en yüksek olduğu ülkedir. UNESCO'nun 2012 Cinsiyet ve Eğitim istatistiklerine göre, erkek çocuklarının yüzde 97'si, kız çocuklarının yüzde 96'sı ilkökula eğitimi almakta iken, erkek çocuklarının yüzde 87'si, kız çocuklarının yüzde 82'si orta eğitim almakta, erkeklerin yüzde 66'sı kadınların ise yüzde 55'i yüksek öğrenim almaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2012 itibariyle kadın nüfusunun yaklaşık yüzde 7'sinin, erkek nüfusunun ise yüzde 1,4'ünün okur-yazar olmadığını bildirmiştir. Dünya Bankası'na göre (2010) kırsal bölgelerdeki kız çocuklarının okula gitme oranı, kentsel bölgelere göre kabaca yarı yarıyadır.

İşgücüne Katılım

2013 itibariyle, Türkiye'deki işgücüne katılım oranı kadınlarda yüzde 30,8, erkeklerde ise yüzde 71,5'tir (TÜİK 2013). Bu oran OECD ülkeleri arasındaki en düşük kadın işgücüne katılım oranı olup, EBRD'nin faaliyet gösterdiği ülkeler arasında da en düşük oranlardan biridir ve sadece güney ve doğu Akdeniz ülkelerindeki kadın işgücüne katılım oranları ile kıyaslanabilir düzeydedir. Kayıt dışı sektördeki (yani sosyal güvencesiz) kadın istihdam oranı yaklaşık yüzde 48,4 olup, bu oran erkeklerin yüzde 29,3 düzeyindeki oranından önemli ölçüde yüksektir (TÜİK 2014). Resmi işsizlik oranı kadınlarda yüzde 11,9, erkeklerde 8,7'dir (TÜİK 2013). Türk hukuku kadınların belirli alanlarda ve sektörlerde (örneğin, kömür madenciliği, yeraltı ocakları, dolgu, kazı ve hafriyat işleri) istihdam edilmesini yasaklamaktadır.

İş kanununda doğum izninin prensipte 16 hafta (doğum öncesinde ve sonrasında sekizer hafta) olduğu belirtilmekle birlikte, kadınların bu izin sonrasında aynı veya eşdeğer bir işe dönmesi güvenceye alınmış değildir. Belirli büyüklükteki işverenlerin bebek bakım odaları ve gündüz bakım merkezleri kurması gerekmekte, bu da kadınların belirli bir sayısal eşğin üzerinde istihdam edilmelerini caydırıcı bir ekonomik unsur olmaktadır.

³⁴CEE cinsiyet eşitsizliğinin ölçülmesine yönelik yeni bir endeks olup, cinsiyet eşitsizliğinden ötürü ülkedeki başan kaybını saptayan ve bunu yaparken üreme sağlığı, yetkilendirme ve işgücü piyasasına katılımdan oluşan üç tane boyut kullanan karma bir ölçüm sistemidir.

³⁵ Dünya Ekonomik Forumu Küresel Cinsiyet Uçurumu Endeksi erkek ve kadınlar arasındaki uçurumu üç ana kategoride ölçmektedir: Ekonomik Katılım ve Fırsat, Eğitim Durumu, Sağlık ve Yaşam ve Siyasi Yetkilendirme. Endeks 1 ila 0 arasında olup, 1 erkekler ve kadınlar arasında uçurum olmamasını, 0 ise çok büyük uçurum olduğunu ifade etmektedir. Türkiye'nin puanı 0,6183'tür.

Girişimcilik, Finansmana ve Krediye Erişim

2008 tarihli Dünya Bankası İşletme Anketinde Türkiye'deki şirketlerin yüzde 40,7'sinin mülkiyet yapısında kadınların yer aldığı tahmin edilmektedir. Borçlanma olanakları ve banka kredilerine erişimde kadınlar ve erkekler aynı yasal haklara sahip olmalarına rağmen, birçok ticari banka kredi koşulu olarak teminat istediklerinden, mülk sahibi olma ihtimallerinin daha düşük olması Türk kadınlarının krediye erişimlerini olumsuz etkilemektedir. Kadınların krediye erişimi finansal okuryazarlıkta daha derin olan uçurumdan da olumsuz etkilenmektedir. 15 yükselen piyasada son dönemde yapılan bir çalışmada, Goldman Sachs (2014) Türkiye'nin (Brezilya ve Endonezya ile beraber) kadınların erkeklere kıyasla en kısıtlı banka finansmanı ile karşı karşıya olduğu yükselen piyasa olduğunu tespit etmiştir. Dünya Bankası (2012) Türkiye'de kadınların sahip olduğu işletmelerin yaklaşık sadece yüzde 15'inin krediye erişimi olduğunu, buna karşılık yüzde 54'ünün ise finansal hizmet alamadığını ya da yeteri kadar alamadığını tahmin etmektedir (IFC, 2014). Kadınların sadece yüzde 2,4'ünün 2011 yılında bir finans kuruluşundan kredi aldığı, bu oranın erkeklerde yüzde 6,7 olduğu bildirilmiştir (Dünya Bankası FINDEX, 2011).

Siyasete ve Karar Alma Süreçlerine Katılım

Türkiye ile ilgili hazırlanan son CEDAW³⁶ raporunda (2010) kadınların üniversite, dışişleri ve yargı dahil olmak üzere siyasi ve kamusal yaşamda yeteri kadar temsil edilmedikleri ve kadınların özellikle liderlik ve karar alma pozisyonlarına gelemediklerine ilişkin endişeler belirtilmiştir. Parlamentolar Arası Birlik'e göre (2014), 548 parlamenterden yalnızca 79'u (yüzde 14,4'ü) kadındır. 2009 yerel seçim sonuçlarına göre, Belediye Başkanlarının sadece yüzde 0,9'u, Belediye Meclislerinin yüzde 4,21'i, Kent Konseylerinin ise yüzde 3,25'i kadındır.

³⁶Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Yok Edilmesi Sözleşmesi.

EK 6 – EBRD VE BAĞIŞÇI CAMİASI

Türkiye'deki bağışçılar tarafından finanse edilen teknik işbirliği ile Bankanın erken teşhis çalışması yapmasına olanak sağlanmış, bu kapsamda yatırım fırsatlarının fizibilite etütleri ve hazırlıkları yapılmış, potansiyel müşterilerin özellikle altyapı sektöründe proje uygulama desteği anlamında kapasiteleri belirlenmiş, EBRD'nin Orta ve Doğu Avrupa'da faaliyet gösterdiği ülkelerde bulunan politika yapımcıların ve özel sektör paydaşlarının dönüşüm tecrübeleri paylaşılmıştır. İşletme Danışmanlığı Hizmetleri, İşletme Büyüme Programı ve Yerel İşletmeleri Destekleme Fonu dahil olmak üzere, bir dizi danışmanlık, yatırım ve kredi programı vasıtasıyla önemli bağışçı fonlarına beceri transferi ve yereldeki özel mikro, küçük ve orta ölçekli işletmelerin büyümesi konusunda destek verilmiştir.

Geçtiğimiz dört yıl boyunca, Orta Ölçekli Yenilenebilir Enerji Kredi Programı (MidSEFF), Türkiye Özel Sektör Yenilenebilir Enerji Kredi Programı (TurSEFF) ve Türkiye Konutlarda Enerji Verimliliği Kredi Programı (TurREEFF) gibi Enerji Verimliliği ve İklim Değişikliği programları hakkında kritik altyapı ve sürdürülebilir enerji sektörlerine artan oranda bağışçı desteği sağlanmıştır. Bu programlardan bazıları mevcut strateji döneminde de devam edecektir. Ayrıca, tek bir programa yönelik en büyük hibe desteği 2014 Mart ayında başlatılmış olan Kadınlar İş Başında programına yönlendirilmiş, Türkiye'deki kadın girişimcilere kapsamlı bir finansman ve teknik yardım desteği sunulmuştur.

Teknik işbirliklerinin yanında, Türkiye bağışçı kaynaklarından desteklenen teknik olmayan hibelerden de yatırım hibeleri, performans teşvik ücretleri ve ilk zarar garantisi risk paylaşımı şeklinde yararlanmıştır.

Bağışçı hibelerinin Türkiye'deki gerek altyapı, enerji verimliliği ve iklim değişikliği, gerekse cinsiyet ve katılım alanlarında yoğunlaşması beklenmektedir. Bağışçı finansmanının ülkenin dış bölümlerindeki müşterilere ve nihai faydalanıcılara bölgesel katılımın desteklenmesi konusunda yarar sağlaması için çaba gösterilecektir.

Bu ihtiyaçların karşılanması amacıyla, EBRD kendisi tarafından veya dışarıdan yönetilen bir takım bağışçı fonlarını ve paydaşları tarafından sağlanan kaynakları da kullanacaktır.

- **Avrupa Birliği** Bankanın Türkiye'de 2009 yılında faaliyete başlamasından beri EBRD'nin ülkedeki faaliyetlerini desteklemektedir. AB Katılım Öncesi Yardım Aracı (IPA) kanalıyla EBRD'nin KOBİ finansmanı, enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji gibi kredi programlarına ve politika diyalogu çalışmalarına önemli destek sağlamıştır. AB ayrıca EBRD'nin Küçük İşletme Desteği programları kapsamında mikro, küçük ve orta ölçekli işletmelere sağladığı danışmanlık hizmetlerinin hayata geçirilmesinde de yararlı olmuştur. AB'nin mevcut strateji döneminde Banka faaliyetlerinin desteklenmesinde önemli rol oynamaya devam etmesi beklenmektedir. KOBİ finansmanı, sürdürülebilir enerji, kaynak verimliliği, çevre ve diğer konular dahil olmak üzere birçok alanda IPA II kanalıyla AB desteği aranacaktır. Banka ayrıca AB hibelerinin azami etki yapması ve uluslararası finans kuruluşları ile yapılan işbirliğinin güçlendirilmesi amacıyla AB'nin Türkiye'de düzenlemeyi istediği ve kredi ve hibelerden oluşan karma bir program üzerinde AB ile birlikte çalışmak konusunda da isteklidir.

- **İklim Değişikliği ve Çevreye Yönelik Küresel Fonlar** İklim Değişikliği Fonları AB'nin yanında Türkiye'deki en büyük bağışçı desteği sağlayan fonlardan biri olup, ara finansman (Sürdürülebilir Enerji Finansman Programı yapıları) yoluyla enerji verimliliği ve yenilenebilir enerjinin desteklenmesine özel önem vermektedir. İklim Değişikliği Fonlarının alt programı olan Temiz Teknoloji Fonu ile Küresel Çevre Programından, özellikle iklim değişikliği etkilerinin hafifletilmesi, jeotermal enerji kaynakları aranması, malzeme verimliliği ve özel sektör uyumu alanlarında kabiliyet oluşturma ve teknik olmayan işbirliği araçları geliştirme konularında ilave bağışçı desteği araştırılmaktadır.
- **İki Taraflı Bağışçılar:** Türkiye'deki sektörlerin tümünde gerçekleştirilen faaliyetleri desteklemeye istekli olduklarını ifade eden ve EBRD tarafından yönetilen iki taraflı bağışçı hesapları olan bağışçılardan hibe fonları sağlama imkanları araştırılacaktır.
- **EBRD Hissedar Özel Fonu** Bankaya net gelirini bağışlamıştır. Hissedar Özel Fonu bağışçı kaynaklarını tamamlayan bir program olup, dönüşümü devam ettirmek konusunda Bankanın öncelikleri arasında yer alan fakat destek sıkıntısı veya eksikliği çekilen alanlarda teknik işbirliği içeren veya içermeyen destekler sağlayacaktır.

BAĞIŞÇILARIN EBRD KANALIYLA TAAHHÜT ETTİĞİ TEKNİK İŞBİRLİKLERİ, 2011-2014*

Bağışçı	Teknik İşbirliği Taahhütleri (Avro)
AB	25.512.042
EBRD Hissedar Özel Fonu	5.024.685
İspanya	1.465.223
Avusturya	1.336.485
Temiz Teknoloji Fonu	886.114
Slovak Cumhuriyeti	879.703
İtalya	571.145
Çek Cumhuriyeti	150.000
Kore	114.101
Taipei Çin	55.859
Toplam	35.995.357

SEKTÖRLERİN EBRD KANALIYLA TAAHHÜT ETTİĞİ TEKNİK İŞBİRLİKLERİ, 2011-2014*

Sektör / Ekip	Teknik İşbirliği Taahhütleri (Avro)
Sürdürülebilir Enerji İnisiyatifi***	15.241.341
Küçük İşletme İnisiyatifi**	9.105.838
Finans Kuruluşları	7.161.042
Altyapı	3.712.409
Diğer (Cinsiyet, OCE)	526.500
Tarım Kesimi	159.338
Yasal Dönüşüm Programı	88.889
Toplam	35.995.357

Not: Taahhüt değerleri yıl sonuna ve her yılın dönem sonu verilerine göreler.

* 31 Ekim 2014 itibariyle taahhüt durumunu yansıtmaktadır.

** Bu sektör kategorisi KOBİ'lere doğrudan yardımı ve EBRD ve yetkili makamlar arasındaki politika diyalogu ve ticari/iş birlikleri (örneğin, Yatırım Konseyleri) kanalıyla sağlanan dolaylı yardımı kapsamaktadır.

*** Bu sektör Enerji Verimliliği ve İklim Değişikliği (E2C2) Teknik İşbirliği projelerini içermektedir.

EK 7 – TÜRKİYE SÜRDÜRÜLEBİLİR ENERJİ EYLEM PLANI (SEEP) – DURUM RAPORU

Sektör	Faaliyet Tanımı	Bakanlıklar/ Kurumlar	Eylem
<i>Kaynak Verimliliği</i>			
Enerji Hizmet Şirketleri Piyasa Oluşturma Potansiyeli	Kamu ve özel sektör enerji hizmet şirketlerinin piyasa potansiyellerinin değerlendirilmesine yönelik hazırlık çalışması Teknik İşbirliği tamamlandı ve enerji hizmet şirketi finansmanı sürdürülebilir enerji finansman programına entegre edildi.	ETKB, ÇŞB	<i>Tamamlandı</i>
Atıktan Enerji Üretimini Arttırılması	Atıktan enerji üretimine yönelik piyasa potansiyeli ve finansman yaklaşımları Pazar Değerlendirme Teknik İşbirliği tamamlandı (bağışçılara Temiz Teknoloji Fonu ve Küresel Çevre Programı dahil) Sürdürülebilir enerji finansman çerçevesi oluşturulması	ETKB, ÇŞB, KB	<i>Tamamlandı</i>
Pilot Cam Geri Dönüşüm Projesi	4 belediyede pilot cam geri dönüşüm projesi başlatılması ve ülke çapında atık geri dönüşüm stratejisi geliştirilmesi	Belediyeler, Özel Sektör	<i>Tamamlandı</i>
Ulusal Enerji Verimliliği Eylem Planı (UEVEP)	Onaylanmış AB ulusal enerji verimliliği eylem planlarına uygun UEVEP geliştirilmesi	ETKB	<i>Başladı</i>
<i>Enerji ve Yenilenebilir Enerji</i>			
Jeotermal Enerji Piyasa Değerlendirmesi	Özel sektör jeotermal yatırımlarını destekleyici finansal risk azaltma araçları geliştirilmesi	MTA, ETKB	<i>Tamamlandı</i>
Akıllı Sayaç Piyasa Potansiyeli	Türkiye Akıllı Sayaç Piyasa Potansiyeli, Teknik İşbirliği tamamlandı		<i>Tamamlandı</i>
Yenilenebilir Enerji Eylem Planı (YEPEP)	AB ulusal yenilenebilir enerji eylem planlarına uygun YEPEP geliştirilmesi Teknik İşbirliği tamamlandı, Hükümete eylemler konusunda destek devam ediyor	ETKB, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	<i>Tamamlandı</i>
<i>İklim Değişikliği</i>			
Karbon Emisyonu Faktör Modellemesi	Türkiye'nin şebeke emisyon faktörünün hesaplanması, modellenmesi ve yayınlanması	ETKB, ÇŞB	<i>Başladı</i>
İklim Değişikliğine Uyum	İklim Değişikliğine Uyum Analizi - Teknik İşbirliği etüdü tamamlandı		<i>Tamamlandı</i>
Ulusal Uygun Azaltım Eylemleri (UUAPE)	<i>Türkiye'nin Sektörel UUAPE planlarının ve potansiyel proje portföyünün oluşturulması</i>	ÇŞB, ETKB	<i>Gözden geçirilmekte</i>

ETKB: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, ÇŞB Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, KB: Kalkınma Bakanlığı, MTA: Maden Tetkik Arama Genel Müdürlüğü